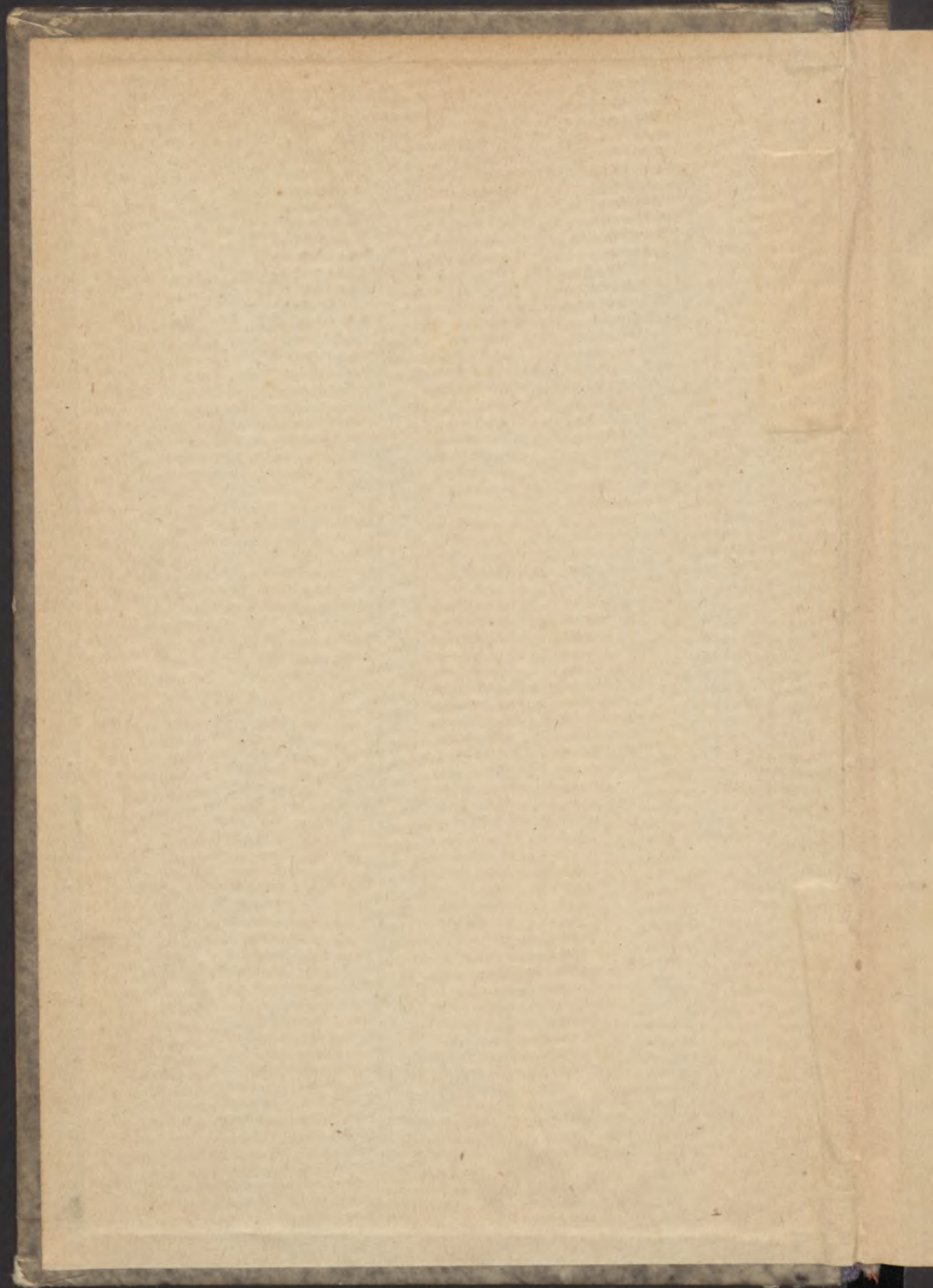

147.297

OSZK

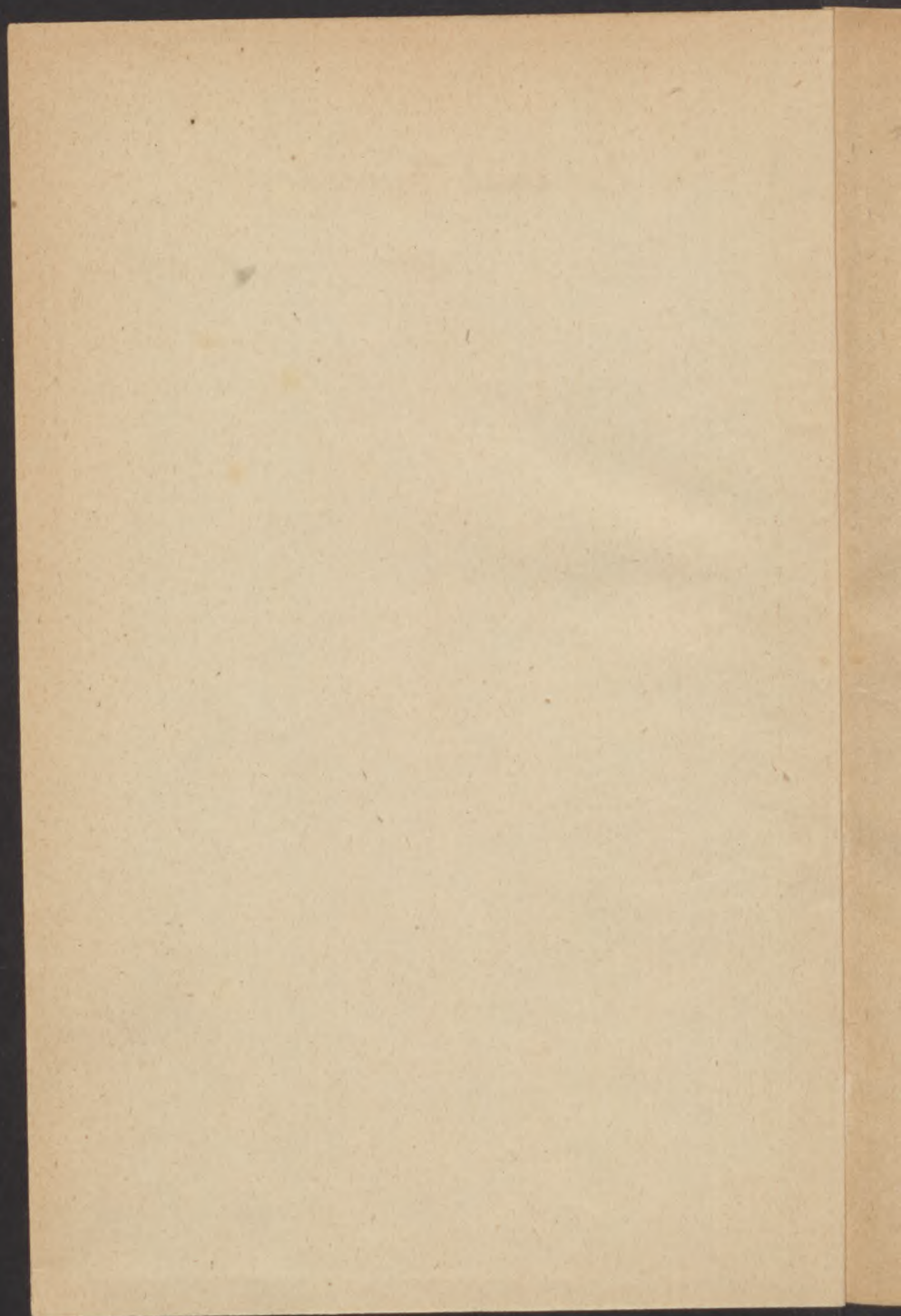
A
RAJNA
KÖDBEVÉSZ

Emlékül Farsimák.

1944. IV. hó. 10-én.

*Est a könyvet Hódmezővásárhelyre
hagyta nekem ismerősöm
S. Molnár István*

VITÉZ SOMOGYVÁRY GYULA

Darjanyich n. 72. szám alá

A RAJNA KÖDBEVÉSZ

REGÉNY

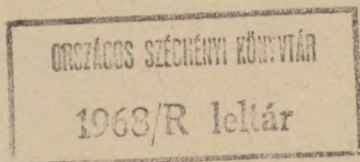
29. EZER

BUDAPEST
SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T.
KIADÁSA

*Fenntartunk minden jogot, a fordítás, színpadra alkalmazás
és filmesítés jogát is.*

*Copyright by Singer és Wolfner Irodalmi Intézet Rt.
Budapest, 1943.*

#147.297

Felelős kiadó: Hampó József igazgató.
Márkus-nyomda Budapest, V., Bank-u. 5. Fel. vez.: Láng Károly

...Es war einmal ein Reitersmann,
Der kam vom Rhein geritten,
Ein altes Leid im Herze brann
Und Lieder an den Lippen.
Hurrah-jucheh....

.....
Und Lieder an den Lippen.

Im weiten Ungarlande, ja
Da sangen Schwert und Lieder
Und Ofen fiel in Sturm, hurrah!
Er kam doch niemals wieder,
Hurrah-jucheh...

.....
...kehrte niemals wieder...

Édesanyánk énekelgette ezt a régi német dalt apró gyerekkoromban. S mesélt is hozzá valami halk és távoli történetet. Háborúról, halálról, szerelemről. De én akkor még olyan mákszemnyi emberke voltam s mindezek oly homályos dolgok voltak előttem, hogy mindig elaludtam meseközben, az ölében. Sokkal hosszabb volt az ének maga is, de én már csak a töredékeket tudtam összeszedeztetni emlékezetemben. Az édesanyám apai nagyanyámtól hallotta, az a dédanyámtól, az meg nyilván az ükanyámtól. Mikor indult el ez a dal, ki énekelte először, hány nemzedék adta egymásnak szájról-szájra? — nem tudom. Csak azt tudom, hogy valami unszoló, rej-

telmes hatalom ösztökél régóta tollhoz, kalamárshoz. Néha szinte látni vélem. Az alakja: köd, a lelke: sejtelem, a története: derengés. És mégis néha szinte élő valóságnak érzem. Embernek, rokonnak, ösnek, aki itt surrogatja véréit az én ereimben s aki itt veszett el valaha Magyarországon, régen, hajdanán, háborúban, szerelemben...

I.

Lejtős tisztáson táborozott a had.

A cserfák óriási fekete árnyakként merengtek fölöttük s messze, roppant magasságban szikráztak a csillagok.

Az ágyuk, melyek egész nap törték arra alább a pogány vár bástyáit, most hallgattak. Csönd volt, de azért érzett a levegőben, hogy hadinéppel van tele az egész környék. Csak most eltakarta a táborokat a nyári éjszaka. Lódobbanás, zaboló paripák ütemes rágása s lánccsörgés hallatszott innét is, onnét is a sötétből. S a cövekekhez pányvázott nagy német lovak lábainál, horkolva, fújva aludtak a vértések.

Dünnögve járt föl-alá a strázsáló legény. Combigérő, sarkantyús csizmái unottan döngtek végig a tisztás szélén s egyszer csak azon vette észre magát, hogy valami régi, együgyű kis rajnamenti éneket dudolgat.

— Ostobaság! — mormogta — s elhessegette a dalt, mely annyi idő után úgy lopakodott a lelkébe az imént, mint a rebbenő éji madár az odujába.

Ásított s tovább róttá az őrszemek sétáját.

Bosszús volt s unatkozott.

Így voltak ezzel mind. Az egész regiment. Az ősz Tannenua őbestertől kezdve az utolsó furirkocsisig.

S volt is rá okuk.

Mert attól kezdve, hogy a szavójai princ lovasaival együtt rácsaptak Pestre s egy hajrával urrá is lettek fölötte, jóformán semmi dolguk sem akadt. A jobbparton ugyan gögös megközelíthetlenségben állott bástyaival és minarétjeivel a pogány vár, hanem Pestért, ezért a néhány szurtos házacskáért, igazán kár volt idáig lovagolni a Rajnától.

Nem is értették a bécsi császárt, hogy ugyan mit akar ezzel az egész, kirabolt tartománnyal? Hiszen mióta átjöttek a Lajtán, alig láttak egy-két valamire való várost! Aztán meg: az ördög sem érti meg ennek a népnek a nyelvét. Se német, se olasz, se nem francia. Elvégre, jártak ők már mindenféle országban a császár zsoldján, hanem ilyen vidéket, ilyen népet még álmukban sem láttak.

Megverte az Isten ezt az országot!

Csupa nádas meg mocsár. És szűnyog. Egész szűnyogfellegek. Aztán azok a rettentő utak, melyeken csülökig cuppognak a nehéz, sváb katonalovak! Nem való ez az ország semmire sem. Bízvást rá kellene hagyni a pogányra. Hiszen ha egyáltalán van valaki, aki megérti ennek a népnek a nyelvét, ennek a földnek a szavát, hát az legfeljebb a török lehet.

Senki se csodálhatja, ha a becsületes, rajnai katona mindentől elveszítette a kedvét. Hogyisne! Mikor immár semmi dolguk sem akadt. Mikor ezer derék pallossal tétlenül kellett heverni! Pedig úgy látszott, nem lesz itt már semmiféle harc. Igaz: eddig se igen volt.

Mert ugyan mi történt eddig is?

Innen-onnan egy hónapja, hogy megérkeztek Pest alá.

Mikor a rongyos kisváros a szemükbe tűnt, megállott a had, a gyalogság táborát ütött. Őket pedig — ezer kemény rajnai vértess, meg a brandenburgi lovasok négy zászlóját — a princ kardja alá rendelték, hogy foglalják el Pestet. De hát azt sem igen lehet harcnak mondani. Mert a princ a szövetséges lovashadat jóformán mind a második harenvonalba parancsolta s maga csak két, könnyű, magyar lovasregimenttel meg három zászlónyi rajnai vértessel, száguldott a város ellen. Egy-két, Pesten rekedt kontyost levágtak, a többi ész nélkül evezett át a túlsó partra. — Azután őrséget vetett a princ a porták elé s Maximilián, a bajor választófejedelem bevonult az egész szövetséges hadtesttel.

Hát ennyi volt az egész.

Negyednapra rá már átkeltek csapatonként a Dunán, a gyalogság körülzárta délfelől is a várat, a lovasságot meg táborba verték, nagy tétlenségre. — Tegnap meg már éppen őket — a rajnaiakat — ki is szakították a bajorok közül s iderendelték a lotharingiai seregébe, amely a jobbparton jött volt Budáig s most északról zárja körül a várat.

Balra tőlük svábok, meg spanyol és angol voluntérek lágeroznak, ott fönt a dombon pedig brandenburgi muskétások. S azok legalább a harcoló ármádiához, a kontravallációhoz tartoznak. Vagyis az ostromló sereghez.

De ők? Lovas létükre csak lopják az időt, arccal a Dunántúlra. Mert a cirkumvalláció csak biztosítás. Semmi köze a várívókhöz.

Kutyának való sors ez!

Nappal ugyan még csak el lehet nézegetni, hogyan törik a mozsarak a várfalat, hanem éjszakára még az is elcsendesül. S nem marad ellenség. Csak az unalom meg a szűnyog.

Nagyot sóhajtott Gottfried Albert Joachim, mikor végiggondolta mindezeket, valahol az Isten hátamögött, a csillagos ég alatt, mialatt vagy századszor járta immár végig ide-oda azt a száz lépésnyi utat, melynek vigyázását rábízták hajnalig...

Följebb, a domb lejtőjén még parázslott egy-két tábortűz, de másként csöndes és néma volt az éjjel. A sötét fatörzsek és fekete lombok mozdulatlanul állottak körülöttük. A könnyű standartok is alig-alig libbentek meg vékony, nyurga, földbeszúrt nyelükön. Az alvó glédákból meg rettentő horkolás hallatszott s a nagycsontú, nehéz lovak, — melyek ropant fekete tömegeknek látszottak a sötétben — egyre ritkábban dobbantottak vagy prüsszentettek rövid pályváikon.

Elnézte a csillagokat a vértess és apró, rajnamenti városokra gondolt...

Hanem hiszen jöttek melegebb napok is!

Szent Jakab havának tizenharmadik napján, rohamot rendelt a lotharingiai.

A brandenburgiak megtorpantak a legszélső fal alatt. Mert három bástyasora volt itt a várnak. Hullott a tüzeskoszorú, meg a golyó s iszonyú barázdákat vágott közöttük. S hiába erőltették a spanyo-

lokat is, csak visszahullottak a bástyákról, mint a foszló rongydarabok.

S akkor egyszerre furcsa dolgot láttak a vértések a dombról, ahova előrendelte volt őket a generaliszsimusz.

Balról, a rommálőtt alsóváros kormos falai közül új legények veselkedtek neki a várhegynek. Se vért, se sisak, se nagyecsizma nem volt rajtuk. Lobogó, rongyos csalma lobogott a fejük körül, szűk nadrágjuk viseltes bocskorban végződött s rövid bőringük alól kivillant a napégette, csupas, horpadt hasuk. Olyan könnyűjárású, vékonylábú legények voltak, hogy az ember bizvást gyerkőcöknek nézhette volna őket messziről. S a kezükben vékony, hajlott szablya vagy hosszúnyelű, aprófejű csákányforma fegyver villogott. A szablyájuk szinte gyerekjáték a császár zsoldosainak meg a szövetséges hadaknak fegyveréhez képest. S ezek a legények megannyi vadmacskaként futottak föl a várhegyre. Szánthatott közöttük száz barázdát a pogány ágyútűz; csak mentek, mint a veszekedettek. És szilajon zengett a kiáltásuk. Úgy hangzott, mintha ezt rikoltották volna:

— Hozzá! Hozzá! Csak hozzá! Hajrá, csak hozzá!

Lehet ugyan, hogy mást kiáltottak, de a rajnaiak fülébe így csengett. S ugyan ki tudná megmondani, mit tesz ez az ő nyelvükön?

És akkor elállott a szeme-szája Gottfried Albert Joachimnak meg a többi rajnai lovasnak.

Mert ezek a legények meghágták az alsó bá-

tyákat s ott csapkodtak, öldököltek, vergődtek fönt, vad tusakodásban.

És akkor lázas, kipirult arccal ordították el magukat Gottfried Albert Joachim meg a többi rajnai lovasok:

— Vivat! Hoch!

Hanem a harc tartott. Nem mozdult sem előre, sem hátra. A pogány sem engedett, a magyar sem. Csak marták egymást, mint két, egymás torkába harapott szelindek, de egyik sem birt a másikkal. S közöttük, mögöttük, előttük, mindenütt, ahol kellett, ott rikoltozott és vérzett, a vérontás mámorában a csapatvezér.

A falazott sáncról s a palisszádok cölöpjeiről piros csíkokban futott le a vér. A pogány új meg új erőket vetett harcba. Tüzes fegyverei iszonyú pusztítást vittek véghez az ostromlók között. Hanem a haragos, mindenütt jelenvaló vezér nem engedett.

És Gottfried Albert Joachim megragadta egyik társának karját:

— Odanézz! Olyanok, mint a keselyük!

— Olyanok! — lihegte a bingeni Walter és összébbhúzta álla alatt a sisakja rohamszíját.

— Keselyük! — lelkenedett tovább a háromnevű vértés. — Őlik, vágják, szabdalják, de azért ott függ az egész had a sáncperemen. Mint a keselyük! Belevágták karmaikat az eszkarp tetejébe s visszacsapnak bosszúálló csőrrel, de nem engednek!

... Akkor jött hire annak, hogy a túlsó oldalon, a bajor választó rohama is összeomlott. A szászokat véresen verték le a déli meg a nyugati sáncfalakról.

S alkonyatkor ott vonultak el a vértések mel-

lett, az Ördögárkának mondott patak mentén a „keselyű-csapat“ roncsai is. Véresen, megtépetten zihálva, keserű szitkozódással ballagtak a Szent Pál völgyén végig, föl a magaslatokra ott hátul, melyeknek túlsó lejtőjén húzódott a cirkumvalláció árka. Mert az ilyen népnek — úgy vélte a főkomandó — semmi keresnivalója az ostromsáncokban. Afféle segítőhad, fegyelmetlen inzurgensnépség, — mondotta volt róluk Starhemberg gróf, a lotharingiai helyettese.

De, amint most ott vonultak el a rajnai lovasok mellett, azzal a nevetnivaló vékony játékkardjukkal, meg apró, csákányszerű furesa fegyverükkel, mégis elkiáltotta magát Gottfried Albert Joachim:

— Vivat!

S utána ezer rajnai legény bögte a pirosuló alkonatba:

— Vivat!

Később megtudta valaki, milyen csapat volt ez. És szájról szájra járt a nevük:

— Heyducken!

S este még soká beszélgettek tábortüzeiknél a rajnaiak. Akkor már a hajduk vezérének nevét is tudták s adták egymásnak, furesa, idegen kiejtéssel s fölesillanó szemmel:

— Fiath. Janosz Fiath.

II.

Másnap hajnaltól még vadabbul szóltak az ágyuk, karthaunok és mozsarak az egész vár körül.

A rajnaiakat, meg a császári lovasok közül a Hannover-ezred két zászlóját átküldték a déli oldalra. A Gellérthegy alá. Maximilián ostromárkai mögé.

Széles körben kerülték meg Budát, dombnak föl, völgynek le, amíg a Gellért alján, a Dunaparton hevedert ereszhettek megint.

Recsegő hajóhíd feszült itt át a vizen Pestre. Azon át élelmezték a bajor választó táborát. Ezt akkor tudta meg a háromnevű vértés, mikor Pest elfoglalása után megépült a Nyulak-szigetéről jobbra is, balra is a felső hajóhíd. Akkoriban nem értették a dolgot. De azután rájöttek, hogy okosan van ez így. A lövészer, meg az élelem mind hajón jött a Nyulak-szigetéig. Onnét a lotharingiai táborába az Óbuda alatti hajóhídon át szállították, Maximilián népéhez pedig a felsőhíd pesti ágán át, majd Pest romházai között, végül a Gellért alatt épült hadihídon szekerezték tovább a bajor furirok.

Hát most iderendelték a rajnaiakat meg a másik két zászlónyi császári lovast. Dél tájban utánuk küldték a győri „keselyűhadat” is.

És zúgtak az ágyúk veszettül. Maximilián batériái, melyek ott állottak a Tabán üszkös viskóromjai között, meg a várpalota nagy körbástyája alatt, egy-füstfelhőbe borították a várhegy alját. S a sűrű, nehéz füst fölött úgy állott a pogány vár, mintha a levegőben ringatózott volna, vagy mintha a füstfelhőre teremtetten volna a súlyos földkúpot a Teremtő.

Kilenc napon át zengett a rettentő ágyúszó északról, délről, nyugatról. Hullott a golyó a sáncokra, meg a bástyákra és csak este csöndesedett el a világ. Ilyenkor vizes bivalybőrök alatt gőzölögtek az ágyúk és a várból, a minaret tetejéről egészen a vértésekig hallatszott a pogány pap vontatott estéli kiáltása.

Valami nagy, ájult várakozás lett úrrá a keresztények táborában. Kilenc napon át dörgött az ágyúszó és kilenc éjszakán hallgatott mélységesen a világ. Mert éjszakánként csak Abdurrámán rakétái sisteregtek föl a várból, hogy világosságot vessenek az ostromárcok gyűrűjére. És az aknászok dolgoztak a föld alatt. A pogány az ostromárcok alá, a várvívő had pedig a török sáncok alá igyekezett jutni, hogy levegőbe röpitse ellenfele árkait. A rések, melyeket a legalsó védőfalakra zúduló golyók nappal vágtak, hajnalra kelve ismét eltűntek. Ha már elfalazni nem is sikerült őket, gerendával, sáncosárral, új palisszadsorokkal tömte be őket a török.

— S erről a vén, harcos vitézről merték azt híresztelni, hogy jámbor, tehetetlen aggastyán? — morogtak a bajorok. — Abdiról? Erről a félelmetesen éber pogány katonáról?

— Még azt is ráfogták, hogy inkább kalmárféle, mintsem harcos! — dühöngtek a szászok, akiknek rohamát olyan véresen verte vissza a minap.

S a tétlenül rostokoló rajnai vértések is egyre nagyobb becsüléssel beszéltek arról a galambösz, keményszívű, hetvenéves aggastyánról, aki ott fent a pogány várban parancsolt s akiről csodákat regéltek az itt-ott elfogott török katonák.

A Gellért alatt táborozó hajdúk meg ezenközben nagy keserőséggel izgattak, hogy ne várakozzék a két vezér, hanem hajtsa neki az egész sereget a bástyának.

A tüzes, fiatal bajor fejedelem hajtott is volna a szóra, ám a lotharingiai még mindig várt és lövette a falakat. S ebben, úgy hírlett, egyetértett vele Schöning is, a brandenburgiak híres öreg marsallja, aki egyre azt hajtotta, hogy türelem. Hogy szívós sáncmunkával kell egyre közelebb férkőzni a védőművekhez s hogy várni kell, amíg megérkezik Scherfenberg erdélyi korpusza. Hiszen így is úgy hull az ember, mint a pelyva. Mert a janicsár félelmetes lövész, a jája pedig úgy kezeli a nyilat, hogy csodájára járhat a világ. S mindezekhez: a pogáynak minden aknája kegyetlen bizonyossággal robban, a keresztény aknászok meg csütörtököt mondanak, ha ugyan nem a saját árkaikat meg magukat röpitik a levegőbe.

Hanem a magyarokkal nem lehetett okosan beszélni.

Nem is értette őket a háromnevű vértés. Neki idegen volt ez a sürgető, követelő hang. Neki min-

den úgy volt jó és helyes, ahogyan azt vezérei gondolták.

Afölött meg éppenséggel mosolygott, mikor ezek a vékonylábú, izgága magyarok azt kezdték rebesgetni, hogy Ördög Ibrahim, a magyarországi szeraszkir már összeszedte a hódoltsági erősségek hadait, egyesült Szulejmán nagyvezérrel s e nagy felmentő sereg már két napja át is kelt az északi Dráva-hídon.

Úgy hírlett, hogy még maga a hidegfejű Schöning is nevetett ezen a híren. Mendemondának vélte. Hiszen tisztára lehetetlenség, hogy Eszéktől két nap alatt Budára jött legyen a hír. Hiába erősködtek a magyarok. A Rózsadombtól Kara Musztafa egykori fürdőjéig mindenki csak nevetett rajtuk.

A várbeli pogánytól meg már éppenséggel semmit sem tartott a főkomandó. Becsülte kitartását, konokságát, de attól nem félt, hogy zenebonát csinálhat.

Pedig jó lett volna, ha csak félig is ügyet vetett volna a hajdúságra, amely váltig azt hajtogatta, hogy nem szabad annyi ideig békében hagyni a pogányt.

Mert tizednap, szürkülő hajnalban, egyszer csak fene harcizaj csattogott a bajor választó ágyutelepe felől, a Tabán tájáról, meg a várpalota előreugró, nagy körbástyája alól. S röviddel rá véres, riadt császári gyalogosok meg összeszabdalt szász és bajor pattantyúsok rohantak át az Ördögárok torkolatának hevenyészett fahídjain s utóbb a rajnaiak táborán.

A bódító riadalom s az ágaskodó, pányvájukat tépő vértesslovak egy pillanat alatt talprarázták a

bajor választó egész táborát a Gellérthegy oldalában. S a zűrzavarban egyre többen vesztették el a fejüket, pedig senki sem tudta, mi történt.

S akkor egyszerre előrerohantak megint, azok a furesa magyarok. Szinte csak apró pontoknak látszottak, amint sebes futással rohantak le a lejtőről, az ágyútelep felé. Nem keresték még a hidakat sem. Átgázolták az Ördögárkát s azután — tovább! Bele abba a füstgomolyagba, amely este óta mozdulatlanul feküdt a völgyön, a gőzölgő ágyúk fölött.

Gottfried Albert Joachim kicsit elszégyelte magát. A menekülők rémülete már a rajnaiakra is átragadt. Az meg már éppen az arcába kergette a vért, mikor elrohant táboruk mellett a „keselyük” kapitánya s kardja lapjával végigvágott néhány ingadozó vértesen. Nem akart hinni a szemeinek! Mintha őt ütötték volna arcul. Ez... ez a hontalan, koldus cigánynépség, ez a barbár bandavezér meri megkardlapozni az ő bajtársait? Száz csatából híres rajnai vitézeket?

Sietve kapott széles pallosa után, hogy megtorolja a rajtuk esett gyalázatot.

Hanem a keselyű akkor már ott lent rikoltozott az ágyútelep előtt s a népe mint megannyi farkas rohant bele a mindent eltakaró füstfellegbe.

Nem, mégsem hagyja annyiban!

S Gottfried Albert Joachim futni kezdett nagy esizmáiban. Zörögve, csikorogva rohant a magyarok után. Maga sem tudta, hogy történt, de egyszer csak átdübörgött az egyik hídon s ott volt az ágyúk között. Éppen a bajor pattantyúsok tegnap felállí-

tott négy mozsara körül dúlt a harc. Egy-tömegbe furakodva vágták ott egymást, a kékruhás, pirosbakancsos, fehér toronysüveges janicsárok, meg a hajdúk. S az egyik mozsártalpon, a „Bavaria“ nevű mozsár talpán, ott látta ordítózni a keselyű-vezért. Két lábát megvetette a hatalmas cső kétoldalán s dühtől tajtékozva, piros arccal vagdalkozott. Körülötte hörögve, éktelen zajjal tülekedtek a legényei és fokról-fokra szorították vissza a pogányt.

Egy szemhúnyásig úgy állott ott a vértés, mintha fejbevágták volna. Aztán ő is nekiveselkedett a harenak. Üggyel-bajjal ment, mert hatalmas, combigérő eszímái nem éppen erre csinálódtak. Mégis átugrott néhány feldöntött sánecosáron meg holttesten s rávetette magát két höresögmérgű janicsárra. Azok villogó szemmel védték azt a mögöttük kalapáló félmeztelen aszapot, aki éppen akkor vert szöget egyik tarack gyujtolyukába.

A rajnai eléjük dobbant.

Az egyik janicsárkard esikorogva horzsolódott végig a lovas vértjén, de azután lezúgott a rajnai pallos.

— Ej vá! Seitán! — hörögte a vérberoskadó janicsár s rángatózó teste a mozsár alá gurult. A másik kereket oldott s rohanni kezdett föl a körbástya alá, hogy csak úgy csattogott fehér süvegfeffentyűje a tarkóján. S robogott a nyomába a nyomorult aszáp is, messzire vetve kalapácsát.

A vértés fujt egyet s aztán izzadva, lihegve döngött utánuk. Valami forró láz kapta el. Ott akart lenni mindenütt, vágni akart, meg akarta mutatni annak a gyalázatos bandavezérnek, hogy,

a rajnai is — katona. S végig akart vágni pallosa lapjával a keselyűn.

Am akárhogyan igyekezett, nem tudta utólérni őket. A Bavaria-mozsár messze mögötte volt már s a füstfelhőben egyre előtte zengett, csattogott a hajdúk meg a pogányok tülekedése.

A háromnevű vértés a fogait csikorgatta dühében. Hát nem tud olyan gyorsan rohanni, hogy utolérje a pogányt üldöző hajdúkat? Hát ezek az ördögök olyan veszett iramodásban hajtják az ellenséget, hogy neki semmi dolga sem akad?

Akkor harsant fel mögötte Kara Musztafa fűrdője táján meg a Gellért lejtőjén a vértések kürtje. Nyomban utána testvéri rendben rivallt az égre a hat kiskürt. S Gottfried Albert Joachim futásközben számolgatta őket:

— Ez az első zászlót hívja . . . ez most a másodikat, ez már neki is szól . . . most a harmadik harsan . . . ez meg a negyedik, majd az ötödik, végül ez a hatodik „Fachnleint“ szólítja fegyverbe . . . Az egész regimentet hívja az alarm!

És a vértés mégsem fordult vissza.

Romokon, gerendákon, sánckosarakon, ostromszeméten bukdácsolt át. Egy szemhúnyásra megállt, kifujta magát s megtörölte izzadó homlokát. A hajdúk harca egyre előtte tombolt, anélkül, hogy elérhette volna. S őt egyre hívta a kürt. — Vissza-menjen? Ej, mit? Csak előre!

Neki a várhegy kapaszkodójának.

Egyszerre kiért a füstfellegből.

Meredeken domborodott előtte a lejtő, a palotai rondella alatt.

S a szétdúlt palánkokon és ostromárkokon átugrálva, veszett rikoltozással kergették a menekülő pogányt a „keselyük“. És amint eldübörgött nehéz csizmáival a legázolt alsó palánk fölött, valami sebesült akindzsi ugrott föl a sáncból. Ám a vértess meg se hőkölt. Kiverte kezéből a handzsárt s elkapta a nyakát. S azután már csak úgy vonszolta magával a nyomorultat, mint valami nyifogó kis kutyakölyköt, föl a rondella felé. Istentelenül dühöngött, köpködött a pogány, hanem elszabadulni mégsem tudott, mert vasmarokkal szorította az öles-termetű rajnai.

Akkor nyílt ki odafönt a körbástya oldalának vaskapuja s befogadta a megtépázott, menekülő janicsárhadat. A hajduk ott erőszakoskodtak még egy ideig a kapu körül, hogy betörjenek. Hanem petárdájuk nem volt, hogy bezúzhatták volna. Akkor egy gerendavéggel próbálták volna. De néhány pillanattal később már megszólalt a rondella két ágyúja s heves puskatűz zuhogott le a falakról. — Erre aztán morogva visszakotródott a keselyű-csapat a völgybe.

Csak a vezér állott még a kapu előtt s ordított a golyózáporban. Nagy feleselésben volt a várbeli pogánnyal.

— Megütöm! — hörögte elfulladva a vértess, mialatt lihegő mellel odakapaszkodott a kapu alá.

S már emelte is a pallost.

Hanem mihelyt odaért, lehanyatlott a kardja. A hulló golyók, sziszegő nyílak között elszállott belőle a harag. A keselyük kapitánya ott görnyedt egymagában egy feldöntött sáncosár mögött, hol

már senki sem árthatott neki. Majd nagy nyugalommal nekivetette a hátát s visszanézett, mialatt az egész körbástya meg a mellette északnak húzódó kurtina ontotta a tüzet.

A vértés maga is odahúzódott melléje. A fogoly akindzsi szükölve kuporodott közéjük, mert a markos lovas még ott sem eresztette el. S a pogány riadtan pislogott hol föl a bástyára, hol meg rabtartójára.

Ki kellett várniok, amíg csöndesedik a bástya tüze.

Elnéztek délfelé, meg a nyugaton húzódó dombokra. Szótlanul, ziháló mellel.

Akkor tűntek el az utolsó hajduk az Ördögárok torkolata felett gomolygó füstben. S a felhőtenger föllött, a túlsó lejtőkön akkor verték rendbe a bajor választó seregét. A bajorok, svábok, szászok meg a balszárnyukon álló császáriak dobjai kongó dübörgéssel szólt: s köröskörül, mindenütt sorakoztak fegyverbeálló hadak.

Azután szemügyrevette a vértés, a hajdukapitányt. Összefont karokkal dült a vaskos sánckosárnak a keselyű. Vékony kardja hegyéről egy-egy elkésett vércsöpp pottyant a földre s feketén itta be a faltörmelék pora. És a kapitány ajkán megvető mosoly kevélykedett, mialatt hallgatta a megszeppent ostromló seregriadóját.

A rajnai most úgy érezte, nem ok nélkül fitymálkodik a keselyű. Igen, most riadót vernek odaát. Most zajt csapnak s fegyvert csörgetnek. De az imént, amikor ez a véres zenebona támadt, bezzeg mindenki futott s ló után kapkodott. Csak ez a ká-

romkodó, szűknadrágos, boeskoros, lenézett csűrhe, amelyet a magas főkomandó nem is tartott seregnek, ez volt katona. Ezek nem vártak ordrét. Ezek harcoltak. Ime a várdomb lejtője is, hogy fedve van holttesteikkel! S hányan heverhetnek ott lent a füstfelleg alatt, a Tabán romjai között, meg a Dunába torkolló Ördögárok mentén.

Hanem a pogány is jócskán hullott. Vagy háromszor annyi, mint a hajdú.

A kapitány fekete arca most feléje fordult. Nyugodt, csodálkozó, meleg férfitekintettel. Azután elmosolyodott s odanyújtotta a kezét a vértessnek.

S Gottfried Albert Joachim, aki pedig meg akarta gyalázni ezt az embert, beletette a maga széles, csontos tenyerét a hajdúkapitány kezébe. És a két idegen kéz, szoros markolással ölelte át egymást. Katonák fogtak kezét.

A pogány tűz alábhagyott s a rondella mögül, a várpalótából janicsárzene harsant föl. Rikoltottak a török sípok, kongtak az üstdobok, csengtek a cintányérok.

A keselyű elnevette magát s megcsóválta a fejét.

— A gazember pogánya! — morogta. — Hogy hetvenkedik a rongyos! Örül, hogy ráriasztott a bajorra, a lator!

A rajnai nem értett egy szót sem, de sejtette, hogy a tüntető janicsár-zenén bosszankodik mosolyogva a hajdúvezér.

— Saperlott, das sind Mordskerle! — morgott ő is.

Most rázott egyet magán a keselyű, nyújtózott, megropogtatta izmait, aztán lenyúlt kuporodásából

az előtte heverő halott hajdúhoz, kivette markából azt a furcsa, baltaszerű kislefegyvert, egyetlen ugrással a kapu előtt termett s hatalmasan megkongatta vele a pántos, kapcsos vaskaput. És bekiáltott rekedt és mégis diadalmas harsogással:

— Haj te pogány! Hallod-e vénség, kötélrevaló Abdi! Meg te disznó Izmail basa! Halljátok-e? Itt járt megint Fiáth János a bástyátok alatt! És tudjátok meg tolvaj, tekergő lókötoi, hogy bemegyén még majd a várátokba is, hogy bezúzza tar koponyátokat!

A kapu kongva dübörgött.

Azzal intett a rajnainak Fiáth s gyors szökésekkel rohant le a lejtőn. És a nyomában ott zörgött nagy csizmáiban a rajnai is, meg a galléronfogott, nyőszörgő akindzsi is.

Mert akkor már veszettül ropogtak a janicsármuskéták a bástyaperemen.

Aztán eltakarta őket a völgyben a füst.

Lent az ágyutelepeknél akkor bátorodtak meg újra a bajorok.

Négy ágyút, egy tegnap állásba vitt karthaunt meg a híres Bavaria-mozsarat szögezte be a várból kicsapott török. Most ott sürgött körülöttük az egész pattantyússág, hogy rendbehozza a kárt. És lökdösték félre a holttesteket. Nagyon sok volt a halott.

Túl a völgyön, a Tabán fölött húzódó nyereg felől, a széles futóárokban szembejött velük Maximilián a bajor választó, a nyomában Badeni Lajos örgróf, azután Starhemberg herceg a lotharingiai táborából, meg egy csapat császári generális.

A hajdukapitány félreállott az útból. Hanem a bajor vezér megszólította:

— Honnét jön a kapitány?

A keselyű felmutatott a palotai rondellára. S a vértés ugyancsak elesodálkozott, hogy bár törve, ropogtatva, de mégis visszaadja a német szót.

— Onnét, a pogánytól!

A herceg szeme megvillant.

— És a vértés?

— Az is ott volt velem. Megdöngettük Abdi basa portáját.

— Ott volt a kapitány egészen a felső sánc rohamkapujánál? — csodálkozott a fejedelem.

— Csak bémenni nem tudtunk, mert becsapták előttünk az ajtót.

A híres nagyúr, a tüzes ifjú fejedelem, becsülő szemmel nézett a keselyűre. És odalépett melléje Starhemberg, a gyanakodó, savanyúképű gróf is és keztyűs kezét rátette az ágról-szakadt, katonának el sem fogadott hajduk „bandavezérének“ vállára.

Aztán a rajnaihoz fordult a generális:

— Hát a vértés hogy került oda?

Kihúzta magát a legény, de szó nem jött az ajkára.

Ahhoz nem volt lelke, hogy hazudjék. Egy percig hát hallgatott. De mert felelni kellett, végül mégis megszólalt. Keményen, darabosan lökte ki a szavakat:

— Végig akartam vágni a hajdukapitányon, a pallosom lapjával. Azért futottam utána. De csak odafönt tudtam utólni.

Tíz arc meredt rájuk tágranyilt szemekkel. Tíz

borotvált, rizsporosparókájú német arc. De csodálkozva nézett a vértésre a hajdukapitány is.

Starhemberg összehúzta a szemöldökét s kérdően nézett Fiáthra.

— De hát... mit tett a kapitány?

— Ló után kapkodtak a rajnai vértések, mikor az én farkasaim a kitört pogányra vetették magukat. Hát végigvertem néhány legényen.

— S ki adott ordrét a kapitánynak, hogy hareba menjen?

No, ugyan csodálkozó képet vágott erre a kérdésre a keselyű.

— Ordrét? De hiszen kitört a pogány a várból! Senki sem adott ordrét. Én sem adtam az én esürhémnek. De nem alszik az egy sem. Még éjszaka sem. Megérzi az szimattal a pogányt s nyomban megy rá, mint az eszeveszett.

Nevetve fordult most hátra Maximilián is. S a rizsporos ábrázatok is mind földerültek. Csak Starhemberg képe maradt fanyar.

— És a fogoly? — kérdezte a választó.

— Azt én kaptam el az alsóárok előtt, jelentem alázatosan, — dörmögte a vértés.

Starhemberg kereső szemmel nézett körül.

— Nincs itt valami tolmács?

— Majd én, — készségeskedett Fiáth.

Szaporán gagyogni kezdett az akindzsivel. A riadt pogánynak örömmel villant meg a szeme, mikor a maga nyelvét hallotta. És sebesen pörgette a szót. Alig lehetett megállítani.

— Húsz bölük janicsár tört ki, — kezdte a fordítást a keselyű.

— Húsz bölük? — kérdezte Badeni Lajos, — Mennyi az század szerint?

— Négy bölük egy tábura — magyarázta Fiáth, de olyan arccal, mintha röstellné, hogy akad ember, aki ezt nem tudja. — A tábura pedig megfelel a keresztény gyalog-századoknak. Szóval: húsz bölük annyi, mint öt század janicsár.

— Tovább! — intett Starhemberg.

— Az öt tábura janicsárt maga Izmail basa vezette. Ez az Izmail az öreg Abdi helyettese s ő védi a vár déli részét. A várpalota bástyáit. A janicsárok mögött néhány lóról szállott akindzsi is kitört, meg negyven aszáp. Ezeknek kellett beszögezni az ágyúkat.

Az akindzsi hol Fiáthot nézte, hol a sisakos, mellvértes nagyurakat s minden török szóra sebesen bólogatott.

— Alig háromszáz emberük tudott visszajutni a várba — folytatta a keselyű. — Maga Izmail is, meg a Csonkabég is megsebesült.

— Csonkabég? Ki az? — kérdezte a badeni.

— A janicsárok agája. A janicsárfőnök. Azelőtt Nógrád kapitánya volt. De az ostrom tervének hírére Budára rendelte az egész nógrádi őrséggel a vén Abdurrámán. Híres egy fráter. Félkarú, de átkozottul vitéz. Minden végbeli magyar ismeri. Hát ez is megsebesült. Abdurrámán különben reméli, hogy megtartja a várat.

A főkatonák hitetlenkedő arcot vágtak s mosolyogva bólogattak.

— S miből veszi ezt a reménységet a basa? — kérdezte a badeni.

— A nagyvezér leveles galambot küldött Eszék alól a várba s azt üzente, hogy útban van a fölmentő sereggel. Hatvanezer embere van.

Tíz rizsפורos német arc nyúlt meg egyszerre.

Maximilián meg a bádeni akkor már lejjebb járt, hogy megbiztassa egy házrom mögött az ostrom-árokba előreszivárgó csapatokat.

Starhemberg meg kikotort a zsebéből egy aranyat s odanyomta a hajdukapitány markába. Hanem az arany azonmód hullott a földre. A keselyű meg villámló szemmel egyenesedett ki. Fölmutatott az újra tüzelő várra:

— Nekem az kell! Buda kell! Az ország kell!

A generális az ajkába harapott, türelmetlenül igazította meg csillogó sisakját s szaporán sietett Maximilián meg a bádeni örgróf után. Mögötte tiszteletteljes libasorban a többi gróf, báró, brigadéros meg óbester.

A hajdúvezér még utánuk nézett egy ideig, sötéten, dacosan, a melle úgy járt, mint a fujtató. S azután lehajolt, fölvette az aranyat s a szipogó akindzsi kezébe nyomta.

Majd odafordult a rajnaihoz:

— Meg akartál ütni, komám? Az Isten áldjon meg érte! Úgy látom, ti rajnaiak mégis különb legények vagytok, mint a császáriak. Csak mondd meg a pajtásaidnak, hogy nem kell mindent elhinni, amit a megfutott katona ordít. Most pedig megüthetsz!

És odatartotta a hátát, készségesen, vidáman.

Gottfried Albert Joachim elszégyelte magát.

— Ne haragudj rám, uram, — mondotta piros arccal. — Én csak egyszerű lovasvértés vagyok a

mainzi érsek regimentjében. Te meg kapitány vagy. Különb, mint akárki, ebben az ármádiában. Azután meg, — most már elismerem — igazad volt, mikor megkardlapoztad a riadozókat.

— No, akkor parolát rá, szépöcsém! Aztán, ha éppen keresnél, hát, ahol verekedés van, ott mindig megtalálhatsz.

Elváltak.

A vértés balra tartott Kara Musztafa fürdője felé.

Akkor látta, hogy a regimentje útnak ered. Az első zászló már ráfordult a hajóhidra, a többi akkor alakult menetoszlopba.

Kunz, a rótszakállú hadnagy, csaknem megette a háromnevű legényt. Szerencsére indulni kellett s egyelőre megszakadt a hadd-el-hadd. A foglyot a zász tartalék vette át s Gottfried Albert Joachim szótlánul vetette magát nyeregbe.

— Hol az ördögbe csavarogtál? — kérdezte halkan a bingeni Walter, mialatt a fülüket hegyező, riadozó vértéslovak átdobogtak a hosszú hajóhídon.

— A nagy rondella alatt, — morogta a háromnevű.

— Mással járasd a bolondját, hallod-e?

Amaz vállat vont.

— Láthattad a foglyot, — vetette utána egykedvűen.

— Az ám, a fogoly... — eszmélkedett Walter.
— Hát aztán, hogy volt?

Hanem a társának nem volt kedve a beszédre. S a bingeni egy szóval sem tudott többet kihúzni belőle.

Odaát rostokoltak aztán délig.

S mikor délután továbbvonultak Pest romjai között, egyszer csak akkorát csattant a mennybolt, hogy azt hitték, nyomban leszakad.

Az a néhány kémény, mely még állott Pest romjai között, dübörögve roskadt össze.

A vértesslovak mind megugrottak s ugyancsak akadt dolguk a legényeknek, amíg megint ráncbaszedték az ágaskodó, fújó dögöket.

Túl a vizen óriás fekete füsttenger borított mindent. Elfedte a napot, a várhegyet, az egész partot s a Dunára is lehúzódt.

— Mi történt? Mi volt ez? — kérdezgették sápadtan még a leghetykébb vértések is.

De senki sem tudott válaszolni. A sötét, nehéz, fojtó füst szinte éjszakává változtatta az alkonyatba hajló délutánt.

Mikor a felső hidon átkocogtak Óbudára, ott mondták a komáromi naszádosok, hogy még a Duna is kiesapott Pest felé a szörnyű rengéstől.

Csak amikor fölkaptattak Gülbaba türbéje mögött a Rózsák dombjára, hogy a lotharingiai táborán át leereszkedjenek megint a Szent Pál völgyébe, akkor hallották meg mi történt.

A beszögezett s újra rendbehozott Bavariamozsár első lövése a vár egyik löportárába esapott. Zsigmond király régi palotájának maradványába, melyet löportárnak használt a pogány.

Még később, mikor már a pányvacövekeket verték a vértések a Lodron-féle horvát lovasezred tábora mellett, jött a hír, hogy a robbanás nyomán három halálraemült száz futott át az esztergomi rondella

alatti török palánkokból. Azok mondták, hogy nyolcezer mázsa puskaapor röpült a levegőbe. Ledőlt a Vizibástya jórésze is s több, mint ezer török férfi, asszony meg gyerek veszett oda. Elpusztult a Vizibástyáról Pest felé ásitó híres, Farkas nevű pogány ágyú is, amelyről vagy tíz év óta az a hír járta, hogy abból lőtték ki a budai basák a Dunába a rene-gátokat.

Mihelyt letáboroztak a rajnaiak, rettentő kiálto-zást csapott a táborban Tannenau őbester. Mert a hajnali riadónál, ha nehezen is, de mégis összejött az egész regiment. Csak egy ló maradt gazdátlanul. Csak egy legény hiányzott. A bonni születésű Gottfried Albert Joachim. Az egykori heidelbergi diák.

S a vitézeknek volt mit hallaniok dezertálásról, zászlóelhagyásról, gyávaságról. És mind megvetés-sel gondoltak a megfutott vértésre: Gottfried Albert Joachimra.

Pedig éppen csak az az egy legyalázott vértés volt azon a napon katona az ezer rajnai közül.

Igaz, utóbb Kunz hadnagy lecsitította a vihart, mert az látta a fogoly akindzsit. Azt pedig csak elől, harcban foghatta a vértés. Hanem az őbester azért így is morgott. Igaz is: mi lenne, ha az első lövésre minden vértés otthagyná a tábort s a tűzbe menne a maga szakállára? Hát katonaság volna az? Meg-tehet ilyet a hajdú, a horvát karabélyos, a pogány meg a cigányhad, de tisztességes katona semmi-képpen.

Este három lovat kellett megcsutakolnia Gottfried Albert Joachimnak.

S mialatt Abdurrámán szakadatlanul rakétáz-

tatott s a villogó fényben csaknem éjfélig dörögtek az ágyúk, a többi vértések meg vidáman ittak a markotányos ponyvasátra alatt; a háromnevű vértés búsan vakarta, kefélt a három csontos, harapós dögöt. Megvetést érzett minden és mindenki iránt.

Csak arra a sasorrú, fekete bandavezérre gondolt jólélekkel.

S úgy érezte, mintha egy egészen vékony fonál megszakadt volna benne abból a sok-sok láthatatlan szálból, melyek odakötötték a szívét az apró, rajnamenti városkákhoz.

A markotányos-sátorból megtérő lovasok azt mesélték később, hogy a hajnali török kitöréskor két bajor alezredes, három százsz kapitány, öt hadnagy, kilenc császári tiszt meg hetven ember veszett oda. A hajdukat nem számolták. Meg az is hírlett, hogy a császári pattantyúsok közül hármat főbelövetett a lotharingiai.

S újból napokon át zúgott az ágyúszó...

III.

...Kunz, a rőtszakállú hadnagy, a rajnaiak második zászlójából, összedugta a fejét, két busafejű némettel.

A tágas markotányos-sátor zúgott, mint a darázs-fészek. Cinn- meg fakupák kopogtak a kecskelábú deszkaasztalokon s a hosszú lócákon ittak a legények. Hegyesszakállú, gyorsbeszédű spanyolok, vadpofájú vallonok, cifraruhájú brandenburgiak meg lomhavérű, nehéz rajnaiak.

Pietro, a markotányos, aki maga sem tudta, milyen nemzetségből született, éppen egy hatalmas, ökörcombot szeletelt. De azért a szeme, akár a héjjáé, mindenütt ott volt. Hiszen szükség is volt rá! Nincs garázdább, tolvajabb varju-népség a toborzott katonánál. Bezzeg az öreg Pietro sokat tudna erről mesélni. Maga sem emlékezik immár, hány esztendeje jár a táborokkal. De annyi bizonyos, hogy Németalföldről az orosz határig, Svédországtól a Mincsió vizéig, minden földet bejárt rozoga szekereivel a vonuló hadak útján. Haj, nehéz kenyér ez! Mert mindennek ki kell tennie az igazi markotányosból. Korcsmárosnak, bankárnak, kalmárnak, hentesnek, patikusnak, ragadóskezű orgazdának s a fekete ördög tudja csak még mi mindennek. S a sorsa? — Ma

duhaj katonák, holnap kapzsi tábornesterek sarcolják. Egyszer töméntelen aranya, ezüstje, kincse van, hogy azt se tudja, hova rakja. Máskor meg éppen csak, hogy a puszta bőrét tudja megmenteni egy-egy vesztett csata után. És mindig, mindig korhely, garázda, ördöggel-cimboráló, véreskezű katonanép között élni. Ez se kutya!

No, de ha valakinek jól szolgál a sora, hát Pietro nem sok igazsággal panaszkodhatik a szerencse forgandóságára. Nyole-tíz, tornyosra-rakott, nyikorgó szekérrel jár a lotharingiai hadával. S, ha mindezek megőrzésére szem kell — hát Pietronak az is van. Nem kerüli el pillantását semmi.

Egyetlen mozdulat, gyanús hang, vagy jel sem, ha mindjárt százan voltak is a sátorban. Ezer szeme és száz füle volt ennek a szőrösszívű, nagyhangú, goromba pokrócembernek.

Most is, mialatt a brandenburgiaknak mesélte, kik estek el a legutóbbi napokban, balszemével egyik markos legényének integetett, hogy ki ne engedje szökni azt a vágottképű thüringiai muskétást, jobb-szemével meg a kockázó Neuburg-ezredbeli káplárt figyelte, mert gyanúsan kezére járt a szerencse! Ám ugyanakkor még odafülett a három rajnai beszélgetésére is.

Ilyenformán körülbelül így járt a szája szakadatlanul:

— Hja, uraságok, a kis Rosne kapitány se hitte volna, hogy ilyen hamar fübe harap. — Johann, ügyelj a teremtésit, tartsd nyitva a szemed, te mafla! — Ej káplár úr, sok lesz a szerencse, tán jobban meg-rázná azt a kockát. — Johann hol a szemed? Sört a

kornétás úrnak! — A rajnai urak persze nem tudják, hogy mért kellett megint idejönniök a déli táborból. Hm. Fél a lotharingiai.

A három vértés felütötte a fejét.

— Micsoda? — kérdezte a szakállas hadnagy. — Mit lotyogsz Pietro?

— Azt, hogy fél a lotharingiai.

— Ugyan! Markotányos-hír. Szakácslotyogás! — legyintett a másik lovas, akinek olyan piros volt a képe, mintha valami céklarépát gyömöszöltek volna a sisak alá.

— Márpedig úgy van uraságok — folytatta Pietro. — Johann, egy porció sült húst oda az asztal végére! Nem hallod? — Szóval az az igazság, hogy most már a generalissimus is elhiszi a hungerok híreit. A multkor persze még hihetetlen volt a dolog, de most már bizonyos, hogy az a pokolravaló Szulejmán elhagyta Eszéket.

A kockázók most egyszerre ordítani kezdtek s kard után kapkodtak. A brandenburgi hadnagynak kellett szétütnie köztük. De persze Pietro is alaposan kivette részét a rendesinálásból. Legalábbis hanggal.

A három vértés oda se hederített. Kocintottak, ittak.

— Hm — dörmögött a rótszakállú — hát mégis csak volna valami igazság a sok pletykában? De a legbolondabb a dologban az, hogy azok a fránya hajdúk már vagy egy hete rebesgették a nagyvezér eszéki partváltását.

— Az — bólogatott rá a legszálasabb rajnai. — Honnét a csudából tudták?

— Ördögük van. Hírt lát ez a nép tán még a levélhullásból, de még a madárvonulásból is.

— Nyilván valami boszorkányos praktikával dolgoznak — toldotta meg a céklaképű.

A hadnagy hátravetette magát a székekben s elgondolkozva huzogatott éles barázdákat a földön, nagytarajú sarkantyújával.

A két másik is elszótlanodott. Végre megszólalt a langaléta legény.

— Hát azt hallotta-e hadnagy úr, hogy a három-névű diák tegnap megint esti kúrtszóig ácsorgott a keselyük között.

— Hogy az ördögbe ne? Hiszen azért kárpálom szakadatlanul!

— S még parolázik is velük a bolond! — mérgelődött a hosszúlábú.

— Pfuj Deibl! — köpött egy nagyot a céklapofájú. — Hogy sülyedhet valaki ennyire? Hiszen nem tagadom: verekedni azt tudnak. De a bátorságuk sem annyira bátorság, mint inkább vadság. Zsákmányra éheznek a legények, ennyi az egész... hö-hö-hö...

A gémlábú rajnai az álla alól az orra alá esusz-tatta a sisakja rohamszíjját s öklére hajtotta a fejét.

Kis idő múlva megszólalt:

— Nem megy az eszembe no! Sehogy sem megy az eszembe ennek a szegény Gottfriednek a dolga. Mert szinte bizonyos, hogy megbabonázták. Igaz: mindig furcsa embernek tartottam. Félesztendeje lovagol velem egy-rottában. Mióta csak az érsek úr fölállította a regimentünket. Azelőtt a Salaburg vérteseknél szolgált, akik ugyancsak itt vannak Buda

alatt a bajor választó hadában. S azok is azt mondják, hogy mintha nem is volna négy-kerékre.

— A Salaburgoknál szolgált? — kérdezte a céklaképű.

— Ott az. Harcolt is velük valahol Pomerániában. Aztán, hogy szélnek eresztették őket a hadjárat után, visszament Heidelbergbe diáknak. Hogy aztán hogyan s miért állt újra zászló alá Mainzban — az ördög se tudja!

— Valami férgé van az bizonyos. Asszony-e, kártya-e, vagy valami titkolnivaló gazság? — majd kiszül egyszer — hümmögött a répafejű.

— No az nem — ingatta fejét a nyakigláb. — Gazság nem, az bizonyos. Tavasszal, hogy Passau alatt jöttünk egy csillagos éjszakán — a csillagokról beszélt. A többiek szinte aludtak a lovuk hátán. Akkor volt az, amikor Vilshofentől egyszuszra lovagoltunk Engelhartzellig.

— Emlékszem rá, bolond egy séta volt! — bólogatott a hadnagy.

— No, hát akkor volt. Mondom a többiek tán aludtak a nyeregben, a háromnevű legény meg a csillagokról motyogott. Talán nem is nekem. Inkább magának. S én csak tátottam a szám. Mert úgy beszélt, annyi gyönyörködéssel, hogy azt hittem, verset mond. Már akkor sejtettem, hogy nem közölünk való. Diáklegény. Urféle.

— Attól még lehet himpellér — dünnyögte a céklaképű.

— Az nem — tiltakozott az égimeszelő. — Az bizonyosan nem. Aki úgy tud beszélni csillagról, virágról, mint ez, az lehet hóbortos, lehet egész kerge, de

a szíve az tiszta. Csak éppen furcsa az istenadta. Azután meg a rátartisága.

— No, az már igaz, magasan hordja az orrát, — bólogatott a rőtszakállú hadnagy. — De hát mire?

— A hóhér tudja! — vont a vállát a hosszú vértés. — Hiszen jó, jó: szereti ő is a bort, akárcsak én. Szereti az asszonynépet akárcsak a — már megkövetem, nincs bűn benne — akárcsak a hadnagy úr. Katonának is van olyan, mint akármelyik vértés a regimentben. De már az orrát mégse kéne olyan magasan hordania rongyos közlegény létire, mintha csak ő volna az ármádia fővezére, nem pedig a lotharingiai főherceg úr!

— Fehérnép van a dologban, na! — legyintett a hadnagy. — Valami asszonyfélénél hagyhatta az esze félsarkantyúját.

— Lehet, sőt nyilván úgy is van — erősítette meg a szót a gólyalábú, — mert fene szerencséje van asszonydolgában.

— No, ha meg csak ennyi az egész, kirázza magából, mint kutya a vizet az irhájából — vetette oda a hadnagy. — Katonacsók? Pillangóvirág!

És dudolni kezdte a rajnaiak dalát, mely a tavasszal kapott szárnyra közöttük, mikor végiglovagoltak bajor-, sváb- meg frankföldön, utóbb pedig Ausztrián.

Wir sind die wackern Relter
Des Erzbischofs von Mainz...

Ebbe már a másik kettő is belezümmögött:

Und reiten morgen weiter
Nun trink doch Bruder Heinz!

A Rajna ködbevész

Ade du Turm und Städtelein
Ade du holdes Mädelein
Ade, ade, ade...

S a rötszakállú, csintalan kacsintással tett még egy sort a dalhoz:

Aufs Jahr bist nicht allein...

És erre felröhögtek mind a hárman jókedvű, nyers katonanevetéssel.

Valahol délre, a svábok tábora alatti lejtőről új battria morajlott bele az ágyúk zúgásába. Azt ma reggel vitték állásba. Az iddogáló nép találgatni kezdte huszonnégy-fontosok-e vagy karthaunok? Pietro úgy tudta, hogy Schöning, a brandenburgiak marsallja állította föl őket s valami spanyol tüzérkapitány újfajta ágyúit. — Ezen azután nagy disputa kezdődött.

A három vértés oda se hederített. Ittak, pipáztak, köptek.

Nagysokára szólalt meg újra a hórihorgas:

— No itt ugyan nem sok része van esőkban az embernek. Jóformán nem is láttunk szoknyásnépet eddig. Mintha kipusztították volna az egész nemzetet.

— Hacsak a nádasokban meg erdőkben nem bujkálnak — mormogta pöfékelve a hadnagy.

— No, nem lehet nagy kár értük — vélekedett a céklafejű. — Csakolyan nép ez mint a cigány. Fekete, rongyos s amellet a kutya sem érti meg a nyelvét.

— Annál furesább a Gottfried Albert dolga.

Ugyan mit talál rajtuk? Pedig újabban már a nyelvüket is tanulja a bolond.

— Mi az ördög? — csodálkozott el a hadnagy,

— Ugy, ugy — folytatta a nyakigláb. — Néha, ha még éppen tréfálgozik velünk, magyar szavakat mond közbe-közbe. Majd megfakadunk nevettünkben.

— Bolond az, tisztára bolond! — röhögött a repapofájú.

— No, mindegy — zárta le a szót a hadnagy — akárki fia is, akárhogya került is közénk, a pallost jól suhintja, a lovon keményen ül s ez éppen elég!

Kivülről kiáltozás hallatszott be. Valaki Dünnewald altábornagy meg Tannenau óbester nevét kiáltozta.

Tannenau nevére összenézett a három rajnai, majd felállott, fizetett és ment.

A sátor előtt, nagy tarka ménen a rajnaiak ezredtrombitása kiáltozott:

— Reinische Reiter, Alarm!

És az egész szent Pál völgyében, az Ördögárok mentén végig, fölverték a rajnaiakat.

Egy óra mulva nyeregben ült mind a hat zászló rajnai vértés.

Keményen, csillogva, zordonan.

Azután elindultak. Elöl a hosszú Tannenau, mellette Kleist a kölyökképű kornetás. Az óbester lova mellett mezítlábas, rongyos paraszt lépegetett.

Egyideig nyugatnak haladtak a bécsi úton, melyet Mészárosok-útjának mondott a magyar, majd letértek róla balra s megkerülve a cirkumvallációt,

hegyen-völgyön át visszakerültek a Dunához, de jóval délebre, mint a multkor.

Ott szállottak táborba.

Balkézfelől méltóságosan terpeszkedett a Duna, benne a Csepelsziget s azon túl a másik Dunaág, jobbkéz felől pedig elvadult szőlők meg omladásos part, melyben elhagyott pinceboltok roskadoztak.

— Alannlagu! — mondták volt a kapitányok. Azaz: riadó-tábor. Arccal délnek.

A vértések összenéztek.

A szájas, nagyszakállú hadnagy nem is állotta meg, hogy ki ne mondja véleményét:

— Himmeldonnerwetter, ezeknek a hungeroknak igaza volt! Jön a nagyvezér! Alarmlager. Szóval: sátor nincs, a lovakon laza hevederrel fönn a nyereg. Röhögj bingeni Walter s röhögjete ti többiek is, mert mára már meg is ágyazott nektek a jószerencse. Nyoszolya: a lovak lába előtt a szikkadt föld. Viszont a fegyvert állig magatokra húzhatjátok.

— Pfuj Deibl! — káromkodtak a legények, de azért nevetve, vígan verték a pányvacövekeket.

Nagymessze, délnek, járőrök rajzottak ki a főstrázsamester divíziójából.

Később egy fáradt csapat bukkant föl az esti párából.

Gondola-ezredbeli császári lovasok voltak. Buda felé tartottak valami jelentéssel. Azok mondták, hogy a lotharingiai a szavojai herceg kardja alatt még tegnapelőtt este elindította volt őket a Mercy- és Truchness-féle lovasezredekkel, azután a kölni érsek hat lovas-századával, Petneházy ezereskapitány magyar huszáraival meg Lodron gróf horvát lovasaival

Hamzsabég és Fejérvár felé. Azóta szakadatlan portya-harcok közben vonulnak visszafelé, mert töméntelen haddal jön a pogány.

— Kezdődik a tánc! — mondták búcsúzásul a Gondola-regimentbeliek s tovább poroszkáltak az ágyúzenésben rengő Buda felé.

Röviddel utóbb két magyar huszár evezett át a szigetről a rajnaiak táborába egy öles, meztelen szerecsennel. Tannenu öbester átvette a rabot meg valami írást s nyomban tovább is küldte őket Kleist kornéttal meg egy vértessel a bajor választóhoz. Aztán híre jött, hogy a szerecsen, Abdurrámán úszó hírvívője volt. A Csepelszigetén portyázó esztergomi huszárok fogták el, amint éppen felbukkant a Dunából s kitámolygott az elhagyott vízpartra, hogy kilíhegje magát kissé. Délután lopózkodott le egy másik társával a várból, egyszuszra úszott át a hajóhíd alatt s jött le a szigetig. Amaz jobb úszó volt s úgy látszik eljutott a nagyvezérhez. A nyakukban viaszosvászon zacskóban vitték Abdurrámán írását. Bottyán kapitány az esztergomi huszárok parancsnoka, mindjárt ki is betűzte a török üzenetet. Azt írta benne a budai basa, hogy a vár tele van már sebesülttel, meg beteggel, hát mielőbb mentsék fel az ostrom alól. Ő ugyan meghal Buda bástyáin az egész őrséggel, de abból már nem sok haszna volna a szultán öfelségének.

Kleist kornét, a kísérő vértés, meg a lórakötözött szerecsen nyargalva tűntek el a porban...

Késő este egy lovasbrigád táborozott le a rajnaiak mellett. Poros, fáradt, elbágyadt nép volt. A Duna-Tisza közéről vonták őket a vívósereghez.

Azelőtt a nagy síkságon portyáztak hetek óta. Hajnalban indultak s egész nap lovagolva, délután kocogtak át az alsó hajóhídon.

Szótlanul, csendesen formáltak tábort. Még a lovaikat sem pányvázták ki.

Szavukat senkisem értette. Magyarok voltak. Huszárok.

Vezérük valami Batthyány Ádám volt. Főstrázsamesterük meg bizonyos Bercsényi Miklós nevű fiatal gróf. Ezt onnét tudták meg a vértések, hogy ez a két törzstiszt, hevedereresztés után átjött volt látogatóba Tannenuhoz.

... Gottfried Albert Joachim felkönyökölt fektében a prűszkölő lovak között s a csillagokra bámult. És sóhajtott.

Nagymessze, délen, az ég alján, véres-piros lánggal égett valami. Falu? Város? Nádas? — Ki tudja...

S akkor úgy rémlett neki, mintha megdobbant volna a föld, amelyen feküdt. Ó nem úgy, mint ahogy ágyúlövéstől vagy lódobbanástól dobban. Másként. Egész másként. Mélyebben, halkabban, egyenletesebben. Akárcsak a szív. Mint valami óriási szív. Keserű, vonagló dobbanással. S hirtelen, maga sem tudta miért: eszébe ötlött a hajdúkapitány meg a keselyűhad.

És Gottfried Albert Joachim, az idegen, a bonni születésű, rajnai lovas, halk sejtelemmel érezni kezdte, hogy ez a föld meg ez a nép: egy. — A nép keserősége, a föld fájdalma is. S a földnek, e letarolt, leperzselt, kifosztott, rab földnek láthatatlan porsze-

mei ott keringenek dacos viharzással a keselyűk
vérében.

S lassan, talán maga sem vette észre, közelebb
csúszott néhány hüvelyknyivel a magyar lova-
sokhoz...

IV.

A vízen túlról elindult útjára a nap s megint eltelt egy délelőtt meg egy délután.

A lovastábor nagy tétlenségben hevert egész napon át a Duna partján. Messze délen, hol párába veszve, hol meg abból kibukkanva, egészen a látóhatár szélén, apró lovascsapatok kergetőztek. A járőrök.

A vértések halk beszélgetés közben tisztogatták fegyvereiket, meg főzögették az ebédjüket apró tüzek felett. A magyarok csak tarisznyából falatoztak. S égő szemmel és szótlanul ültek vagy heverésztek lovaik mellett.

Gottfried Albert Joachim rajtuk jártatta a tekintetét. Halkan pusmogta:

— Keletiek. S ugyan mi az az örök tűz, ami a szemükben izzik?

Elnézte volna őket váltig, de a bingeni legény kizavarta rejtelmes csodálkozásából. Az akkor bók-lászott vissza a víz szélére került főstrázsamesteri divíziótól, ahová komázni ment volt unalmában.

Most rácsapott a háromnevű legény vállára:

— Ébredj, cimbor! Szinte megigéznek azok a fekete lovasok. Pedig úgy lehet hamar táncbakerülünk. Az a hír járja, hogy a szavojai princ lassan

kitér északnyugatnak valami Törökbálint meg Hidegkút nevű községig.

— Hát aztán? — vont a vállát a háromnevű.

— Ebből pedig az következik, hogy a folyó mentén felénknyomuló pogánnyal szemben jóformán csak a Gondola- meg Mercy-regiment van. Mint mondják: jócskán összeapítva.

Gottfried Albert Joachim fűszálat tépett s azt rágicsálta.

— Ej, a keservit — fakadt ki a hórihorgas bingeni — hát ez se érdekel? Hát nem éred föl ésszel, mit jelent ez? A szavojai egész hada kitér, a bajor, szász, brandenburgi, sváb meg Serényi alatt a magyar és horvát lovasság mind elvonul a front jobb-szárnyára! Hát nem érted?

— De értem — dünnyögött a legény. — Előttünk már csak a rongy vallon Gondola-ezred meg a Mercy-dragonosok vannak. Ezek szétmállnak majd mint a füst s ezzel ránkeresztik a pogányt.

— No hát! Ez neked semmi?

— Majd ha ordrét kapunk, akkor valami lesz. Majd akkor szólj! —

S megint neki könyökölt a magyaroknak.

— Bolond ez, tisztára bolond — mondotta a bingeni a többieknek.

Hanem amikor arról kezdett mesélni, hogy a Csepelszigeten portyázó huszárok fogták el annakidején még az ostromgyűrű megalakulása előtt a budai törökök asszonyait, gyerekeit, kincseit; akkor egyszerre fölült a háromnevű vértés.

— Mi? Kicsoda? Hogyan? Kiket?

Húsz rajnai röhögött fel egyszerre,

— No lám! — mondogatták. — Csak magyarokról legyen szó, hát egyszerre föléledsz, te hóbortos!

És váltig csípkedték, mialatt a bingeni elmesélte, mit hallott erről az imént.

— Ugy volt az, hallod-e Albert, hogy mikor híre kelt az ostromnak, a magyar végek portyázói egyszerre elkezdtek errefelé rajzani. Pottyán vagy Bottyán, az ördög tudja nevét, szóval az esztergomi huszárok kapitánya egy éjszaka átúsztatta a Dunát, átment oda a szigetre és végigdúlta rajta a török telepeket. Akkoriban volt az, hogy a budai török tisztek hajókra rakatták asszonyaikat, kölykeiket meg a kincseiket s le akarták küldeni őket Belgrádba.

— No, diák, most fülelj! — incselkedett a cékla-képű vértés, nagy bodrokat eregetve a pipájából, miközben a lova zabláját tisztogatta.

— Szóval az történt — folytatta Walter — hogy ez a kapitány megneszelte a dolgot, gyors lovassal értesítette az akkor Vác fölött veszteglő esztergomi magyar csajkásokat s azok nyomban elindultak Buda alá. A huszárok meg lesbeálltak odaát a szigeten és itt, ezen a parton. Mert tudni kell, hogy itt a parton háromszáz szpáhi kísérté a hajókat. Mikor aztán éjszaka ideértek, a magyarok megrohanták a kíséretet s levágták. A szigetről meg a hajókra adtak tüzet. Erre a pogány hajósok megfordultak volna, de ott meg a magyar naszádosok estek a hátukba.

— Jó fogás lehetett! — bólogattak a legények.

— Gondolhatjátok — folytatta — Walter. — Vagy száz török fehérnépet, seregnyi gyereket adtak el

harmadnap Maximilián táborában. Köztük a vén Abdurrámán fiatal feleségét is. Azt maga a bajor választó vette meg.

— Tyü a ragyogóját — lelkesedett egy pelyhes-állú vértés — aztán szépek voltak-e?

— Gondolhatod, te tojás, hogy csak a szépet meg a fiatalat igyekezett menteni a török!

— Miért? — bambáskodott értelmetlenül a tej-fölösszájű.

— Miért, miért? — mérgelődött a hosszú bingeni. — Hát ha néked húsz feleséged volna s közülük csak öt volna fiatal és szép, hát melyiket mentenéd? Nyilván azt az ötöt, te katonatojás! Hogy cserélnél a lovaddal, de tüstént!

— Aztán az öregekkel meg mit csináltak a várbeliek? — kérdezősködött tovább a kölyök.

— Becsületemre hozzád vágok valamit, ha még egy ilyen marhaságot kérdezel! — dühösködött a gémlábú. S ráförmedt: — Mit csinálnak velük? Hát tudd meg, hogy ott tartotta őket Abdi a várban s ha roham van, kiállítja őket a palánkokra meg a bástyákra. Ezért nem tudjuk bevenni a várat. Mert oly rútak a lelkeim, hogy láttukra még a legelszántabb katonák is meredező hajjal rohannak el a bástyák alól. S ötven felcser meg kirurgus sem tudja elállítani a hányásukat! Hát ezért tartotta vissza őket a vén Abdi.

Harsogó röhögésbe fulladt a beszéd.

Elmult a dél is, az evés is és vele a főzőgetés. Ami legalább eddig jó volt unaloműzőnek. De most rájukszakadt a tikkasztó tétlenség.

Forró, kábító kemencehősséggel tüzelt a nap s északról egyre dörgött az ágyú

És délután levelet írt a háromnevű vértés. Maga sem tudta miért? Olyan régen nem írt már senkinek, hogy idejét sem tudta volna megmondani. S ma, ebben a szorongó várakozásban, ráhajtotta itt valami a levélírásra. Téntát, papirost, lúdtollat könyörgött a seregdiáktól, majd nekihasalván a pázsitnak, cifra ákom-bákomokat kezdett írni az abrakot ropogtató ló lábai előtt.

Lassan és nagy álmodozások közepette imígyen írt a vértés:

„Mária Anna!

Nagyidő óta nem irtam sehova. Fegyver alatt járok. Idegen országok idegen ege alatt. Azóta minden elpihent bennem. A könny, a harag és a búbanat. Semmi se fáj már. A fehér kis városkák ugyan sokszor eszembejutnak még, de a te szemeid nem kísértenek többé Mária Anna. Ringasd békében a gyermekedet s légy igazabban, jobban és hűségesebben az uradé, mint amilyennek nekem ígérted magad hajdanán.

Semmi sem fáj már Mária Anna. S ha feljajdulna benned egyszer mégis a lelkiismeret, ne vádold magad, hogy te voltál az, aki elűztél a könnyvek mellől s hogy te törted ketté az életemet. Ne félj: az én elhajlott életem régi, jobbik, más cél felé indult ága sem kísért már. Semmi sem kísért már.

Nem szerelemből és nem fájdalomból trom e néhány sort. Inkább csak azért, mert megbékéltem mindennel. Ne hidd, hogy visszavágyódom utánnad, ne hidd, hogy sokra tartom a csókjaid emlékét, vagy mások csókját. Hiszen csak addig édes, amíg elcsattan. De sem íze, sem melege nem marad meg a számon. És mindegy már, hogy grófi szüz-e, avagy cigánylány. Mindegy. Csak addig látom virágnak, amíg tépem. Azután csak gyom. S ha szól a kürt, könnyen dobom el őket és vidáman üget tovább a lovam.

Mondják, hogy ez a hadjárás a magyarok földjén — keresztes-háború. A kereszttel toboroztak össze bennünket. Ha így van, talán a javamra írják az égben. Ha nem így volna, az se baj. De annyit nyugodt lélekkel üzenhetek néked, hogy csak egyetlen tiszta és becsületes dolog van a világon: a pallos éle. Durva, kegyetlen, átkozott vagy áldott, de tiszta. És üzenem néked, hogy nincsen hűség, csak a lovam két együgyű, nagy sötét szemében.

Ne hidd, hogy zokszóval írtam ezeket Mária Anna. Csak azt akartam, hogy lássad: nem minden férfiember pusztul el, aki valaha a szemeidbe nézett. Csak azt akartam, hogy lássad az én új igazságaimat. Azokat, amelyekhez huszonhatéves fejjel jutottam el. És üzenem, hogy akárhogy meggyek haza: nem neked meggyek haza. Nem miattad. Igazság szerint nincs is ott sok keresnivalóm. Az anyám sírján azóta bizonyosan araszosra nőtt a fű s azt se számolom, hányadik esztendő füve.

Ez az utolsó levelem Mária Anna. Ezt is csak

azért írtam, hogy tudjál rólam. Hogy tudjad rólam: élek, nem vagyok nagy úr, csak egyszerű vértés vagyok a mainzi érsek regimentjében. A rajnai lovasok regimentjében.

Ez az utolsó levelem Mária Anna. A magyar ég alól kelt. — És te ringasd békén a gyerekedet és énekelj el altatódalként szép piros és szép hazug ajkaidal, hogy vidáman harsog a vértések kürtje harcok előtt, diadalok előtt.

Anno Domini 1686. Nyárelő havában.

Gottfried Albert Joachim."

A seregdiákra bízta az írást. Az minduntalan foghatott stafétát, aki a lotharingiai főkvártélyára ment.

Bécsig ugyan körülményes a levél útja — gondolta a vértés — de onnét már a császári posta ringó kocsija gördül majd tovább vele.

S elgondolta, hogy futnak majd levelével a kocsik. A bakjukon szögletes kalapú legény üldögél, poroszkáló lovait bízta. S a tiszta német városkák kisasszonyai, meg fehérfőkötös szőke lánykái kidugják fejüket az ablakokon, ha végighajt utcájukon a kocsi. És a postakürt vidám hangjából talán megérzik, hogy megyen egy levél, a megbékélt lélek írása. Megyen egy levél messziről a vér és fegyverek földjéről, magyarok gázolt koldusországából. Talán azt is megsejtik: hogy aki írta, szereti a pallost meg a lovat és senki más s hogy a megbékélt lélek vidáman éled, ha riogat a kürtje a rajnaiaknak.

Somogyváry: A Rajna ködbevész.

...Esteledett. Az ágyúk egyre ritkábban szóltak Buda felől.

Délen, a látóhatár szélén megint felpiroslott az ég alja és senkisémet tudta mi ég: falu, város, nádas?

S éjszaka még éberebben kellett vigyázni.

A magyarok mégsem hiába híresztelték, hogy jön Szulejmán, a nagyvezér.

Félt a lotharingiai...

V.

Másnap megkezdődött a tánc.

Ha valaha morogtak a rajnaiak, hogy tétlenségre kárhoztatta őket a sors, mert hiszen a lovasság legfeljebb nézője lehet a várívásnak, hát most éppenséggel nem panaszkodhattak már heverősorukra.

Szürkülő virradatkor nyargalton-nyargalvást tértek vissza a portyázók meg a Gondola- és Mercy-ezredek szétyvert foszlányai. Szinte hátukon hozták az ellenséget.

A hosszú Tannenau még ki sem törülte szeméből az álmot, mikor ott jobbról már nyeregben ült a magyar brigád.

Standartjai hetykén lobogtak a kerekedő zéiben.

S mire a rajnaiak felkapaszkodtak nagycesontú lovaikra, már indult is a magyar had. Rettentő széles vonalban, előrehajlott szárnyakkal, a holdsarlóhoz hasonlatosan ügetett Batthyány brigádja.

Meg is csóválta a fejét öreg Tannenau miután ő is fölhasználódott nagy, fekete ménjére.

— No-no magyarok! Nem eszik a kását olyan forrón. Jó lesz vigyázni a tűzzel. Különben majd elválnak. Majd elválnak még!

Azzal indulót fuvatott.

Az ezredkürtös meg a hat zászló trombitása düledt szemmel, piros, pukkadt pófával fujta az égre emelt fanfárokat s a riogató, harsogó zengéstől vihogni kezdtek a lovak.

S aztán szép lépésben, hat nagy, zordon, csillogó négyszög indult délnek. A vértesseregiment hat zászlója. Keményen, megbonthatatlanul, fegyelmezetten. Mint ahogy rendes, tanult hadakhoz illett.

— Kímélni kell az erőt meg a lőtüdőt az összecsapásig — morogta Tannenu a mellette lovagoló Kleist kornétásnak. — Nem úgy mint azok a kelekóla magyarok. Úgy indultak, mint a forgószél. S a vezérik még csak nem is értesített. No-no, majd elválnak, ki milyen katonai!

Keskeny, csillogó sáv tűnt föl délen a huszárok-verte porfátyolon túl. A pogány. És az a sáv gyorsan mozgott előre.

A magyarok akkor már messze elől viharzottak. Sűrű porfelhő kavargott mögöttük.

A vértesseregiment jóformán csak a szárnyakat látták belőlük. Azok most még szélesebbre kivágtak jobbra meg balra, hogy nagyobb területet fogjon át a sereg-sarló. És rengett, dobogott a föld.

S aztán vad, harsogó, vérforraló kürtészó esapott föl a magyarok közül. Arra még vadabb száguldásba kezdett a huszárság s egyszerre annyi kürt, tülök meg hadisíp zengett ott elől, hogy alig hallatszott ki a hangáradatból a katonatörkők ordítása.

Pedig nagy kiáltozás lehetett ott: a pogány elfogadta a csatát.

Egyetlen porfelhőbe burkolódzott minden.

Tannenau most megcsillantotta magasraemelt pallosát:

— Anreiten! Rálovagolni!

A nehéz vértesslovak ügetni kezdtek. Csörgött a vért, nyikorgott a nyereg meg a szíjjazat, csörömpölt a palloshüvely a sarkantyúk mellett, de azért keményen, komoran, zártan, ló-ló mellett ügetett a regiment. S döngött a föld, a huppanó, széles lópaták alatt.

Tannenau hátranézett göggel:

— Na ja! — morogta a csillogószemű kölyök-kornétásnak — nem is úgy mint azok a szilaj bolondok. Ki látott már vékony lovaskaréjjal támadni! Úgy áttörik mint a füstfátyolt... Nehéz, súlyos, szabályos forma legyen a lovasság az attaknál. Hogy egy ponton zúzzon, mint a faltörő kos. És söpörjön, gázoljon... Na ja!

Elhallgatott, mert lihegtette az ügetés.

Kisvártatva megint megszólalt:

— Ezek a magyarok talán még nem is láttak lovasharcot, hogy úgy mentek... Bárgyúság az a sok mese, amit a híres huszárokról mesélnék.

Apró, rongyos vályogházak mentén ügettek el. Mellettük keskeny, legázolt gabonátlák. De látni egy lelket sem lehetett a tanyák lakói közül.

Akkor roppant ott elől egymásnak a magyar meg a török.

Olyan recsenéssel, hogy felnyögött a föld.

Utána semmit sem láttak többé a rajnaiak. Pedig akkor már egyre sebesebben ügettek.

Iszonyatos porfelhő borított mindent. És harsogó zaj hallatszott belőle.

S akkor egyszerre meghökkentek a vértések. Mert a porfelhőből ismét kitört a magyarok közepe. De most — hátrafelé.

— Futnak a magyarok! — hördült fel Tannennau.
— A híresek!

Igen... futottak. És Gottfried Albert Joachim nyílalást érzett a szívében.

— Nem, nem lehet... — lihegte. — Valami káprázat! Vagy mégis? Teremtőm, hát lehet ez? Hogy a magyarok? A keselyűk testvérei?

Tannennau piros arca hátrafordult ott elől, hogy parancsot ordítson az ezredtrombitásnak.

Hanem akkor hirtelen, mint valami varázslásra, megfordult ott elől az üzött had és szédítő iramodással viharzott újra neki a diadaltordító pogánynak.

Egy pillanatig csak elnyúlva rohanó lótesteket meg rettentő csapásra emelt huszárkardokat láttak a vértések, majd mindent túlüvöltő ordítás vágott az égis. S újra eltűnt minden a porfellegben.

Mire Tannennau hada a porfelhőbe ért, már messze előttük kavargott a csata. A vértéslovak horkanva ugrálták át a szanaszét heverő halott és sebesült lótesteket. És fújva, zörögve ment tovább a sodró áradat. Tannennau ott elől a fogát csikorgatta. Hát elkergetik az orra elől az ellenséget? S ezek teszik ezt, ezek a rongyosok? Ezek a gírhes lovakon ülő senkifiai? Akik olyan lehetetlen hadiregulák szerint harcolnak, hogy tótágast áll bennük minden stratégiai principium?

A vértések nem igen gondolkoztak. Piros arccal,

lihegve nyelték a port s csattogva zötyögtek a nyergekben.

Tannenau megúnta a céltalan ügetést a portengeren át, káromkodott egy keserveset, fölemelte széles pallosát s lassított.

Csak a háromnevű vértess izzott lázban. Nem, hát még sem csalódott! A „keselyük“ lovon is ugyanazok! Micsoda szédítő attakot lovagoltak! Attak? Dehogyan volt az attak! Hiszen az más. Összeszorított, zárt lovastömeg rohama. Ez pedig bomlott, tüzes hajrá volt, amelyet senki a világon nem tud, csak a magyar meg az ő lesajnált, könnyűlábú, görhes, kiállóbordájú lova.

És Gottfried Albert Joachim szeretett volna közzötni lenni. Ott elől! A harc forgószeleiben, a hajrá zengő mámorában.

De hiszen Tannenau is korán állította meg a regimentet.

Mert jobbról, a tétényi martról egyszerre csak öt seregbontó ágyú szólalt meg. Három ágyú a huszárok után küldte zúgó golyóit, kettő pedig a vértessék közé szórta a halált. Kilenc rajnai már ott hempergett lovával a porban. A céklafejű is. Hörögve terültek el a többiek mellett.

De mindez csak egy szemhunyaság tartott. Még föl sem ocsudtak a pillanat első dermedtségéből, mikor az ősz Tannenau rekedt ordítását hallották.

Erre egyszerre vágatni kezdett a főstrázsameszter divíziója: a jobboldalt álló három zászlónyi lovas, a mart felé, a seregbontók ellen. A másik három zászló — az óbesteri divízió — meg állva maradt. Keményen, egyhelyben. Mint a vas.

— Attak! — ordította a főstrázsamester, — attak! üvöltötték a kapitányok és — attak! — hörögte vérvörös arccal Kunz is, a rőtszakállú hadnagy.

És dübörögve, fújva indult meg a rajnaiak attakja.

Valami vidám, könnyű részegség kerekedett a háromnevű vértés lelkében. Mialatt a többiek összehúzott szemöldökkel, zord pofával lihegtek a sisakok alatt, Albert Joachim csillogó szemekkel vágatott.

— Ha most látnál Mária Anna! — gondolta. De aztán hirtelen elűzte ezt a gondolatot s más ötlött az eszébe rohanás közben. És újjongva kiáltotta:

— Ha most látnál keselyűk kapitánya! Nem szégyenlenéd, hogy paroláztál velem!

Alig száz lépésre voltak már csak a mart lejtőjétől. Még egy szemhunyas és...

Most egyszerre nagyot pukkant mind az öt seregbontó s közékük szórta golyóit... Hempergő lovak... lebukó legények... mindegy, tovább!

— Hurrá! — bögte a strázsamester ott elől, — hurrá! — ordították a kapitányok, — hurrá! — üvöltötte a rőtszakállú hadnagy. És hurrát harsogott vagy félezer rajnai vértés. S a fujó, hörögő lovak akkor vágtak bele a legfürgetegesebb vágatásba. De a három, csillogó négyszög még most is szabályos volt, a roham észvesztő lendületében.

Csak egy legény bontotta meg a rendet, csak egy legény tört ki a száguldó acélnégyszögekből.

A háromnevű vértés.

Nagy pejlova vérigsarkantyúzva, fölesapott fejével, tajtékos zablával ragadta gazdáját neki a puszkázó kékruhás, fehérsüveges janicsároknak, akik

akkor ugráltak fel fektükből a lejtőn. A száguldó vértés maga mögött hagyta a dübörgő, hurrázó, zörgő tömeget, az előtte rohanó kapitányokat s a legelől vágató főstrázsamestert.

Elsőnek vágott a pogány közé...

Egy szemhúnyásig tartott az egész.

Mint mikor orkán esatázik a szénaboglyával.

Hiába volt az ágyúfedezet ropogó puskatüze.

A rajnaiak rohama elsöpört mindent s csak legázolt, véres testek maradtak nyomában...

Fogoly sem volt. Csak halottak, meg üvöltő sebesültek.

...Azon az alkonyaton megint három lovat csutakolt a heidelbergi diák. Amiért kitört a rendből. Amiért megbontotta az acélnégyszöget.

Zsibongott az örvendező tábor. S jobbról-balról repült feléje a csúfolódás:

— Megbomlottál, kölyök?

— Elvitt a lovad, professzor úr?

— Hagyjátok, hiszen féleszű!

— Megbabonázták azok a zabolátlan magyarok!

Odább Schwalbe Konrád kapitány dörmögött a szakállas hadnaggyal:

— Mindig mondtam, hogy baj lesz, ha ezek a mi nyugodt, hidegfejű, engedelmes legényeink összekomáznak azokkal az izgága rongyosokkal!

A furirok beszekerезtek az abrakkal. S evett, falt, abrakolt, ló meg ember.

Gottfried Albert Joachim szótlanul falatozott. Nagy, szőke feje veritékben fürdött. Szürke szemei, lenszínű szemöldökei, apró bajuszkája kivilágítottak piros arcából.

S még este, a tüzek mellett is csúfolódtak a dévajkodó vértések. Még a gémlábú bingeni Walter is.

— No, te magyar! — mondogatták. — Jó-e majmolni a hungerokat? Látod-e, hogy nyomuk veszett a híres huszároknak? Csak a sebesültjeik vánszorognak visszafelé. A többit nyilván lovastól falta föl a pogány, mielőtt elvitte az irháját. De a rajnai rend? A rajnai pallos? A rajnai attak? Hej, hiszen láttad! Hát ugye, hogy bolond vagy domine studiosus?

Nem akart vége lenni az ingerkedésnek. Kivált a hadnagy mondogatott oda neki.

A szegény céklapofájú ezúttal nem gúnyolódott. Az akkor már csöndes halott volt öt pajtásával együtt.

Tizennégy másik rajnai meg sápadtan, véresen összeszorított foggal zötyögött az üres furirszekereken, melyek a lotharingiai táborra felé zörögtek.

*

Éjfél előtt új portyázókat küldött ki Tannenau. A második zászlóból.

Gottfried Albert Joachim is ment, hat társával.

Lassan poroszkáltak délfelé, a Duna mentén, a csillagos éjszakában.

Messze a látóhatár szélén nagy lánggal égett valami.

Nagynéha sebesült huszárokkal találkoztak. Ha szóltak, legfeljebb a háromnevű vértés értett belőle egy-két szót. S aztán eltűntek a sötétben. Mentek Buda felé.

Valami üszkös falurom előtt ötfelé széledt a portya.

Gottfried Albert Joachimot a Duna partjára küldötték, hogy a víz mentén lovagoljon le az alvégig. Ott találkoznak majd.

Csönd volt.

Valahonnét kutyaugatás hallatszott.

S egyszer csak nyugtalan lett a nagy pejló a vértés alatt.

Megállította s csendben fülett. Most már neki is úgy rémlett, mintha zajt hallott volna. Mint mikor halkán esobban a víz.

De azután újra csönd lett. Csak az öles nád suhogott a vízparton.

Hosszú időnek tűnő percek után, lódobogást hallott. Majd közelgő lovasárnyak imbolyogtak feléje. Magyarul beszéltek. Batthyány huszárainak egy kis csoportja jött lassú poroszkálással.

És akkor furesa dolgot látott a vértés.

Mikor a huszárok már jó hallótávolságra voltak csak, széthajtotta valaki előttük a nádist s mezítlábas, fölgyúrtgatyájú ember lépett ki belőle. Egy pillantásig farkasszemet nézett a rajnaival, majd odaállott a huszárok elé. A lovak ágaskodva horkantak vissza. Valaki megszólalt keményen:

— Ki fia vagy?

— Hírlátó ember — volt a csöndes válasz.

A huszárok megállottak a mezítlábas előtt s a csapatvezér szólalt meg:

— A török fölmentő sereg a tárnoki völgyben áll. Sátán basa az elővéddel ma reggel idáig ért. Vagy nyolcezer lovasa volt. Visszanyomta s szét-

szórta a császáriak két ezredét, aztán mi, Batthyány ezeres uram brigádja rajtahajtottunk. Felét levágtuk, más felét visszaűztük Hamzsabégig. Úgy halljuk, a szavojai princ meg oldalbakapta őket balról. Ágyúnk nem volt, hát most visszahúzódunk a tétényi tetőig. Onnét tartjuk szemmel. Sokan veszünk mink is. Vagy kétszázan. S másfelé mi hír?

— A szigeten semmi. Bottyán kapitány uram portyái őrzik. Azontúl meg — hírlátóktól tuggyuk — csöndesség van. A kecskeméti pogány egyideig hetvenkedett, hogy Buda alá megyen, de utóbb mégis vesztég maradt. Fél. Őrzi a palánkjait. Szintúgy a kalocsai is.

— S a lápokban?

— Megvagyunk. Várjuk a pogány vesztét.

— Idén tán hozzásegít az Isten.

— Jószerencsét!

— Jószerencsét! — dörmögték a huszárok.

A mezítlábas sarkonfordult s belépett a nádba.

A huszárok is elindultak.

A vértess csak egy-két szót értett az egészből. De azt így is sejtette, hogy itt most valami furcsa dolog történt. Hát szabad ezt? Szabad a katonának bármely jött-ment előtt hadidolgokat kitergetni?

Nem értette. Hiszen a keselyűk olyan szűkszavúak, bizalmatlanok a lotharingiai táborában. Most meg ime egy nádasbujó paraszt előtt oldódik meg a hadnagyuk nyelve? — Vajjon ugyan miféle bűvös jelszót mondhatott az az ágrólszakadt? — Hm. Rejtelem.

Nem törhette tovább a fejét. A huszárok már rákiáltottak:

— Ki fia vagy?

— Gutfreund! Rheinische Reiterpatrull!

Néhány évődő szót kiáltottak feléje s továbblovagoltak.

A vértés is elindult.

A falu alatt találkozott a társaival s visszakocogtak nagy álmosan a táborba.

Gottfried Albert Joachim leverte pányvacövekét, megkötötte a lovát, szénát vetett eléje, meglazította a hevederét s aztán becsavarta magát széles katonaköpenyegébe.

Aludt a tábor. Már csak a strázsatüzek parázslottak.

És a háromnevű vértés szemére mégsem jött álom. A csillagokat nézte.

— Ha láttál volna, keselyűk kapitánya... — gondolta.

Mária Anna már nem jutott eszébe.

Később vagy két zászlónyi huszár táborozott le jobbra tőlük. A tegnapi főtisztjeik közül az a horgas orrú, fekete főstrázsamester volt velük. Mi is a neve? No lám, milyen furesa, hogy eszébe ötlik ez az egyszer hallott idegen név. Bertschenyi. Igen, igen, így mondták, így hallotta: Bertschenyi Miklosch.

Sok nyöszörgő rabot hoztak magukkal. Azok ott ültek, heverték összeszíjazva egyrakáson. Nyilván azokat kísérik Budára s most éjszakára megpihennek.

Nagy tüzeket raktak a magyarok s aztán csöndben süttöttek, szótlánul falatoztak. És sokáig, nagyon sokáig bámultak a tüzekbe.

A virrasztó vértés megint magára gondolt.

A csúfolódásra. Meg arra, hogy ma megint három lovat csutakolt büntetésből. Pedig nem érezte vétkét. S akkor úgy tűnt neki, mintha megint elpattant volna, halk pendüléssel, egy szál a lelkében. Abból a sok láthatatlan fonálból, amely odakötötte őt a Rajna mentéhez.

Éjfél után újból kinyitotta a szemét. A magyarok még mindig virrasztottak. Nézték a tüzet.

— Tüzimádók — gondolta a rajnai. — Talán sohse alusznak, ha tüzet látnak. Vagy tán ez a tűzbenézés az alvásuk, pihenésük, a nagy megújulásuk? Az, ami másoknál az álom?... Bizonyára az. Ha nem így volna, akkor aludnának. Ugyanescsak rájuk férne a mai nap után.

...Úgy kell lennie, hogy ez a pihenésük — állapította meg hajnal felé a föl-fölérző vértés. — S valami ősi rokonságban lehetnek a tűzzel. Azért parázslik a szemük is szüntelenül. Igen: tüzimádók.

Fönt az égen lassan húnyni kezdett a Göncöl s harmat szállott alá, mert gyöngyös lett tőle a vértés arca. S Gottfried Albert Joachim végre mélyen elszenderedett.

Lova, a szélespatájú pejkanca, megrázta magán a laza hevederű nyergét, hogy csak úgy csörgött rajta a pisztolytáska meg a rászíjazott kard.

És szép csöndesen odalógatta nagy, hóka fejét alvó gazdája fölé...

VI.

Azután egyre melegebb napok jöttek.

Téténytől Törökbálintig, onnét meg Hidegkútig, hegyen-völgyön át rángatták a rajnaiakat. Ma itt vetettek arcot, holnap meg amott, várva a nagyvezér előretörését Tárnok alól.

Se éj, se nap nem hozott pihenést.

És a hegyek erdőségeiben — melyet most fölvert a zaklatott hadak zörgő vonulása — ott bujdosott Buda alsóvárosainak meg Óbudának és a völgyi falueskáknek egész lakossága.

Ágyaikkal, dunnáikkal, futvamentett kis motyó-jukkal tanyáztak az erdőkön. És hallgatták aggódó lélekkel, hogyan erősödik vagy gyöngül Buda felől az ágyúszó. S ahányszor mellettük vonultak el az ostromsereg csapatai: riadt féltéssel szorították magukhoz gyerekeiket, fiatal lányaikat az anyák és rongyos kis holmijukat az apák.

Már vagy a tizedik helyen nyergeltetett le Tan-nenau. A lovak esapzottak, porosak voltak, a legények pedig borostásak, rosszkedvűek s az álmatlanságtól sápadtak. S Buda felől szakadatlan robbanások dörgése hallatszott.

— Zum Teufel! — káromkodott a rőtszakállú hadnagy — hát sohasem lesz már vége? Úgy va-

gyunk, mintha dróton rángatnának. Egy hete nem volt lent a csizmám. Szép kis keresztes háború, mondhatom! Győzelmes attakok helyett szűnyoggal meg léggyel falatják föl az embert. Hallom, a gyalogos-nép hullik mint a pelyva, de a nagyobbik felét valami hidegleléses nyavalya rázza.

— Magyar betegségnek hívják — dörmögte a bingeni lovas. — Pedig a magyar egy se kapja meg. Csak a mi fajtánk.

— Keresztes háború! — pattogott tovább a hadnagy. — S marsolásban meg nyavalyában pusztulunk el! Ezért kellett idáig lovagolni a Rajnától!

— Katonasors, hadnagy uram! Katonák vagyunk.

— Az ám, de nem császári hadak. Hanem csak amolyan vendégkatonák. Szövetséges sereg. Rángassa a maga regimentjeit a bécsi imperátor. Ne minket. Mutassa meg, hol az ellenség, mondja meg, hol menjünk attakra s megtesszük a dolgunk. De ne hajtasson, tereltessen bennünket itt az erdőkön, mint a makkoló disznókondát.

— Csönd! — morgott oda az első zászló kapitánya — ne zúgolódj, Kunz! Nem vagy te magyar! Azok elégedetlenkednek mindig.

— Hát nincs igazuk, kapitány úr?

— Miben volna igazuk?

— Megkövetem kapitány úr, de én már látok. Ha ingyen sikerül valami, ha könnyű harcot ígér a sors, akkor a „hű ausztriai csapatok“ vannak elől. Ők a nagy felszabadítók. De bezzeg, ha szorul a kapca, ha kemény a dió, akkor: gyerünk nemes szövetségesek. Igaz: azt mondják, nem is a lotharingiai rendeli így, hanem a balkeze.

— Csöndesebben, te! Kiről beszélsz?

— A marsalljáról. Starhembergéről.

— Megvesztél? A bécsi győző! Gloriosus vezér! Ő tartotta meg most három éve Bécset, Kara Musztafa tengerhada ellen.

— De Buda alól úgy kergette el utána Ördög Ibrahim, mint a juhnyáját. S azóta, hogy kudarcát szépitse, azt hajtogatja, hogy Budát nem lehet bevenni. És most ez a főtábormester. A lotharingiai elgondol valami okosat, de az ordret a marsall adja ki a csapatoknak. S aztán csak azért szurkol, hogy bár mégse sikerülne semmi.

— Ugyan, hadnagy! Markotányoshír. Furirlotyogás. Vagy éppen az izgága magyarok kitalálása.

— A magyarok már megmutatták egy-kétszer, hogy nemcsak a levegőbe beszélnek. S mégis: csak amolyan seregkoldusok, hulladék-katonák a főkvártély szemében. De mert most szorul a kepe: a Dunától a tétényi tetőig, onnét pedig idáig Hidegkútig, de még innét is a római akvaduktokig, csupa rongyos, éhes, görheslovú magyar huszár őrzi az ostromsereg hátát. A szavojai princ huszárjai, azután Serényi lovassága, azután mi rajnaiak, tovább a brandenburgi lovasok, végül megint magyarok. Császári lovasság? Hűsöl valahol a főkvártély körül. Csak minket rángatnak úgy, hogy a furirok se találhatnak ránk az eleséggel.

A tábor túlsó széléről Tannenau közeledett.

Erre elhallgatott a hadnagy.

Az óbester lassan lépegetett a vitézek és lovak között. Itt is, ott is megállott, egy-egy biztató szót

mondott a legényeinek s meg-megveregette egy-egy ló nyakát vagy tomporát.

A háromnevű vértessel is szóbaereszkedett:

— No, most ugyan hiányozhatnak a híres magyarjaid.

Keményen húzta ki magát a legény s vidáman csillant a szeme:

— Ha majd ki kell húzni a pallost, óbester uram, bízvást ott lesznek ők is.

— Hm. Aztán hogyan beszélsz velük?

— Sokat értek a szemükből uram. Meg valami esoda történt velem. Mondják, hogy a magyar szó a legnehezebb a világon. Kivált német embernek. Rám meg úgy ragad, mint a bogáncs.

— A végén még közéjük süllyedsz. Behúz ez az ingovány nép. Elfelejtéd, hogy német vagy. Rajnai!

-- Soha uram! Én rajnai vagyok!

Tannenau fölkapta a fejét s a völgybe figyelt. A menekültek táborában síró gyereket csitított valaki.

Odaballagott.

Mögötte a második zászló kapitánya, Kunz a rőt-szakállú, a bingeni lovas, a háromnevű vértés s még vagy nyole rajnai.

Rongyos tanyahely volt az. Zordképű férfiak, reszkető anyák, szepegő gyerekek. És batyuk, törött bútorok, lompos, sovány kutyák, szemelő csibék s árva malacok. A hontalanság.

Reszkető fejű aggastyán köszöntötte őket. Németül.

Tannenau fölhúzta a szemöldökeit:

— Hát ti németek vagytok?

— Azok uram. Óbudaiak.

— Németek, pogányföldön? A hungerok között?

— Igen, uram! A város fele magyar volt, fele német. A kalmárok szinte mind németek voltak, kivéve egy-két örményt meg törököt.

— De hát mért menekültetek el?

— Mikor a tavalyelőtti ostromban elpusztult a Viziváros, Óbudára húzódtunk. A török még keményebben bánt velünk, mint annakelőtte. De csak meglettünk volna azért. A mieink százszor annyi kárt okoztak nekünk az ostrom alatt, mint a pogány. Az imperátor katonái kifosztottak, asszonyainkkal rútul bántak, ahogy még a pogány se tette.

— Kicsoda te? Németek a németekkel?

— A császár népe uram. Krajnai gyalogosok, cseh lovasok, vallon karabélyosok. Csak a tabániaknak volt jobb sora, mert ott akkor is a szavojai herceg állott s magyar hadak harcoltak alatta.

A rajnaiak keze ökölbe szorult.

— De hisz ez lehetetlen! — mordult föl Tannenau.

— Az imperátor fel akar szabadítani benneteket! Keresztes hadat gyűjtött a német fejedelmektől.

— Én nem tudom, mit gyűjtött uram. Csak azt tudom, hogy itt mi volt. A császár bizvást jót akar, de mire az a jószándék ideér — vallon karabélyos válik belőle.

Tannenau foga megcsikordult. A vénember még tovább jajgatott.

— Százszor emberségesebben, nagyobb bátorságban éltünk a pogány alatt. Adója súlyos volt. Erőszakoskodott is egyszer-másszor. De azért nyugodtan kalmárkodhattunk. Bécsig is elbocsátotta áruinkat.

Szemet húnyt vallásunknak. Nem bánta, ha gazdagodtunk, mert neki is haszna volt belőle. De most uram? Nézzed: ez itt — mindenünk!

— Jó, jó, de hát mért menekültetek el Óbudáról is? Óbuda áll. Kívül esik a cirkumvalláción!

— Jaj uram, mi már tudjuk, mi az az ostrom. A mieink ostroma. Nem a tűz, nem a golyó. Azt kibírnánk. Verem meg pince van elég. Hanem a rablás. Jóságunk pusztulása. Asszonyaink sikoltása a durva katonaolelésben. Ez az ostrom, uram! Ezért bújjuk az erdőt. S várjuk a fordulást. És nagynéha — ne vess meg uram érte — szinte már azért imádkozunk, hogy ... ej, mondani sem merem ...

— No, ki vele! A testvéred vagyok. Német!

— Mondom, néha azért imádkozunk keresztény szívvel, a kereszten halt Istenhez, hogy ... hogy ne hagyja el Abdi basa fegyvereit ... hogy, hogy ... ha ő is úgy akarja, hát ne diadalmaskodjék az imperátor hada. Mert rettenetesen félünk a mieinktől. A szabadítóktól.

Tagló volt ez a vallomás. Döbbsent lélekkel hallgatták a rajnaiak. — Végre fölocsudott Tannenau. Az aggastyán vállára tette a kezét:

— No! Öreg testvér! Talán mégis másképp lesz. Hiszen a császár ... a keresztes had ... a ... a ... :

Nem jutott eszébe semmi.

Fordult s ballagott vissza a táborba.

A vértések utána.

Lehorgasztott fejekkel és öklös kezekkel.

Estére híre jött, hogy roham volt délután.

Az előállítás elesett, de a bástyák alatt pokol várta

az ostromlókat. Janicsár, aszár, akindzsi, szpáhi mind ott volt a falon. S mikor már-már erőt vett volna rajtuk a császári gyalogság, a hajdú-nép, meg Schöning marsall brandenburgi hada, akkor török asszony- meg gyerek-nép hajigálta le az égő szurkot s nyomba rá a puska- poros zacskók tömegét. Égett, robbant ott minden. Végezetül még aknát is robbantattott alattuk Abdurrámán. Égő, tébolyodott katonák vonaglottak a falak alatt, akár a pokol tornácában. Csak az esztergomi rondellán tudott lábat vetni egy hajdúcsapat, mely zászlótartója után meghágta a falat. Úgy mondják: Fiáth hajdúzászlóalja. Azok hát most ott voltak, de onnét egy lépést se tovább.

A várpalotai részen Maximilián is elfoglalta a nagy körbástyát, de ő is megrekedt.

A vén „kalmár“ keményen tartotta Budát.

S estére megszólaltatta a janicsárzenét.

Az ostromló had negyede odaveszett. Német, spanyol, angol nevek röpködtek riadozva. Altábornagyok, generálisok, őbesterek, tisztek nevei. Hercegek, grófok, bárók . . . Elesett . . . megégett . . . megsebesült . . .

No hiszen elért estére a vérbefult roham keserűje a vértésekhez is.

Ordre, ordre után érkezett. Szétszaggatták az egész regimentet, majd meg újra összecapták. Vonnaltatták, tologatták, mintha valami megbomlott agyvelő rendelte volna.

Félt a lotharingiai.

Starhemberg meg rendelkezett.

S úgy ágyuztatták a várat, még éjszakánként is, hogy zengett a világ, mint az istenítélet.

VII.

... Kisasszony havának tizennegyedik napján új ágyuk szoltak bele a harcba.

Hiába volt előtte még egy roham a vár ellen.

Hiába veszett el számlálatlan hajdú.

A vár állott. S Kisasszony-havának derekán megdörrentek a nagyvezér ágyúi is.

Szulejmán hada előretört a tétényi tetőre, onnét leereszkedett a kamarai völgybe s rávetette magát a cirkumvalláció lovasságára.

Még az ostromhad felét is ki kellett vonni az árkokból, hogy szembefordíthassák a pogánnyal.

De mire a nagyvezér a törökbálinti hegyekre meg a Csiki-dombokra ért, már maga előtt találta a szavójai princeit, Serényi horvátjait, magyar huszárokat, meg tiszántúli hajdúkat.

De arcot vetett mellettük Schöning marsall is a brandenburgi lovasokkal. Meg Dünnewald császári tábornok a rajnaiakkal és a Lodron-féle horvát karabélyosokkal. Reggel kezdődött a harc s déltájra már megfutamította a pogányt a szavójai. Megke-rülő oszlopát pedig Hidegkút táján várta Dünnewald.

Négy attakot lovagoltak már a rajnai vértések meg a horvátok mire itt is megingott a pogány.

Ekkor elesett Lodron gróf s horvátjai szétfutottak.

Özönleni kezdett minden a Szent Pál völgyén vissza, Buda felé.

S akkor egyszerre levágtatott a Rózsák dombjának lejtőjéről Petneházy ezereskapitány huszársága meg hajdúnépe s versenyt vágta a törököt a rajnaiakkal, erdön, hegyen-völgyön.

... Este, jóval napnyugta után, fáradt, véres, poros, rajnai lovas vágtatott a lotharingiai főkvártély felé,

Vitte a hidegkúti győzelem hírét.

És ez a győzelem csoda volt.

Ágyúk nélkül szórták szét a pogányt.

Ez volt az első harc, melyben a vértések nem tanult katonák módjára, zárt, kemény lovas-négyesökben veredtek, hanem azokhoz a tudatlan magyarokhoz hasonlóan. Utóbb már lóról-szállva, esetlő-botló erdei harcban üzték a törököt, tisztáson, hegyeken.

Még hajnalban is hosszú-hosszú oszlopokban kísérték a foglyokat a Rózsák dombján át a Nyulak szigetére.

Szulejmán meg loholt visszavert hadával Fejérvárnak.

Es senki sem mondotta, de mindenki érezte, leginkább pedig a háromnevű vértés, hogy bizony hasztalan lett volna a lotharingiai tudománya, a szavojai fürgesége, Schöning konok kitartása, de a rajnaiak dühös hősiessége is: ha nincs ott mindegyik Buda körül a „hulladék-katona“, a „rongyos had“, a se élteben, se holtában számon nem tartott magyar ...

VIII.

Csönd.

A vértések őrzik a szegedi utat.

Sohasem látott idegen vidék és sohasem képzelt végtelen síkság. A szem elfárad, mire a végére ér. Vagy talán nincs is vége sehol. Olyan, mintha messze, messze összeérne az éggel. S mocsarak és távoli nádasok és a nádasokban erdők törik meg a terpeszkedő pusztát. Néhol egy-egy furesa, T-alakú alkotmány áll árván a látóhatár szélén. És sehol egy lélek. A föld maga helyenkint friss zöld a buja fűtől. Másutt meg fehérén veri föl a szik.

Csönd.

Csak a méla nádasok közepéből emelkedik néha-néha nagy surrogással a megriasztott vadlúd meg kaesa. Máskor meg hosszúnyakú madarak húznak át a vértések fölött, különös, árva kiáltással. Gém? Kócsag? Daru? — Ki tudja! — Olyan magasan húznak, hogy meg se lehet ismerni őket.

S mikor újra mozdulatlaná dermed a föld, az ég és a levegő, akkor iszonyú magasságban valami apró pont kering. Roppant köröket szánt a vértések felett. Ereszkedik, majd újból emelkedik s egyszer csak eltűnik az égbolt párás végtelenségében.

A bingeni Walter, aki híres vadásznak tartja magát, azt mondja, hogy: vadászó keselyű.

De hát vajjon igaz-e? Hiszen itt minden más, mint másutt.

S e lélek nélküli idegenségben, hervasztó árvaságban és elhagyottságban, mint az életnek valami ottfelajtott ősi nyoma, kanyarog az út, mely Budáról Szeged felé visz. Út? Kitaposott, fekete, másutt meg szikes, repedezett kocsinyom. Gidres-gödrös, horpadt, kátyús vonal a fű között s a szik között.

Valami búsongó szorongás ült a vitézek lelkére. Tikkadtan gunnyasztanak az út mentén. Szótlanul bámulnak az alkonyatba. S ahogy lefelé száll a nap, olyanná válik a levegő, mintha láthatatlan lepkék miriádja rezgetné szakadatlanul, láthatatlan szárnyakkal. S ez a csodálatos rezgő levegő, a maga titkos, rejtelmes érthetlenségével még nehezebbé teszi a rajnaiak szívét.

Még a ló, a lelketlen pára is érzi ezt. Mozdulatlan testtel, lógó fejjel állanak a vértessparipák az alkonyodó pusztán. Pányvakötélük meg se rezzen s nem hajolnak legelve a fűre.

Égő szomszúság gyötri a tábort. Pedig mellettük áll egy horpadt, pusztai kút. De mintha annak wize sem oltaná a szomszúságot.

Már a morgást is abbahagyták a vértések. Mit használn!

Igy hát csak ülnek némán a lovasok. Érzik, hogy új világgal kerültek szembe. Valami rettentő hatalommal. Ennek nem árthat fegyver, kard, meg vitézség.

A puszta áll velük szemben, a nagy magyar puszta.

Kábultan őrzik a szegedi utat, mert úgy rendelte a lotharingiai.

Tannennau regimentjét darabokra szedték. Két zászlója itt gunnyaszt a puszta közepén, vagy tizenöt mérföldnyire Budától. A többi zászlót pedig Szolnok alá küldötte a fővezér. Mert várja, szívszakadva várja Scherfenberg generális korpuszát. S ennek az Erdélyből Buda felé vonuló seregnek oldalát kell biztosítani délfelől. Ezért tikkadozik Tannennau őbester négy zászlónyi lovassal Szolnok alatt. Günther meg Schwalbe kapitányok zászlója pedig itt a pusztaság szívében.

— Még mindig nem jönnek a járőrök — türelmetlenkedik a rótszakállú Kunz. — Délben indultak és még mindig semmi hír!

— Majd csak megjönnek — csitítja Schwalbe Konrád, az első zászló hórihorgas kapitánya. — Lassabban jár a ló ezen a vidéken.

— Az igaz — pusmogja bosszúsan Günther, a második zászló főembere. — Azt sem tudja szegény pára, de még az ember sem, hova lép.

— Úgy, úgy — kapitány uram — bólogat a hadnagy. — Valóban nem tudja az ember, mikor lép bele egyenest a halálba. Én nem félek a haláltól, százszor megmutattam. Ha szemtől-szembe áll velem, akkor mindegy nekem. Annyira se féltem az életemet, mint a sarkantyúm taraját. Mert katona-halál. De az alattomos végezettől visszaborzadok.

— No, talán a járőrök csak nem járnak rosszul!

— hümmög Günther s feltolva sisakja szélét, a déli lálóhatárt vizsgálja.

A hadnagy még egyre a nádaszt szidja:

— Gyilkol ez az átkozott világ! Milyen jólélekkel és sejtelen nélkül küldöttem a multkor a nádas széléig azt a szerencsétlen kölni legényt. Vidáman tügetett oda s egyszer csak hasig süppedt lovával a lápba. Abba a szép, zöld, csalogató tetejű ingoványba. Ököbe szorul a kezem, ha rá gondolok, hogy két zászlónyi lovas tehetetlen volt. Kétszáz bajtársa szemeláttára pusztult el. Pedig hogy ordított az a boldogtalan, merülő Heinz!

— Megtettünk mindent! — sóhajtja Schwalbe Konrád. — Hiába, mire összekötöttük a pányvaköteleinket, hogy elég hosszú legyen a zsinór: vége volt. Még jó, hogy ki tudtuk húzni a másik két legényt, aki utána lépett volna.

— Szegény Heinz — dünnyögte Günther — a száznegyvenhetedik volt a regiment veszteséglajstromán. Kleist kornétás mondotta a multkor, hogy száznegyvenhat halottunk van eddig. S vagy kétszáz sebesült meg beteg. Immár alig hatszáz-hatszázötven lovas az egész regiment.

Esteledik.

Most új erővel zendül, zizeg a világ. A tocsogók, zsombékok párázva terpednek. Zengő hangáradatba fog a békehad, a szöcske, a tücsök és a százféle vízimadár. És rettentő hadjáratra indul a felhőző szunyogdandár...

Tüzek égnek a vértések táborában.

Niepke, a második zászló strázsamestere tisztelg Günther kapitány előtt.

— Újabb két vérttest kapott el a hideglelés. A würzburgi Helbiget meg Heim káplárt.

— Hm. A magyar-betegség. Az átkozott pusztai nyavalya! Most akkor már ötven kínlódnak benne. A Schwalbe-zászlóból is heten. Ha ez így megy, egy hét múlva nem lesz ember, aki lóra tud ülni.

— Mind itt döglünk! — zug föl a hadnagy.

— Csöndesség! — inti le Günther. Aztán Niep-kéhez fordul. — Adjatok nekik égetett bort. Más nincs. S ha élelmet hoznak a furirok, vigyék őket Budára. Még jó, hogy stafétákat küldtünk hajnalban a főkomandóhoz.

— Csak legyen is foganatja — feleli szárazon Kunz. — Mert a főkomandó azt hiszi, hogy itt hasig állunk a zabban s a szájunkig ér a tejföl. Úgy mondják, Starhemberg generális úr azt véli, hogy ez a vidék tele van élelemmel, marhával. Azt hajtogatják, hogy ez itt Európa éléskamrája. Vom Lande leben! — adta ki az ordrét, mikor kiküldtek bennünket ide. Vagyis, hogy élelmet nem küld, éljünk az itt lévő gabonán. Hm. Próbálja meg, lehet-e itt élelmezni csak két lovast is. Hacsak szé kifüvel meg szunyoggal nem. Dögrovásra kerülünk, ha magunkra hagy a főkomandó!

Günther a strázsamesterre néz.

— Elsőnek a tegnapi betegeket kell majd székerekre rakni. A maiakat csak akkor, ha hely lesz.

— Igenis, kapitány úr!

— S mint van a háromnevű vértés?

— Valamicskét könnyebben. Forró, mint a tűz, de mintha elevenebb volna. Úgy sejtem, ő is beszedte a pusztai betegséget. Mert a sebe, amit teg-

nap reggel kapott, ott annál az első tanyánál, semmiség. Éppen csak hogy a sisakja horpadt be a vágástól s a homlokbőre hasadt csontig. Attól hát nem lehet ekkora hidegtelelése.

— No, de ha jobban van, majd csak kilábol — vélekedik a kapitány. — Sajnálám, ha ez a szegény, hóbertos diák elpatkolna. S éppen akkor, amikor olyan derekasan viselkedett.

— Ügyelünk rá, kapitány uram! — tiszteleg Niepke s elballag.

Újból csönd. Schwalbe kapitány, aki az imént egyik lesántult lovát nézte meg, visszatér Güntherhez.

— Mit mészol Kurt? — kérdezi, miközben letelepedik egy nyeregtáskára.

— Ennek az én bolond diákomnak ügyét forgatom. Alighanem ő is megkapta a magyar-betegséget.

— No?

— Még mindig tart a forrósága. S attól a kis sebtől nem lehet ez. A seb tiszta.

— Hm. Valójában, hogy is kezdődött az a esetepaté a vallonokkal? Mert mire az én zászlóm odaért, már futottak is.

— Rövid sor. Pestről hajnalban indultunk. Haratszáradásig lovagoltunk már a pusztai úton s nem láttunk egy lelket sem. Előttünk eleséggyűjtő vallon karabélyosok nyargalásztak.

— A főkomandó vérebei! Jámbor szerzet mondhatom!

— Éppen az első emberlakta szállás előtt lovagoltunk el, amikor fölfigyeltünk rájuk. A földhöz-

ragadt parasztnép utolsó malacait hajtották el s a gabonásvermét lapátolták üresre.

— Hja: háború — háború! — dűnnyögi a második zászló kapitánya.

— De az már nem háború, hanem hóhérkodás, amit ezek műveltek! — hördül fel a hadnagy. — A zsuppot is lehúzták sárkunyhóikról, az utolsó rongyokat rángatták ki a csecsemők alól. A férfiak akkor már összekötözve, kipeckelt szájjal heverték szanaszét. S kínjukban hörögve, vérbenforgó szemmel, tehetetlenül kellett nézniök, hallgatniok a rablást. Meg asszonyaik, leányaik sikoltását a durva martalóc-ölelésben! Kutyák ezek, kapitány úr!

— Azok — teszi hozzá Schwalbe Konrád. — Éppen előreügettem az élen haladó első két rottához, amikor az egyik vallon egy fiatal leánykát ragadott föl nyergébe. A leányka anyja sikoltva kapaszkodott bele. Erre a derék vitéz karddal csapott hozzá. Több se kellett a mi háromnevű vértésünknek. Csak úgy villámlott a szeme, amikor rábömbölt a vallonra. Az hetykén visszaszól, még egyet húz kardlappal az asszonyon és sarkantyút ad a lovának, nyergében a leánnyal. Persze, a mienk is palloshoz kap, a vallon elé ugrat. De nem igen fért hozzá a fegyverrel a leány miatt. Ezért is kapta a fejevágást. Hanem aztán úgy zúgott le a pallosa, akár a lángfegyverű arkangyalé. A vallon nyomban lefordult a lóról s a következő szempillantásban egyetlen porfelhőben kavargott minden. Mire odaértem, hat vértésem kergette már a karabélyosokat.

— Jól tették, a teremtésit! — mordul föl Schwalbe Konrád.

— Hanem a vallonok kapitánya átkozódott cudarul. Azt hajtogatta, hogy beárulja a rajnaiakat a főkomandónál.

— És te?

— Köptem egyet. Én katona vagyok. Sintérekkel nincs közösségem.

... A vértések, akik korgó gyomorral lesték eddig a budai utat, most rivalogni kezdenek.

— A furirok! Itt az eleség! Hej, emberek, csülökre: kezdődik a lakzi!

Úgy zúdul meg a tábor, mint a darázsodu. — Még a lovak is vidám nyihogásba kezdenek, amint kibontakozik az út porából a nyikorgó kocsisor.

És aztán sötétedésig süt, főz, fal, rág, abrakol, dévajkodik az egész tábor.

Tele képpel ragyog már a hold, mikor visszatérnek a járőrök is. A furirok már lopva alusszák rövid álmukat. Hajnalban indulnak vissza a betegekkel.

Majd elcsendesül minden. Csak néhány őrtűz izzik a síkon az alvó tábor körül. S az istrázsák járnak ásítózva ide-oda.

Éjfélkor fölrázzák a második zászló tizenhat lovasát:

— Hé, lóra, indul az éjjeli járőr!

Nyolc-nyolc sötét, magas lovasárny léptet végig a táborközhöz. Egyenként lovagolnak ki a tábor arvonala elé s kisvártatva elindulnak a szegedi út mentén délnek. Már rég elhalkult a széles lópaták huppanása, jó messze járhatnak az éjszakában, amikor még egy lovas indul utánuk.

Az egyik istrázsa még rákiált:

— No, te ugyan megkapod a magadét reggel a strázsamester úrtól! Jó, hogy nem napkelte után tápáskodsz föl! A fene az ilyen álomszuszekot...

A lovas dünnyög valamit. De olyan furesán, hogy szót se érteni belőle. S az a különös, hogy mintha dülöngne is a nyergében, miközben elnyeli sötét árnyát az éjszaka.

Az istrázsa utána bámul, találgatja, hogy ki lehet. Azután továbbbrója egyhangú útját. A jobb-szárnyon libegő standarttól, a balszárny-standartig.

S hajnalra kelve, nagy zúgásra ébred a tábor.

Káplárok, strázsamesterek, vicehadnagyok, hadnagyok és kapitányok pattognak és ordítanak.

Soha ilyen szégyent!

A háromnevű vértés megszökött az éjszaka.

A háromnevű vértés dezertált az éjszaka.

A háromnevű vértés gyáván, nyom nélkül elillant az éjszaka.

Gazul, hűtlenül, áruló módjára elhagyta a zászlót...

1A.

Egyetlen lovas kóborol a pusztán.

De olyan céltalanul jár a ló, mintha nem is lovasa akarata irányítaná! Meg-megáll, elindul, legezésbe kezd s aztán egyszerre fölkapja a fejét s tovább csavarog. Lovasa inogva bóbiskol a nyeregben. Néha ugyan fel-felretten szunyókálásából, megrántja a szárat, üzi-hajtja a lovat, míg megint le nem kókad sisakos feje. Akkor megint magakedvére marad a nagy pejkanca.

Gyilkos erővel nyíllaz le a nap a végtelenségbe terpedő rónára. Sík, sík, mindenütt sík. Csak messze nyugaton szegi egy hosszú, haragoszöld vonal. Valami roppant nádas.

Most fölriad a bóbiskoló vértés. Hunyorogva nézeget északkeletnek, aztán sarkantyút ad a lónak.

Mérföldes messzeségben ott van előtte a tábor.

Hosszú ideig üget feléje, majd lassan lecsuklik a feje. Mire megint magához tér, a ló már csak lépetget. S a tábor? A tábor?... Káprázat!... Nincs schol! Azaz hogy mégis: egészen más irányban a látóhatár fölött. Mintha a távoli párák határán mozogna. De uramfia! Az egész tábor tótágast áll. Káprázat! Lehetetlenség! És mégis: tisztán látja a füvelő paripákat, a libegő standartokat a táborsar-

kokon, az ödöngő istrázsákat. És mind, mind fejfelé felé. A standartok zászlócskája is alant játszik a néha-néha megiramodó fuvallatban...

Valami döbbenet támad a kóborló lovas mellében. Uristen, hát mi ez? Mi történt? Meglódult forró fejében a velő? Irtózatos. Különben mindegy. Már mindegy. Minden mindegy...

S már megint lankadt fejfelé inog a nyeregben a roppant legény.

A ló legelészik, megáll.

Lovasa bóbiskol egyideig, majd nyugtalanná válik, zihálva szedi a levegőt s egyszer csak újra fölretten. A feje zúg, a füle cseng s attakot hall. Éles, harsogó, vérkergető trombitaszót. Igen, igen ez az attak. Hat fanfár rivalogja a rohamot. Az egész ezrednek szól. A vértesszörnyű kábulatát s végre magához tér. Uristen, hát hol az ezred? Hol a rohanó hat acélnégyszög? Sehol semmi. Maga van csak. Fújva áll alatta a ló s nyugtalanul legyezi oldalait suhogó, hosszú farkával. A vértesszörnyű elönti az indulat:

— Hát nem hallod? Te dög! Mi ütött beléd? Nem érted? Attak! Attak! Attak!

A ló kapkodja a fejét, hegyezi a füleit, de áll.

Lovasa most a palloshoz kap, kirántja hüvelyéből a nehéz fegyvert s üvölt:

— Süket vagy, te dög, hogy nem hallod? Ilyenkor sohse kellett sarkantyú! Attak!

S már forgatja feje fölött a villogó acélt, sarkantyúja belevág a ló vékonyába, a riadt kanca nyögve vág ki első lábaival s nekirobbog a határtalan világnak.

Dübörgő robogással vágat.

— Hurrá! — bögi a nyargaló vértés s piros arc
cal vagdalózik a láthatatlan ellenséggel. A hadonázó
pallos suhogva szeli a semmit. Ló és lovas habzó
szájjal lihegnek. Amaz ösztönrel érzi, hogy valami
szörnyű hatalom lett úrrá a gazdáján, emez ordít,
káromkodik, szidja mocskos szájjal a pogányt, szila-
jon tüzezi a keselyű-hadat, majd kacag, mámorosan
kacag... S e kacagásból dühös ordítás keletkezik:
most valami vallon gazokkal megy öltre... míg csak
hebegésbe nem fullad a szája.

És soká, nagyon soká tart ez a bomlott hajsza.

Azután érzi a ló, hogy enged a combok acélos
szoritása, lehanyatlak a magasból a pallos. A kanca
csendesíti futását, a pallos ott csörömpöl az oldalán,
talán le is esne, ha a markolatszij ott nem tartaná
a lovas csuklóján.

S amikor megérzi a hűséges pára, hogy gazdája
nem ura többé — szép csendesen megáll.

És az égő, agyforraló, déli napon hosszú ideig
áll a ló.

Nézi, nézi nagy fekete árnyékát, maga alatt.

Fölötte soká kering egy vadászó keselyű, roppant
magasságban s aztán elhúz észak felé.

...Kora délután elindul a hűséges pára. Arra ha-
lad, amerre a nap megyen. Utóbb délnyugatnak for-
dul, lehajtott fejjel, megbékélt lépéssel. Vízre keres
az eltikkadt állat. Lovasa dülöngél. Feje a mellére
kókad. Csak a lovaskatona ösztönös egyensúlya tartja
nyeregben.

Jócskán lefelé jár a nap, amikor megint fölcsu-
dik a különös lovas.

A szomjas ló szétvetett első lábakkal, mélyre lenyújtott nyakkal, hosszan, nagyon hosszan iszik valami villogó kis víztükröből, mely ott rejtőzik a buja fű között. A kanca lábai félszárcsontig süppednek a tocsogó szélébe.

A vértés nézi, nézi és csodálkozik. Aztán bámulni kezdi a világot. Ez már nem a régi pusztá. A szikes, kegyetlen, agyforraló, lélektelen pusztá. Ez más. Végtelen rétség. Lóhasig érő fű, apró víztócsák, tocsogók, zsombékok és nádas és nádas, mindenütt nádas... S ezer hangja, kiáltása, susogása, muzsikája van. És sohase látott vízimadarak.

Most olyan jó ez az alkonyat. Csak a sisak, ez a tüzes sisak ne szorítaná úgy az agyat. Fájt benne minden gondolat. S azok a képek ne táncolnának egyre ott a nádas fölött! Ihol csak: Mária Anna... hogy mosolyog a két hazug szeme. Pedig olyan, mint két szélesre nyílt nefelejes. Csak hunyorogva lehet ránézni. De mire újra föltekint az ember, már a keselyű-vezér sötét feje villózik ott a nádbugák fölött... Igen: Fiáth...

Hűs szél járhat, mert didereg a mell a vért alatt. Vagy az is csak káprázat volna?

Mindegy, úgyis tótágast áll az egész megveszekeedett világ. S olyan jó volna semmire gondolni...

A ló elindul a rétségbe. Horkan, ijedezik, csülökig cuppog, egyszer-egyszer csánkig süpped a csábító rét sarába, de csak kilábol belőle megint s lépetet tovább. Minden lépése új veszedelem. Mégis hajtja befelé, egyre beljebb az ösztön. Az a pusztá, amelyről jön: a bizonyos halál. Hátha emez: az élet?

Pedig ha itt nem is gyilkol a hőség, ez is öl. Csak másként gyilkol.

...Riadt, fújó, hörgő, halálos lónyerítésre ébred a bóbiskoló vértés.

Szemben véle: vérvörös arccal búcsúzik a nádas mögé bukó nap. Alatta: hasig merülve, vergődik a ló az ingoványban. S az ingovány engedi tusakodni áldozatát, akár a pókháló a legyet. Mert törvénye, hogy végül elfárad az áldozat, s megadja magát minden ellenszegülés. Az ingovány, a nagy, titokzatos láp mindig diadalmas.

Az öles rajnai úgy nézi a lova vívódását, mint akinek köze sincs hozzá. Neki már minden mindegy. Neki már nem fáj semmi. Még az a szörnyű szúrás és zúgás sem, melyet szakadatlanul ott érzett a tüzes sisak alatt.

Furesa vidámsággal ül a hörgő, kapálódzó ló hátán s pörölni kezd az alkonyodó nappal.

— Mit röhögsz, vöröspofájú? Mi? Szétvágom a kerek koponyádat! Hallod-e? Höhöhö...

És suhint a pallossal.

És hunyorogva néz föl megint. A szeme most kerekre tágul.

— Mi ez? Még mindig ott vagy? Pedig ugyan jól odataláltam... S mennyi véred van, te golyhó! Te meg mit nyerítesz bolond állat! Hát nem jó itt? Milyen hűs a hátam! Nézd, milyen jókedvű cimboránk van. Hogy röhög a fickó! Pedig az imént szét-hasítottam a koponyáját... Fura egy fickó... fura egy fic-kó...

S most lehajlik a vértés feje, mint a száronütött nádbuzogányó.

A ló ereje lankad, remeg, nyerítése zihálásba fúl, szinte már csak a feje van kint a lápból s akkor...

...akkor mégegyszer kiemeli ínas nyakát, megszűröl libegő kötélkarika száll feléje s nyomban utána rátekerődzik. Még ki is sebzi a sörény alatt a barna lóbőrt. Szűkölve szorul a ló torka a feszülő kötélhurokban, de már kint van a nyeregkápa is a lápból s a kötél egyre feszesebbre húzva, segíti ki a kapáló állatot. Túlhan, a nádas szélén, feketecarcú, ingujjas ember húzza a pányvát, hogy majd bele szakad.

S azután — ott áll vizesen, sárosan, reszkető inakkal a nagy pej, azon a keskeny csapáson, amely még beljebb visz a nádon át a rétségbe. És a feltűrt-ingujjú, bőrmellényes, idegen férfi nézi a nyeregben ülő lovas.

Annak nyitva a szeme és mégsem lát semmit.

Csak néz meredt, üveges szemekkel, akár a halott.

És zihál a melle, mint a fujtató.

Csóválja a fejét a bőrmellényes, azután hozzákötözi a kókadtfejű legényt a lovához, kantáron fogja a reszkető pejt s elindul vele a nádas gyalogcsapásán.

És a nyeregben inog, nagy, súlyos fejjel inog az üvegesszemű rajnai. Mintha nem is élő volna, hanem valami hatalmas, zordon, talpig fegyverbe- és vértbeöltözött, lórakötözött bálvány...

X.

Valahonnét a feneketlen semmiből parányi buborékként fellibeg egy rövid szónyi gondolat: én. És ahogy felbuborékol az öntudatnak ez a végtelen pici rezdülése, roppant csoda történik. Visszatér egy ember a földi világba.

Az idegen legény kinyitotta a szemét.

Kék ég mosolygott fölötte.

— Élek... — indult meg benne a második gondolat is.

S nyomban utána zakatolni, dolgozni kezdett agyában az értelem.

Valami boldog hála sugárzott föl szeméből az égre, a hűvös, tiszta, fényesen kék égboltra. Egy-ideig csak pihent, pihegett abban a tengernyi jóságban, mely onnét leragyogott, azután lassan tapogatózni kezdett a figyelme.

Hosszúszőrű szürke guba alatt hever valami különös alkotmány közepén. Négy nádfal áll körülötte. Másfél embermagasságú nádfal, melyet balkéz felől kijárásféle tör meg. De arra még nem tud nézni, mert a feje mozdíthatatlanul nehéz. Csak sejti, hogy ott járnak ki és be a tetőtlen nádszobába, mert mozgást, embermozgást hall onnét minduntalan.

Mély, erős sóhaja megemeli a nehéz súbát a

mellén. S erre felcsilingel egy csengetyűző leányhang:

— Né, Márton bátyó, Márton bátyó, kinyitotta ám a szömit a katonalegény!

S most két arc hajol föléje.

Kíváncsi, mosolygó, kedves leányarc, meg egy varkocsbafonthajú, lógó-öszbajuszú, fekete férfifej.

Az ébredő vértesszeme persze a leányszemek tükrén pihen meg.

— Milyen más ez a lány, mint akiket eddig láttam — gondolja a legény s mosolyogni próbál.

Hanem hiszen gyöngé mosolygás az, Csak éppen hogy megremeg a szája.

Egy percig még ott ragyog fölötté a leányarc, azután eltűnik. Már csak az öreg magyar hajol a katona fölé. Nézi, nézi a csapzotthajú halovány idegent s morog valamit. De a szeme sarkában parányi jókedv villan.

— No, hékás, — dörmögi, — hát mégis csak ki-lábolunk mán?

Valahol messzebb sóhajtó asszonyi hang kél:

— Csakhogy mán ennyire vagyunk!

Mindebből mit sem ért a vértesszeme, csak valami halk derengéssel sejti, hogy ennek a két embernek öröme telik az ő ébredésében.

Az öreg motyog még valamit, azután eltűnik morcos feje a katona szeme elől.

Bajjal, kinnal fordítaná fejét a vértesszeme. És megriad rajta, milyen ijesztően gyöngé. Mire mégis odáig jut, hogy reszkető nyakán oldalt dől a feje: se lány, se öreg nincs sehol.

Maga fekszik a nádfalú alkotmány közepén. És az ég mosolyog fölötte.

Lassan, pontról-pontra vizsgálódik körbe a vértés.

Tíz lépés hosszú, patkóforma helyet kerít be a nádfal. S a nádfalat vállmagasságban összetartó gyékénykorcba szúrva, sohse látott formájú szerszámok. Kések, fejszék, azután az a vékony-nyelű baltafejű jószág, amivel Fiáth keselyűi olyan veszettül harcolnak. Annak már tudja a nevét a vértés. Fokos. — És tovább szemlélődik. Odább: lókantárok, bőrs kulacsok, tarisznyák, öreg ivóütkők lógnak. A feje fölött meg zsíros, avasszagú ködmönök, gubancos irhák, vásott darócujjasok.

Mindez olyan furesa, olyan új, hogy úgy érzi, mintha egészen más világba fordult volna az élete.

Vagy öt lépésre tőle, a nádszoba közepetáján, földbevert faágason kormos bogrács lóg. Alatta apró tűz öltögeti a nyelvét s gyér füst kering föl szelíden az égre. Milyen furesa mindez, teremő Isten, de furesa!

S azután egyszerre elneveti magát a legény. Igaz, hangja, ereje nincs a nevetésének, de belül érzi a vidámságot. — Meglátta a mellpáncélját az egyik sarokban. Mellette ott állnak, szárban félrebillenve, a sáros, sarkantyús csizmái. És fölöttük lóg a széles, német pallos is. Ezen kell nevetni. Mert e híres hadverő szerszám mellett két repedezett főzőkanál kandikál ki a nádfal koreából.

— No, ezek ugyan összeillenek! — kuncogja magában a rajnai.

Azután fáradtan lehúnyja a szemét. De a gondolat tovább zakatol a fejében.

— Bolond, különös nép ez a magyar! Nádból épít szobát, de annak meg nincs teteje. Óriási síkság a földje, de azért a lápos rétságban ver tanyát. Nyáridő volna, de a férfinép vastag bőrmellesben jár. Igaz, hogy inge nincs s a melles olyan kurta, hogy alatta tenyérsi szélesen csupasz a háta meg a hasa az embernek, de azért mégis pogány-meleg lehet ez a viselet. Hanem azt meg kell hagyni: az a lány erősen szemrevaló. Tán nem is szép. De van valami a sötét szemében, az aranyszínre égett arcában, a kedves, hetyke fejkötőjében, amitől mégis ... úgy ... úgy ... gyönyörű a lelkem ...

És már alszik, álmodik a vértess. Két mosolygó, kíváncsi, barna leányszem ragyog rá mélységes rejtelemmel.

Mire újból fölnyitja a szemét, magasan jár a nap és nádiveréb csipog valahol a közelben. S messziről lónyerítést, tehénbögést, meg méla kolompszót hall.

De a nádszobában nincs senki.

Hm. Hogyan is került ide? A feje még nehéz, irgalmatlanul nehéz, de azt a szörnyű szúrást, aminek iszonyú emléke még ott lappang benne átkozott lidércnyomásként, azt már nem érzi. Milyen jó így. Hanem mégis, hogyan került ide? Hol is kezdődött? ... Tábor ... libegő standartok a pusztán ... Igen, igen: a Schwalbe- meg Günther-zászló őrzi a szegedi utat. És ő cserepes ajakkal, tikkadtan hever a táborban. Azután sötétedik. Tüzek lobbannak. A nyurga bingeni lovas szól hozzá. De ő már nem érti. Azután: csillagok. Járőrök cihelődnek. Húzzák foggal a nye-

reghevedert. S rémlík, mintha őt is szólította volna a káplár. Igen, igen arra megint tisztán emlékezik, hogy a járőr után lovagolt a csillagos éjszakába. . . De azután . . . Uristen, itt kihagy az értelem . . . csak még annyi, hogy: pusztá . . . gyilkoló napfény . . . és . . . semmi több . . .

Veríték lepi el kínlódó homlokát.

Roppant erőfeszítéssel kivonja jobbkezét a suba alól s reszketve nyúl a homlokához. Hm. Kötés van a fején. Persze a seb. És egyszerre vakító élességgel látja a fosztogató vallon-csürrhét. S azt a fickót is, akitől a sebet kapta. Ó! Az „imperátor“, a „dicső gloriozus Leopoldus“ császár dédelgetett zsoldosai. A „felszabadítók“. Kuttyák! Kuttyák! Kuttyák!

Fáradt keze ökölbe szorul a homlokán. A kötés fölött.

Még így, ilyen betegen is.

Utóbb leveszi kezét a fejről. S ahogy az ingujj visszahull róla, elszörnnyed a vértés. Mert a régi, izmos karjából jóformán csak a csont maradt meg.

Egy ideig piheg még, azután elalszik.

S álmában a rajnai lovasok hetyke nótája harsog a fülében, mely végigzengett a bajor meg osztrák Duna mentén, mikor a hungerok országába lovagoltak . . .

Wir sind die wackern Reiter
Des Erzbischofs von Mainz...

Soká, soká, zümmögnek a dal foszlányai, a vértés alszik, alszik és lassan édes, tiszta asszonyi hang veszi át az éneket. S egyszer csak úgy tűnik álmában, mintha más verse, meg más muzsikája volna a

dalnak. Szelid, mélézó ének lett belőle. Csöppnyi édes búbánat játszik benne. . . . Milyen csodálatos ez is. Hallga csak!

Gilice madárnak
De jó szerencséje.
Ha elmén a párja
Messzére, messzére,
Messzére, messzére,
Akárki-országba:
Gili-madár mégis
Elmehet utána . . .

Alig egy-két szót tud belőle a vértés. És mégis érti, érzi a benne busongó madár-epekedést. Valamikor az édesanyja is énekelt a bölesője fölött. Azt se értette, mégis érezte a belőle áradó értelmet, zsongító jóságot. Igen, igen, az anyja énekel. Nem igaz, hogy már régen meghalt. Ez csak gonosz álom volt. Él. És itt dudolgat valahol körülötte.

. . . Szabályos, mély lélegzéssel alszik a vértés.

A szája körül, a pelyhes szőke bajuszkája alatt, különös, tiszta gyerekmosoly játszik.

Az anyjával találkozott Gottfried Albert Joachim a nagy magyar pusztán, valami lápos, sásos rétség közepén, mikoron nagy nyavalyában hevert szegény, a vándorló nyék nádfalának árnyékában...

•

A mélyen alvó ember is megérzi, ha soká nézik.

Lassan, álomból ocsudva, nyitotta meg szemhéjait a vértés. És meg se rebbent szeme bogara, mikor ott látta a leány arcát, fölője hajolva.

Hanem hiszen másféle a leány! Az ugyancsak

megrebbent. Akár a riadt madár. És bíborosra gyúlt egyszerre a képe.

Az ügyefogyott legény érezte, hogy mondani kellene valamit. Valami leánynevet. S mivel nem járt más névre a nyelve, a régi név suttogott föl ajkai közül:

— Mária Anna.

Elnevette erre magát a csitri. De úgy ám, hogy a beteg legény bolond, lázas szíve szinte táncba kezdett.

A lányka meg csak nézte, nézte, kíváncsi, ke-rekrenyílt szemmel. Később a gyerekeMBER bizalmaskodásával hajolt közelébb.

— Nem Mária Anna — mondotta. — Éva!

— Éva? — kérdezte a katona, idegenes szó-ejtéssel.

— Az, az — felelte a leány s komolykodva bólgatott hozzá. S az a parányi ránc, mely kiült a homlokán, meg a félig összezsucsorított kis szája olyan kedves-furesává változtatta az arcát, hogy nevetnivaló volt. Mosolygott is a vértés és kamaszos jókedv villant meg világos szemeiben.

Erre megint előntötte a pirosság a fejkendős kis jószágot s nagy-durcásan eltűnt a legény szeme elől.

Hanem messzire nem mehetett, mert a fiú halotta a motozását. S csakugyan: ott térdelt a cserény másik falánál valami alacsony pad előtt. A padon agyagköcsög állott, abból öntött tejet egy kis bögrébe.

Azután visszalépett a legény fekvőhelyéhez,

Próbálta itatni. Hanem a vértés feje olyan nehéz volt, hogy a katona nem bírta fölemelni.

Riadtan nézett körül a bajbajutott kisleány. De mivelhogy senkisem lehetett a közelben, a maga erejére maradt. Letérdelt a fekvő legény mellé, feje alá csúsztotta a karját s megemelte. Hanem úgy meg nyelni nem tudott az istenadta. Bizony a vállát is meg kellett emelnie. És akkor a legény ajkához emelte a bögrét.

Ivott, hosszan ivott az ágrólszakadt német. Valami csodálatos jóságot érzett a tejben. Mintha még soha életében nem ivott volna ilyen áldott italt. Kortyolt, mohón kortyolt s meg-megpihent közben. Pedig az a gyöngye leánykar már remegni kezdett nehéz vállai alatt a nagy erőlködéstől. Már inkább csak a hősködés tartott benne, mintsem az erő. És az a mihaszna legény mégis így maradt volna ki tudja meddig, ha ki nem ürül a bögre. Mert mennybélien jólesett a vállának, hogy egy gyöngye leánykar hősködik alatta. De még jobban a kócos fejének, hogy ott lehetett a leányka vállán. Még az anyáskodó kis jószág riadt szívedobogását is hallotta. Mert az arca, a füle éppen ott volt a szelíd kis mellén. (Hiába, no! Zsivány a férfiember még félholtan is, ha fehérnéphez számíthat.)

De hát: a bögre kiürült s a nádszálkisasszony ügyesen visszaeresztette a bolondos német fejét a subára.

Akkor már csupa fölényesség volt a csitri.

Fölállott a legény mellől s anyáskodva szólt le hozzá:

— Jó vót?

— Vót! — felelte halkan a legény. És mosolygott hozzá. Azt vélte, hogy nagy-okosat mond. Pedig hát ezen megint csak nevetni lehetett. Igaz: olyan ezüstösen, olyan csengetyűhangon nevetett a kisleány, hogy a német örökidőkig elhallgatta volna.

— Nem vót, hanem: jó vót! — tanítgatta Éva, az értelmetlen katonát. S addig-addig mondogatta előtte, amíg annak rákapott a nyelve. Akkor azután bölintott kurtán-furcsán a lelkem s kilibbent a cserényből.

Megint magára maradt a vértés. Nagy szemei fölmeredtek az alkonyi égre s valami mélységes nyugalom, vidám jóérzés kerekedett benne.

Később újra bejött a leány. Kiskosárkával a karján, lábujjhegyen, vigyázva lépegetett, hogy föl ne ébressze a vitézt. És szinte bosszankodott, hogy az nem aludt. Ó, ó, a haszontalan ember!

Azért se nézett rá. Oda se hederített. Hogy is ne! Aki beteg, az aludjék.

És szaporán fújni kezdte a parazsat a szolgafa alatt. Igazán oda se hederített a legényre. Csak éppen a félszeme sarkából figyelt oda minden fújás után. No de azt úgysem vehette észre az az engedetlen fráter.

Pedig ha tudta volna, hogy az a kócoshajú, bekötött homlokú katona, aki reggel még szinte félholt volt, le sem veszi róla a szemét: ugyan megpirongatta volna!

De hát ki ne kapaszkodott volna ki még a sírból is, ha akkor, ott, látta volna azt a kis komolykodó prüeszköt? Mikor olyan ennivaló kerekre fújta föl az arcoeskáját s annyi igyekezettel élesztgette a

tüzet. Az a néhány gonosz kis parázsszem is bizonyosan kacagott ott a hamu között s azért sem lobbant lángra. Csakhogy tovább élesztgesse a fruska.

Az meg csak fújta, fújta. S közben a legény felé pillogott a szeme sarkából. Ó be ennivaló volt!

Végül is: a parázs se bírta gonoszszággal. Lángra lobbant s ropogtatni kezdte a rávetett nádtöröket.

Akkor azután főzögetni kezdett a kisleány. Libbent ide, libbent oda. Húst aprított. Hagymát vágott. Sót csippentett, belemorzsolta a bográcsba s úgy megkavargatta azt a füstös, öreg üstöt, hogy egyszerűbe hintázni kezdett a szolgafán.

De közben lopva villant eleven madárszeme a katonaemberre. És akkor — hüha! — észrevette, hogy az nemesak, hogy nem alszik, hanem még hozzá éppen őt nézegeti. Egészen nyíltan és leplezetlenül No hát ez több volt a soknál!

Ráripakodott.

— Aludjék!

A vértés értelmetlenül nézett rá.

— Aludjék! Betegnek aludni köll! Érti?

Persze nem értette a mamlasz. Hát ez borzasztó volt!

Most már toppantott is, amikor rászólt. De még a szemöldökeit is összehúzta nagy szigorúsággal.

— Aludjék kend!

— Kend? — kérdezte a vértés. — Kend?

A kisleány megriadt. Pillogni kezdett.

— Hát... hát... ha így nem tetszik — motyogta

— akkor... akkor úgy mondom: kegyelmed. — És most már kérően tette hozzá: — Csak most már aludjék kegyelmed!

Hanem hiszen pogánykonok egy ember lehetett az a katonaember. Mert még erre sem hajlott.

Szinte már szepegett a kisleány, mialatt tovább kérlelte.

Aludjék kegyelmed. Hát nem akar meggyógyulni kegyelmed? Aludjék már, no, hogy az Isten áldja meg.

S olyan szépen kérlelte s olyan kedvesen mutatta az alvást a gömbölyű karjára fektetett fejcskéjével, hogy most már bölintott, mosolygó szemmel bölintott az a haszontalan katonaember is és lehunyta a szemét.

És elaludt a szelíd, zsongító tűzfényben.

Ezernyi tücsök kezdte meg cirpelő esti dalát.

•

Rőt parázsfény világít a szolgafa alól.

Fönt az égen, végtelen magasságban annyi csillog reszket, hogy szinte belekábul az ember.

Cirpelés, zsongás és szakadatlan béka-kórus.

Halk dörmögésre ébred a vértés.

Vagy tizen ülnek a tűz körül. Csizmás, mezítlábas meg boeskoros férfiak. Az ülésük is: kié — annyiféle. Ketten-hárman nádkévén ülnek, mások gyalogszéken, de akadnak olyanok is, akiknek már csak egy-egy viesorgó lókoponya jutott. Ülnek körben és nézik a parazsat. Az öregek: csimbókos hajú, araszosbajszú, inas, szikár emberek. Nagykarimájú, tűzoktollas kalapjuk árnyékot vet a homlokukra. Szürke, bozontos szemöldökük alól alig látszik a szembogaruk csillanása. Foszlott bőrmellesük, vagy

bordáig érő kurta ingük alatt, kilátszik a kordován-színre sült, csupasz derekuk. S kurta a lábravalójuk is. — A fiatalok: hetyke kunpofák. Ferdevágású szemük, aprószögformájú bajuszuk, másfélaraszos, tornyos kunsüvegük, valami szilaj, kötekedő képet ad nekik. De most hallgatnak.

Valamelyik öreg dünnyögi a szót:

— Asszondom, azér mégse köll még visszabátordni a régi földre. Se a szerekre, se a szállásokra. Még ki köll várni az üdöt. Mer némöt, török; eben — guba. Hallottátok a babádszállásiak dógát.

A tűzbenézők bólogatnak:

— Hallottuk, hallottuk. Hírlátók hozták hírit.

Most közbeszól egyik legény is, aki darucsontot farigcsál sípformára.

— Hírlátók mongyák azt is, hogy az erdélyi hadak sincsenek mán messze. Oszta ha Buda alá érnek, rohamot próbál újfent a sereg.

Keserű, hetyke hang csattan rá:

— Oszta akkor tán jobb lészen? Jobb lészen, ha maj a bécsi király népe ül Budán?

Hosszan hallgat a gunnyasztó csoport.

A vértés szeme sorra-sorra veszi őket. Különös nép, különös világ! Egy-egy szavuk értelmet gyujt az agyában, de még nem érti beszédüket. Csak érzi, hogy e hallgatásban, a sötét homlokok mögött mázsás gondolatok hengerednek. Egy régi, viharvert nép gondolkozik a jövődőről.

A síparagó megint megszólal:

— Mennyi föld van túl a rétségen! Mennyi könnyér! Oszta mink is itt penészeggyünk a rétségbe?

Öreg Márton mély hangja kolompol rá:

— Oszt, ha úgy lönne? Kibírnánk mink is. Öreg-apáink, ükapáink is kibírták. De addig ne mozdujjon az élet a rétségből, amíg bizodalom nem lehet. Tudhassátok, mi oka vagyon. Mohács után még künn maradtak ükapáink. Jószággal, étellel, mindönnel. Hanem oszt János királ hótta után dulásra indut a pogány. Tűz, sarc, rablánc kezdte a sort. Akkor bujtak ükeink a rétségbe. Jószággal, étellel, mindönnel.

— Úgy, úgy — bólogatnak az öregek.

— Próbálta a pogány a rétséget is. Fegyverrel nem győzte, mer útját nem tudta, oszt beleveszett seregestül a rétségek körül a lábba. Akkor oszt rángyújtotta a nádasokat. Égett a téli nád veszettül, de valahun csak mögállott a tűz. Utóbb oszt ráunt a pogány a veszkődésre s hagyta sorsára a dógot. Jobb sarcot ad a városféle néki.

— Meg oszt mér tette vóna? — tünődik egyik bocskoros. — Legfönnebb, ha a marháér, meg a bürgeér. Az meg Rácországba is akad ölég. A disznót útálja a kontyos. Igaz, van pogányféle, aki csak bürgehúst eszik, teszem a bosztáncsi. Dehát a rétségi bürge, drága bürge. Csak életér vagy vasér kaphattott vóna. Hát inkább hagyta. Így maradtunk meg mink: rétségbújó, lápi nép.

Csönd.

A magyarok nézik a tüzet.

A nyék sarkában sóhaj kél. A fülelő vértés arra kémlel. Ott ül a kisleány, valami padkán. S nézi a húnjó parazsat. De a szemében nem gondok ülnek. Álmok, mesék, leánygondolatok. — Most megint más, egészen más — gondolja a vértés. S régi mese jut eszébe az elvarázsolt királykisasszonyról.

A Göncöl rúdja ott fönt az égen, mintha fordult volna egy szemernyit.

Megint Márton apó dörmög:

— Utóbb jobbra fordult a sor. Adó köllött a basáknak. Honnét vegyék, ha nyúzott népük legyen? Gyüttek a vásárszabadsággal. No akkor kezdtek ujfent öregapáink a marhahajtást. Persze nem akkora móddal, mint régebbi eleink, akik a Rénus vizéig, Tracburgig, mög Taljánországig hajtották lábón a szilajmarhát. Hanem csak Kecskemétre, Kalo csára, pesti vásárra. A vásár pedig pénz. Ha pénz, akkor futtya sarera, adóra. Ha adó, akkor örül a török császár, nevetnek a basák, vigadnak a végbeli pogányok. Ölég jó sora vót akkor öregapáinknak. Csak oszt mikor mögest hadas-háborús lött a világ, mer hogy három Magyarország — már mint a töröké, a bécsi császáré, meg az erdélyi uraké — nem férhetött egymástúl, akkor ennek is vége szakadt. A marhahajtók vagyis a hajdúnép fegyverbeszegődött, végbeli katona lött, a vásároknak vége, hát most itt vagyunk.

Mélységes hallgatás szakad közéjük.

Azután megpiszkálja valaki a parazsat s kilök egy sóhajos mondatot:

— A hajdúk? Hírös had! Csak bänni tuggyanak véle.

— A Zrinyi urak tudtak, — teszi hozzá a sípfaragó.

A Zrinyi-névre elsötétülnek a homlokok.

Nagysokára szólal meg újból valaki:

— Hallom, a győri hajdukat Petneházy Dávid úr szedte zászló alá. Az még a Zrinyi uraságok

alatt vitézkedett. Az esztergomiakat meg valami fiáth kapitány. Rongyosok mind, de harcolni akarnak.

— Győzelmet aggyon nékik az Isten! — sóhajtának fel többen.

Csönd. Tücsökszó. Békaunkogás.

A parázs hamuvá szürkül.

A vértés felnyög kábult álmában. Valami asszonynevet motyog:

— Nóra . . . Nóra . . .

A leány megrebben.

— Forrósága vagyon szegénynek! — suttogja sóhajtva.

— A puszta verte mög — dünnögi Márton apó. Mög a délibáb. Pusztai nyavalája vagyon. Röggel mögizzasztom.

A sípfaragó zsebrevágja a bicsakját, a tilinkócsontot becsúsztatja szüre ujjába, föláll s megrázza magát.

Nyujtozva, ásítva állanak föl a többiek is.

Kászolódnak.

— Aggyon Isten! Aggyon Isten! — köszönnek el sorban.

S lassan, nehézkesen mint egy-egy ormótlan, mozgó rögdarab: kiballagnak a nyékből az éjszakába.

A leány föláll, odasuhan a vértéshez, a keze egy pillanatra megpihen a katona forró homlokán, azután eltűnik árnya a cserény ajtajában.

Öreg Márton összekotorja a parászat egy-

kupacba, ledobja egyik függő subáját a túlsó szarokba s lehever rá.

Fönt az égen szikrázik a Tejút s a csillagok úgy tündökölnék olyan kékes-zöldes fénnel, mintha millió szentjánosbogár hallgatná a magasban a földi tücskök ciripelő énekét . . .

XI.

Valami távoli kolompszó csöngött hajnal óta a forgolódó vértés fülébe. Úgy vélte: álmodik. De mikor fölvetette szempilláit, még egyre hallotta. Hát nem álom volt. Pedig olyan jó volt hallgatni, méla, altató muzsikáját.

S mégsem hunyta le a szemeit újra. Dehogy is hunyta. Hiszen éppen akkor lépett be a cserénybe a kisleány. Kurta piros szoknya volt rajta s kicsi piros papucs. De akkora ám mint egy féltényér. S még a durvaszövésű ing is gyönyörűséges volt rajta. Megszépült volna azon talán még a koldusrongy is.

Csak a szemével hunyorgott reggeli köszöntést a vértés felé. S már jött is a kis agyagbőgrével.

Akkor már jóval több ereje volt a betegnek. Nyilván meg tudta volna emelni a fejét. Hanem mégis tetette magát a nyavalyás, mintha pihegésnyi ereje se volna. Mert így persze megint a kisleánynak kellett föltámasztania a vállát. Az meg ugyancsak jólesett a gazembernek. Hiába: kutyálkodik a férfember még félholtan is! — Pedig most nemcsak azzal a nagy darab némettel volt dolga a csitrinek. Éppen amikor itatta volna a legényt, kiszabadult egy vékony hajtincse is, a virágos főkötője alól. S az a hajtincs ott libegett ingerkedve

az orrahegye körül. Ej, no és éppen most, mikor jobbkarja a katona válla alatt erőlködik, a balkezzel meg a bögrét tartja az istenadta német szájához! Melyiket eressze el? Egyiket se lehet. Hát csak fűjt egyet s megrázta hetyke gyerekfejét.

A csuda tudja, mi kedvesség van abban, ha egy hajfürt bolondozni kezd!

És mégis kell benne valami bűbájnak lennie. Mert lám, annak a betegsoron nyögő legénynek is egyszerre nevetetnékje támadt. De mert nevetni is, meg inni is egyszerre nem lehet, hát a jószagú, meleg tej hirtelen megcsurrant a bögre két oldalán s páros csikban futott le a bajusza végénél, az álla felé.

Megriadt erre a kisleány s durcásan szólt rá a legényre:

— Ügyeljen no! De vigyázatlan kend!

S olyan szigorúan nézett a fiúra, hogy az egyszeribe megszeppent gyerekeknek mutatta magát. Persze, ezen meg a kisasszonynak kellett volna nevetnie. Jó igyekezetébe került, hogy visszafojtsa a kuncogást. De a szája szélén, meg a szemei sarkában mégis csak ott bujkált a kuncogás.

Ivott megint, szépen, engedelmesen a német.

Hanem az a hajfürt újból csiklandozni kezdte a leányka orrahegyét.

— Pfű! — fújta el megint akaratos fejrázással.

Erre újból meglötytyent a tej s két csikja lefutott a vértess nyakába.

No, már itt nem lehetett visszatartani a kacagást. S nevettek úgy, hogy még a könnyük is kicsordult. Pedig akkor már úgy reszketett a leány

karja a vértés válla alatt a fáradságtól, mint a nyárfalevél.

De hát a tejet csak meg kellett egyszer inni.

Nosza kezdődött az egész előlről. Ment is akár a karikacsapás s el is értek volna a bögre fenekére.

Hanem egyszer csak megint előrelopakodott az a gonosz hajfürű. No, ezt már nem lehetett tűrni. Tele-szívta levegővel a tüdejét a legény és — pfú! — akkorát fújta a libegő jószágra, hogy... a kisleány kilötytente a maradék kis tejet a bögréből, a karját kihúzta a legény válla alól, térdeléséből leült a sarkaira s úgy nevetett, de úgy nevetett, hogy még a dereka is belefájdult.

A cserénybe toppanó Márton bátyó két hahotázó gyereket látott maga előtt.

— No? Mi a? — kérdezte.

— Bolondos ez, Márton bátyó... bolondos, egészen... — lelkenedezte Éva. — Jaj, a derekam!

S elmondotta, mi történt. Öreg Márton csak a fejét csóválta meg, de azért az ő szemében is fölcillant a derű.

— Most maj elmén a kedve ökelmének — tette hozzá csendesén. — Mögizzasztom.

— Akkor én elmék — pötyögte a kisleány s miután mégegyszer a legényre suhant meleg pajtás-tekintete, kilibegett a cserényből.

Öreg Márton meg munkához látott.

Fölszította jó lángosra a tüzet. Mikor halomnyi parazsa volt, emberfejnagyságú fehér követ hengergetett bele. De annak még a tetejére is ráhúzta a parazsat.

Akkor aztán kitett a cserény közepére egy háromlábú kis fejőszéket.

Figyelmes szemmel nézegette a vértés. Ugyan mi lesz itt? — kérdezgette a tekintete.

Hát bizony egyre rejtelmesebb dolgok történtek. Öreg Márton térült-fordult, innét is, onnét is leakasztott valamit a nádfalon lógó szerszámok közül. Most egy ásót, azután egy fényesre kopott fűtykősbót, majd meg egy rezesfejű juhászgamót.

Akkor ezt a három hosszúnyelű jószágot összetámasztotta a fejőszék fölött olyanformán, mint valami sátor sátorfáját. Még össze is szíjazta őket fölül. Mihelyt azután evvel is elkészült, valami vénségesvén, szinte penészedő subát kerített elő valahonnét. Azt azután odaakasztotta a sátorfának szolgáló juhászbót kunkorodására.

— Mi a csuda lesz itt? — ámuldozott magában a vértés. S még kerekébbre nyitotta a szemeit, amikor most odalépett melléje a vén magyar.

— Auf! — dörmögte a legénynek — s persze segített is hozzá. Fölültette fektéből s vetköztetni kezdte. Majd meg fölnyalábolta a nyavalyást s odaültette a gulába rakott háromfa alá, a fejőszékre.

Riadtan pillogott körül az egy-szál pendelyben didergő német. — Üristen, mit akar vele az öreg? Tán csak nem akasztják? Mert az ásóból, botból meg juhászgamóból összerakott állvány megszíjazott teteje, éppen ott volt a tarkója mögött.

Dehogy akasztották, dehogy akasztották!

Az történt, hogy az öreg most hirtelen körülkanyarította az egész háromlábú alkalmatosságot

a subával. A suba nyakaréze éppen a vértés nyaka körül volt, az alja meg a földet septe.

Még mindig nem értette a rajnai. De hiszen nem sok volt már hátra a rejtelemből.

Öreg Márton most szélesfejű fejszét meg még egy ásót kerített. Akkor azután lekotorta a paraszat a nagy köről. Most a fehéren izzó bolond nagy követ rápiszkálta az ásólapra, kihúzta a parászból s addig-addig tologatta, csúsztotta, amíg az egyszercsak ott sustorgott a vértés ülőszéke alatt. Mihelyt pedig ott volt, szaporán összegombolta Márton bátyó a rajnai, meg a háromláb köré kanyarított subát. Úgyhogy csak a feje maradt kívül a legénynek. De még a német nyaka körül kimaradt hézagokat is jól eltömte az öreg, ruhával-ronggyal. Végül még egy hosszúszerű gubát kanyarított a suba-börtönben ülő vértés köré.

Mikor azután még a subák alsó szélét is körül-rakta néhány ásonyi földdel, hogy ott se szellőzhessék az akkurátos alkotmány, elégedetten mosolyogva ült le maga is az izzadó legény elé. Sárgaszínű apró szemei tiszta értelemmel hunyorogtak a betegre, mialatt csendesen huzkodta kétaraszos, lógó bajuszát.

Először csak melege volt a háromnevű németnek ott a subák alatt. Azután nagyon is melege lett. Utóbb gyöngyözni kezdett homlokán a veríték. Majd patakokban futott le csapzott haja alól az arcán s végül vörösre főtt a legény. Kiizzadta szegény tán még a lelkét is, abban a pusztai, barbár gőzfürdőben.

Hanem amikor azután újra ott feküdt a helyén, Isten tudja honnét került, gyöleslepedők, vagy

talán sátorponyvák között, pokrócok alatt, szűrők alatt: akkor érezte igazában, hogy valami hálaféle olvasztgatja a szívét.

S úgy elaludt, hogy még arra sem ébredt föl, mikor halkan, lágy dudolással felzümmögött megint Éva dala a gilicemadárról.

XII.

Suhantak a napok, de a rajnai nem számolta röpülésüket.

Nem volt gondja, terve, vágya, célja. Minden jól volt úgy, ahogy volt. Új világban élt s ennek semmi közössége vagy kapcsolata nem volt avval a régivel, amelyben német lovaskatona, azelőtt meg heidelbergi diák, még előbb pedig: bonni nemesúrfi volt.

Ez? Ez itt egészen más volt. És jobb volt. Egyszerűbb, gyermekibb, őszintébb. Amult rajta, hogy lassankint szinte hiba nélkül megérti ennek a rétségi népnek szavát, mozdulatát. Holott a nyelvét nem tudja még. Persze, hogy mindez különös és érthetetlen dolog volt előtte. S pusztán emberésszel meg sem lehetett magyarázni. Így ezt is oda kellett sorolni azok közé a csudák közé, amelyek itt történtek vele a hungerok rejtelmes földjén.

Nem is nagyon tapogatódzott hátrafelé az emlékezetével. Csak a lova jutott eszébe sokszor. S egyszer ki is bökte ezt a szót:

— Lo...

Akkor már föl is ült néha-néha maga-erejéből.

Évica-Vica a cserény földjét söpörgette éppen. Nevette is magában a vértés. Hogy a csodába ne?

Úgy söpörgette, annyi gonddal, mintha valami igazi szoba lett volna. Igazi szoba kőpadlója. Holott födele se, fala se, padlója se — csak négy rozoga nád-sövénydarab az egész alkotmány.

Mondom, felkönyökölt, majd meg fölült a melák német s azt mondta:

— Lo.

Így mondotta, kurtán. Nem olyan húzva, mint a magyarok.

A leányka kezében megállott a lendülő söprű. S két bársonyfényű szeme csodálkozva nyílt a leghajú legényre.

— Lo — ismételte a vértés. De mivel az az értelmetlen kis fruska még egyre csak nézte, nézte, csodálkozó szemmel, hát szinte türelmetlenül tette hozzá a német:

— Enyém lo! Katonalo!

Felderült erre Éva-Vica arca. Letette a söprűt s boldogan mutogatott a nyék ajtaja felé:

— Odaki van a ló, kedves. Odaki!

— Odaki? — kérdezte a legény s föltérdelt.

— Várjon csak, no! — rebbent meg a leány piros arccal. — Nincs itthon Márton bá, hát várhasson...

Azzal leakasztotta valahonnét a vértés nadrágját, odadobta eléje, majd odaállította Márton gazda rövidszárú, megvásott csizmáit is s kisuhant a cserényből.

Lassan, nehezen, de mégiscsak felhúzta őket a rajnai. Akkor azután fölállott. Szédült, ingott, de mégiscsak talpon volt.

Igazában akkor nézett körül legelőször, úgy, hogy az egész eszerényt láthatta.

A tűzhelyes-sarkát meg az ajtó felőli részét is-merte.

Most megfordult arrafelé, amely fejtől volt fekvővackától. Ott az egyik sarok fölé vagy másfél-öles gyékényponyva borult. Alatta ládák. Nyilván a eszerénylakó legföltettebb holmijaival. Amelyeknek igazán nem volt szabad megázniok.

Igy a eszerénnyel készen is lett volna.

Dülöngve, meg-megtámaszkodva lépegetett az ajtóig. S ott a nádfalnak dőlve szétnézett és ámult.

Sással-náddal váltakozó, bújafüvű síkság terült el előtte.

Látóhatárát végtelen nádasok zöld csikja zárta le. S e sáros, füves síkon itt is, ott is, tócsák, vadvizek friss tükre csillogott. És ez az egész kép mozgott, élt, lüktetett. Távol és közel, kolompoló, pödrött-szarvú, zsiros juhnyájak, sáros, rőfögő disznókondák járták-taposták ezt a különös világot. Arrább meszszebb meg gyorsan mozgó fehér baromcsordákat látott a legény. Hanem miféle jószág is volt az? Hol is látott ő ilyen hosszúlábú, égnektörőszarvú fehér szarvasmarhát, mely — lámesak! — úgy tud futni, olyan sebesen, akár a ló? — Ott balkézről, sáros, gu-bancos kutyák kerítettek éppen két eltévedt üszőt. Már meg is riasztották. S a két gyönyörű, szilaj barom úgy csörtetett át zsombékon, tócsogón, sáson, fűvön át a gúlya felé, akár a menekülő szarvas.

Nem győzte bámulni az idegen katona. S egyre azon tépelődött: hol, mikor látott ő már ilyen nagy, gyorslábú, bömbölő szilaj jószágot? És mialatt szinte

gyötrődve kereste magában: egyszerre lassan, ködösen, de egyre tisztábban merült fel előtte egy régi, gyerekkori emlék. — A strassburgi vásár. — Igen: valami négy-ötéves lehetett, mikor elvitte egyszer Strassburgba az apja. Olyan kisfiú volt még akkor, hogy az az emlék csak két képben öröklődött meg benne. Egy szédítő, tornyos épületóriás: a strassburgi katedrális. Igen: a világhírű Münster. Meg ilyen bömbölő, szilaj magyar gúlyák. Félelmetes jószágsergek, melyeket lábon hajtottak öt országon is át rövidnyelű durrogó ostoraikkal s csupaszörkutyáikkal a hungerok. No hát most itt van ennek a világot-élelmező éléskamrának a közepén. Innét, a hungerok földjéről indult Nyugateurópába, az óceán partjáiig a hús.

Nézett, nézett, csodálkozott a vértés. Azután odéblépett a cserényfal mentén. Vagy tíz lépésre a cserényajtó előtt két-háromölnyi, sokágú fatörzs állott. Ugy tűzhatték oda. Az alsó ágcsontjain most bögrék, köcsögök száradtak, de nyilván nem erre szolgált, mert ehhez tulságosan magas volt. — No, mindegy, úgyse találja ki, mire való — hát odább fordult.

Hm. A cserénynek még egy „szobája“ volt. Azaz hogy nem is szobája. Inkább talán istállója. Vagyishogy szélfogó nádfalak között jászol állott. Lónak való állás volt. De most nem volt benne állat.

Még egyet lépett a vértés. Most már a cserény tulsó sarkán volt, azután a háta mögé került.

Azon az oldalon, néhány üres szekéren túl, elkerített szállások, állatkarámok széles mezeje látszott. Távolságban egy-egy nádfödelű felszer, árva gémeskút

állott. Néhány lépésnyire Márton bátyó cserényétől meg tömzsi, kerekeken-álló faházikót látott meg a nézelődő rajnai. Valaki lakhatott is benne. Még hozzá alighanem fehérnép, mert a házikó ablakaiból sűrűn tolakodott ki, a nap felé, a piros muskátli, szagos rozmaring, bazsalikom, fodorménta.

Hát persze, hogy fehérnép háza volt az! Hiszen nóta is hallatszott belőle. Vékonyhangú énekszó:

...Ha az Isten nékőd rőndölt
Tiéd löszök már.
Várj, madár, várj,
Te csak mindig várj.

Abban a percben lépett ki a kerekesházból, nagy-hencegve, Éva-Vica. Legalább is a rajnainak rémlett úgy, mintha hencegne. Lehet, hogy a kislány nem is tudott róla. Hanem mikor a mainzi lovasok Pozsonyból Buda felé lovagoltak a bajor választó seregében, Ujváron, Pozsonyon s Vácon át: rövidesen úgy vélekedtek, hogy a magyar fehérnép fölötte rá-tartí mind. Hetykejárású, bátornézésű, büszke.

Hát ez a kis pásztorivadék, incifinci jobbágy-lányka is ilyen — gondolta magában a háromnevű vértés. — Ugy jár-kél, úgy tesz-vesz, mintha nem is egyszerű parasztesemete, hanem Nádország hercegisasszonya volna.

Ahogy meglátta a legényt, kicsit meghökölt a leány. De nyomban utána öröm villant a szemében. Ó, nem a szerelem örvendezése. A szerelmes aszszonyt ismerte a vértés. (Bár ne ismerné olyan jól — gondolta magában gyakorta.) Ez más öröm volt,

ami ott ragyogott abban a barna szempárban. A pajtás, a kenyeres-cimbora öröme.

— A lovát keresi kelmed, ugye? — kérdezte vígan. — Hát gyűjjön csak!

S vitte, vezette a cserény előtt örködő ágasfához.

— Ez a látófa — magyarázta nagy komolyan. — Ha az embör föllép rá, hát messzire lát. Igy-e!

Szaporán lépett fel az első, majd a második ágra. A szoknyácskáját gyors mozdulattal begyűrte a térdei közé, hogy ne akadozzék az ágak között. Azután ahogy ott állott a második fokon, sietve nézett szét a nádak fölött. Mindjárt ki is nyújtotta aranszínre égett karját s messzire mutatott északnak.

— Ahun-e! Ott a katonaló, a német pejgó!

S gyerekdiadallal nézett le a látófáról a vértésre. Hanem abban a nyomban le is eresztette magát a karjain s hirtelen ráguggolt a második ágon álló lábafejére. Piros arca csak úgy égett a két fölfelé nyújtott, kapaszkodó karja között.

Különös, erőltetett nevetéssel kacagta el magát a vértés. Az imént csak egy ölelésre volt tőle a leány két vékony, erősizmú lába. Azok is olyanok voltak, mint a világos bronz. Keményen, biztosan állottak kis piros papucsukban, a látófa ágán. Soha ilyen formás lábat nem látott még a vértés. Se germán, se szláv fehérnépnek nincs ilyen. Pedig ez itt nem is úribbfajta, városlakó nép gyereke. Hanem barbar, nomád életsorban 1 ött leányka. Mégis finomabb, nemesebb, úribb. Igen, igen, akármilyen furcsa is ez a szó itt most: nem lehet más szót mondani rá. Úribb.

Úribb a pirosapucos lábafejétől, a hosszú fonatba font, gesztenyeszín hajáig. Úribb, no!

S most az imént, ahogy rányilt a szeme a vállamagasságban előtte ágaskodó lábakra, valami megzúdította a vérét. Azért tapadtak rájuk a szemei. És ezt vehette észre a leányka.

Most fölemelte az arcát Éva. S már semmi sem volt a szemeiben a pajkosságból. Idegenség, ijedtség és gyanu tükröződött bennük.

— Lépjen föl kend is! — mondotta kurtán. S balkezelével eleresztvén a negyedik ágat, mutatta a legénynek, hogyan hágjon föl a túlsó ágakra.

A vértés fölhágott. Most kiegyenesedett a leány is. A német lejjebb állott egy ággal, mint Éva. de már így is kilátott a nád fölött. A fejük most egymagasságban volt. Alig könyöknyire egymástól. S mégis messze, végtelen messzeségben érezte magát a katona. Idegenség támadt köztük. Világosan megmondotta ezt a leány szeme az imént. S ez rontott a lábadozó német kedvén, hiába!

— Ej, kutyabaj! — gondolta s kiverte magából a perenyi borulatot.

Éva kinyújtott karja északnak mutatott.

A vértés arra nézett.

Túl egy nádas-sávon, túl néhány sásos tocsogón, lovak legelésztek egy partosabb mezőn. Vékonylábú, karesú, nagysörényű, hosszúfarkú lovak. Fürge, eleven, gyorsmozgású jószágot mutattak még így: csendes füvellés közben is. S közöttük, mint furesza idegen, ott lödörgött békés legeléssel a nagycsontú, rengőhúsú, kurtasörényű német katonaló is. Ugy

járt ott a többiek között, mint valami lomha óriásbárka a fürgé kis hajók között.

— Ló, enyém — mutogatta boldogan a vértess. És hogy henegeghessen magyar tudományával, hozzátette:

— Jó ló. Enyém ló. — Most már hosszan nyujtotta ezt a szót. Úgy, ahogy a leány ejtette.

Éva hirtelen ellódította magát a látófa ág-bogai közül, hátravetette a testét s ügyesen lesuppant a földre. S még csak a papucsá se esett le a lábáról ugrás közben.

Hanem ettől megrezdült a látófa is, megingott rajta a vértess s ahogy ösztönösen a fatörzs után kapott, nekikoppant bekötött homloka a fának.

Riadt szemmel ugrott hozzá a leány. A katona szédelgett, zavart mosollyal lépett le a fáról, de mire lent volt, a fehér gyolcskötésen átütött a szívárgó vér.

— Istenöm — hüppögött az ijedt leánygyerek — mit is töttem! Gyűjjék mán kend, gyűjjék szegén katona, hamar!

S mialatt vitte, vezette kézenfogva a legényt a cserénybe, szakadatlanul kiáltozott Márton bátyó után.

Elő is került nagyhamar, valahonnét a cserény mögött álló szekerek közül.

Lebontották a kötést.

Nézték a sebet. Márton értő szemmel, a leány szorongó riadalommal. Nem volt semmi baj. A val-lon-kard régi vágásán hasadt meg újból kis darabon a hegedő seb. De csak a bőr teteje. Bekötözték újra s — kész volt. Pedig a leány nem is bánta volna, ha

egy icikét-picikét nagyobb baj támadt volna. Mert azokban a rá-rátévedő leányszemekben annyi ijedtség, szánsalom és szelid megkövetés volt, hogy gyönyörűség volt nézni. S akárhogy vesszük is, jól esik a legényfélének, ha érzi, hogy szoronganak miatta.

Aznapi délre tyúklevest hozott neki Eva-Vica.

S már nem etette. Jól föl-póckolta a háta mögött a subákat, hogy odatámaszkodhatott, azután kezébe nyomott egy csontkanalat, ölébe tette a párolgó levesestányért. No, ki is kanalazta a legény az utolsó csöppig.

A többieknek most is valami pirosszínű, erősszagú, húsos-krumplis leves járt. Láta mi van a bográcsban, mikor Márton bátyó leakasztotta a szolgafáról s kivitte a cserény elé. Mert most ott ettek Márton meg a legényei. Lukasközepű padocsára, az evőszékbe állították a kormos bográcsot s úgy ülték körül. Ki gyalogszékre, ki lókoponyára, amit a cserényfal mellől kotortak elő.

... Elszéledtek már, a távolabbra menők lovadobogása is elhalt régen, amikor két különös vándor köszöntött be a cserénybe. Kopott, bujdosóformájú szakállas emberek voltak. Az egyik valami kol-dulóbarát, a másik meg bőlebernyegű, fáradt prédikátor. Az mezitláb, ez meg elvászott csizmában. De mind a kettő vállravezett botján hozta a kis batyúját.

No ugyan, nagyot nézett rajtuk a rajnai. Mert a császári fölség oltalma alatt lévő országokban, a Rajna vizétől a Lajta futásáig elképzelhetetlen volt, hogy egy szemhunyasig is békességben férhessen el egymás mellett az assisibeli lélekcsoda alázatos köve.

tője — meg Luther Márton vagy Kálvin János harcos igehirdetője. Talán az egész világon elképzelhetetlen volt ez. Ezek meg: ni! Úgy lépegetnek egymás mellett, mint a testvérek.

De csak éppen hogy bekukkantottak a cserénybe, éppen csak hogy megnézték a bekötött fejű, fekvő legényt, máris oldalogtak ki.

Akkor toppant eléjük a kisleány. S ahogy meglátta a barátot, elkiáltotta magát örvendezve:

— Né, Gáspár atya! Dicsértessék Jézus Urunk!

— Mindörökre, kislyány! Hanem hogy megnőtél violám! Ccc... Tán ugyan a betűírást, szóolvasást is elfelejtetted már.

— Akit kegyelmed tanított, abbul sömmit se felejtöttem. Ami imádságot, kegyes történetet leírt neköm Gáspár atya — most is mögvan egy szálig, a ládafiában. Mög-mögolvasom vasárnaponként, mög próbálgatom írni földre, homokba. Tudom is!

— No, derék. Majd léssen examinálás. De hát hallod-e, hogy kerülsz ide a Bodoki-sásba? Meg aztán hol a bátyád s mit csinál öreg Márton?

— Jaj, hát mit szóljak, ha eccörre annyit kérdez kegyelmed? Különben is ne itt lármázzunk, mer itt beteg embör fekszik. Oszk úgy látom, valaki gyütt kegyelmeddel.

— Az ám, látod — ütött a fejére a ferences. — Persze, hogy hoztam. Bele is veszett volna a rétségbe. A Hosszú-rét berkében bolyongott s már-már útját vesztette. Helvéthitű prédikátor, de felebarátom. Most hát ketten járjuk a rétséget, amíg együtt visz az útunk.

Nagy szemeket meresztett a szokatlan párra a

kisleány. Haj, mert úgy volt az akkoriban, hogy elkecseregett harc dúlt akkor a római meg a helvét hit között.

Ezenközben lerakták apró motyójukat a fáradt hithirdetők. Békésen, jámboran, mintha nem is tudtak volna arról: milyen ingerült küzdelem van szerte a világon egyházaik között. S mialatt a leány térrülve-fordulva némi harapnivalót hozott nekik, a ferences jókedvvel kérdezgette a csitrit:

— Éva, Vica, Évica, ugyancsak megnőttél ám! Oszk merre jár a szilajvérű bátyád?

— Kint van a keceli Fölsősásban a csertői jószággal.

— Hát öreg Márton?

— Az itt jár valahol. Véle vagyok itt, az ü szálásával. Mert Ujtanya leégett a tavaszon.

— Micsoda? — képedt el a barát.

— Tizenhat ház — bólogatott a kisleány. — Hát amíg újból megtapasztják, szárogatják, addig itt lesznek Márton apóval.

— Hm. Még hogy leégtetek . . . No majd újból módba segít az Isten. Hanem hát: csakugyan tudsz-e még valamit a bötühöz? Megolvasnád-e a könyv-írást, ha elédtennék valami könyvet?

— Hát amire kegyelmed tanított, azt még bízást tudom. Födre, homokba szoktam néha rovgatni a bötüket, kiket mögtanultam. Szavakat, mondásokat. Könyvírásos bötükkel. Így hát úgy vélem, még mögolvasnék új könyvet is.

— No, derék! — bólongatott a szakállas barát.

— Hát kegyelmed merre igyekszik, Gáspár atya? — kérdezte Éva.

— Kalocsára hűgám.

Fölvonta erre szép szemöldökét a kisleány.

— Hű, akkor tessék ám vigyázni! Mérges ám a pogány most nagyon.

— Tudom, tudom. Mert szorul a kapca Buda körül. Bolygatják a pogány darazsat. Hát ha még tudnák, hogy ott van a táborban páter Gabriel is.

— Ki az? Sohse hallottam nevét.

— Az? Hohó, híres ember az! A tűz tudósa. Rendbéli társam. Nizzai ferences-barát. De hiszen majd hallotok róla csudákat.

Tovább is kérdezgetett volna a leány, de odabent a cserényben föltápáskodott a vértés. A vizes-csobolyót kereste. Fürgén libbent be Éva, visszaparancoolta fekvőhelyére a németet s maga itatta meg.

— Hát ez kiféle? — kérdezte tőle a vándorpap, mikor megint előkerült a leány.

— Némöt. Katonalegény. Úgy tévedt hozzánk pusztai nyavalyával. Nevét se tudjuk. De derék vitéznek mondják, mer úgy sejtjük, magyarokért húzott kardot a babádszállási duláson. Sebet is kapott.

— No? Akkor nyomban szólok is véle.

— Ne, most ne! — tartotta vissza a kisleány. — Hadd pihenjen. Mára állt lábra először. Inkább azt mondja meg Gáspár atya, mért köll Kalocsára mennie? Nem jó világ vagy on ott most.

— Jaj lelkem, nem nézheti ám azt az ember. Hírt köll vinni a régi érsekség embereinek. S ki tehetné ezt inkább, mint a lápi pap? A vándor-barát. Nagyszombattól idáig már elsegített az Isten. Most már csak eljutok tovább is.

— Isten segítse! — sóhajtott rá a leány.

... És este megint ott ültek a cserény parazsa körül mind. És hallgatták a két vándort.

A békességről beszéltek. A lelkek békességéről. Arról a békességről, amely egy-csatasorba állította a magyar katonát, lett légyen az a római hit vagy az ágostai avagy a helvét vallás követője.

És a magyarok bólogattak.

— Mert most más harenak az ideje vagyon — hajtogatta a soványnyakú ferences tűzbenéző szemmel. — Lehet, hogy rovásra kerülök sokak előtt azért, hogy most békességért járok, mikor harcot kiáltanak szerte a világon az igehirdetők. De az én hatalmas Istenem, aki belelát az én alázatos szívembe, nem számíthatja vétkeim közé azt, hogy féltem a fajtám. Az én igazlátó Istenem tudja legkisebb szolgálója dolgát, dicsértessék fölséges neve!

Hosszú hallgatás mondotta rá az áment.

Azután a prédikátor szólott:

— Akárhogy fordul is a szerencse, nem szabad most széjjelszakadni. Békesség és rettentő egyetértés kell most. Eddig két király háborúskodott Magyarorszáért. Elsősoron, valamikor régen: a bécsi király meg Zápolya király. Később a bécsi király meg az erdélyi fejedelem-urak. Mégkésőbb, a bécsi király meg Thököly király. S amíg ezek egymással harcolának, nevetve uraskodott a harmadik úr: a pogány.

— Úgy, úgy. Igazság! — bólogatták rá a rétség magyarjai.

— Most úgy mondhatjuk — füzte tovább a szót a prédikátor, — hogy szerencsétlenség volt a pogány uraság rajtunk. De lehet, hogy rövid időn már sze-

rencsének tudjuk majd, hogy rajtunk volt. Mert a pogány hatalom alatt, ha bújva is, de — megéltünk. Ha meg átnézünk a bécsi király országába, mit látunk ott? Földült, megsanyargatott ország az ő Magyarországa. Akárhány faluja földönfutóvá lett. Ne kérdezzük kitől-mitől. A Felvidéken nem jártak pogányhadak s mégis hányszor dúlták végig fegyveres hadak. Olyanok, akik a vallásért húztak kardot. Vagyishát: ott se jobb a sora a szegénységnek. Azután meg ki tudja, hogy micsoda igazában a bécsi úr: magyar király-e, avagy pedig nyugatrómai császár? Mi vagyunk-e a szívében, avagy a német fejedelmek országai?

— Vádoló szóval azért még ne illessük — szólt közbe a ferences. — Mert ha volt is, meg van is bűne a bécsi királynak, talán nem is a bécsi király bűne az. Sok száz vagyon egy király körül. Mindig csak azokat hallja. És sok szem vagyon körülötte, de az ő szemei csak kis távolságra látnak.

— Jó, hát ne illessük váddal — csöndesedett halkabb szóval a prédikátor. — Ám, hogy mégis nem éppen fenékgig tejfől az élet a bécsi király Magyarországaiban, azt szoruló szívvel halljuk. Kassáról, Bártfáról, Patakról meg Eperjesről ijesztő híradások szállnak a hírlátók száján.

— Igazság — dünnögött a barát. S most már ő folytatta bánatos szóval. — Káróba vonják, kerékbe-törlik ott a mi magyar véreinket.

Megint a prédikátor vette át a szót:

— Színre vallási harc miatt történik ez, de a valóságban nem így van. Mert egyformán szenvednek a római meg az ágostai hitű hivek, csak magya-

rok legyenek. Ezért mondom atyámfiak: jaj nekünk, ha most széthúzzunk gyűlölködő lélekkel. Mert akkor elhullunk, szétszóródunk minden világtáj felé, akár a pelyva, széljárás idején.

A sípfaragó bojtár, aki ezen az estén is szakadatlanul vágta, koptatta mákszemnyi forgácsokban a csontsíp likait, most egy fogás nádtöredéket vetett a hamvadó parázsra. Erre meglobbant a tűz s ropogva falt bele a láng a száraz tüzelőbe. Egyszerre megint sárga fényben ültek a magyarok.

Fölnyitotta szemét a szunnyadó vértés is. Eddig sem aludt. Csak hunytszemmel hallgatta a zümmögő beszédet. Nem a fülein: a lelkén át zúgott a szavak széles, halk folyója. Rajta ömlött át e bujdosó nép sorsa, élete. Ha sorra vette volna a szavakat, kitűnt volna, hogy alig minden másodikat érti csak. És mégis úgy érezte: végig érti a beszédet. Nem a szavakat, a mondáspokat: az értelmet. De most már nem is csodálkozott rajta. Belebékelt a gondolatba, hogy varázslatba esett. Varázslatba esett attól kezdve, hogy parolázott a keselyűvezérrel.

Most a leányt kereste hunyorgó tekintettel, de az nem volt ott.

A láng már megint parázsra-lohadt s rőt fény melengette a tűz körül ülőket.

— Békekesség legyen atyámfiak — kongott föl megint a lápi barát hangja — és nézzünk kutató szemmel a jövőndőbe. Mert bizony mondom nektek, nem tudjuk: örvendezésre lesz-e okunk a fölszabadítás után, avagy a síralomra?

— Úgy bizony — tette hozzá a prédikátor — bé-

kesség legyen! És tamáskodva bizzunk csak a németben!

Újra csönd lett.

Egyetlen tücsökHzengés volt az egész világ.

... Nagy-sötét éjjel oszlottak szét. És mind azt mondták távozóban:

— Békesség a magyarok között...

A Hadak-útja úgy szikrázott, csillámlott odafönt az égen, mintha véges-végig színarany por lett volna.

... Reggelre nyoma se volt a réti papoknak.

Hajnalban fölcihelődtek s odábbálltak.

Gáspár atya még arról is megfedekezett, hogy kifaggassa az idegen legényt: kiféle, miféle?

No, duzzogott is rá ezért Vica! Mert hiába, kíváncsi portéka ám a leányféle. Még ha százszor is úgy tettetné, hogy nem az.

Azután ment a világ megint tovább. A három-nevű vértés egyre több erőre kapott.

Egy hajnalon, hogy öreg Márton föltápaszkodott a subájáról, hát már talpon találta a legényt. Nyújtózkodott hatalmasan.

— No — hunyorgott rá az öreg — Boldogasszony mögsegített?

— Boldogasszony? — kérdezte utána a legény értetlenül. Mert a többit megértette.

— Az. Istenanyja. Mária. — S fölfelé mutatott az égre.

A szót most már értette a vértés. Csak a gondolatot nem.

— Ünnepep vagyon. Boldogasszony napja — tette hozzá Márton.

Rovásos botot húzott elő az öreg a nádfal korcából. Arról magyarázta a dolgot. Végesvégig rovások voltak rajta. Minden hatodik kis rovás után egy-egy hosszabb rovátka. S közbül vastagabb, mélyebb barázdák. Négyszögletes kis fakeretet lehetett tologatni a rovásos boton, melyet parányi faék rögzített meg ott, ahol az ember akarta. A háromnevű vértess már régebben észrevette, hogy Márton bátyó esténként tovább-tovább csusztatja a tolókat a boton.

Most odabökött bütykös ujjával egy-egy nagyobb rovátkára.

— Ez itt az esztendő-újulás. Emmög: háromkirályok napja. Emmög: Szentgyörgy napja.

Most hosszabbat csúsztott a keze a boton.

— Ez itt Pétör mög Pál. Aratáskezdés. Emmög itt, ahun a tolóka van: Boldogasszony.

Csodálkozó szemmel bólogatott rá a vértess.

— Értöm, értöm.

Mert akkor már, ha hibásan is, de szóra kapott a legény.

— Ünnepep vagyon — motyogta az öreg s tempósan hozzálátott a tisztálkodáshoz. Még meg is borotválkozott. Jó csorba borotvakése volt hozzá. Tükörnek is jó volt a vödör vize.

De még a vértess is megkopasztotta, egyre bizonyosabb legénytollától. Csak a bajuszkáját hagyta meg.

— Legényök löszünk — motyogta Márton bá s vidám fény csillant meg értelmes sárga szemeiben. És rendbeszedte csigára csavart haját is.

Mikor készen lettek, falatozáshoz láttak. Sajtot s laposra sült, törökös lepénykenyeret ettek, meg tejet ittak rá.

Addigra magasan járt a nap.

— Mára elmönünk — vetette oda a legénynek a vén ember. Nyakába kanyarította a tarisznyáját meg a kötélpányváját, vállára vetette cifraveretű kisbaltáját.

Hanem a vértésnek nem volt fejrevalója. Nehéz, horpadt sisakja megnyomta volna hegedősebbi fejét. Egy szemhunyasig gondolkozott az öreg. Majd kinyitotta a földött cserénysarok alatt álló ládát. Vászott, tornyos kúnsüveget kerített elő a benne lévő ruhafélék közül. Fejébe nyomta a legénynek.

— E jó lösz! Legények löszünk.

Nevetve tapogatta körül a fejét a német. S ő is hozzátette:

— Jó lösz. — S megint nevetett. — Legényök löszünk.

Hosszú juhász kampót nyomott még a kezébe Márton s azzal elindultak.

Mikor elléptek a leány kerek eskunyóhája mellett, a vértés kérdőn nézett az öregre.

Az öreg csak a szemöldökét húzta föl.

— Ünnepe vagyon. Bemönt Újtanyára a Berci-vel. Templomoz.

— Berci? — kérdezte a legény.

— Az a. Úgy híjják a fülesit. A szamarat, no!

S hogy a vértés még mindig nem értette, megállott az öreg s a balta fok sarkával odakanyarította eléjük a földre a hosszúfülű jószágot. Nem valami

híres rajz volt, az igaz, de mégis megmutatta miről van szó.

— Értöm — bólintott a német s szaporázni kezdték a lépést nyugat felé.

A cserény sárosgatyájú komondorai még elkísérték őket egy darabig, de végül már csak öreg Márton kis fekete pulija gurult körülöttük, mint valami sötét szőresomó. A Jancsár.

Amerre jártak, töméntelen jószág legelt, csörgetett, tocsogott a buja réti fűben, sásban meg pocsoltyában. Nem győzte csodálni a vértés. Elgondolta, vajjon hogyan lehet az, hogy ez a jószág nem téved bele az elnyelő ingoványba? Nyilván úgy formálta meg a természet már az alakját s ösztönét nagy idők során, hogy ki tud evickélni belőle, ha talán éppen beletéved.

Lovaslegények, bojtárok tűntek fel imitt-amott. Aggyon Istennel köszöntek s megbökték a süvegük alját az ujjok hegyével. De ebben a köszönésben is igaz tisztességadás volt. S látszott, hogy nagy becsülete van a vén Mártonnak az egész réti világban.

Félmérföldnyire lehettek már hazulról, mikor valami kis méneshez értek. A vékonylábú, karcsú, szilaj magyar lovak között örömmel látta meg a vértés a maga csontos kancáját. Éppen hívni akarta, amikor megriadt a ló az egyik morcos, fekete kutyától s nagyot horkanva szökött arrább.

Gotfried Albert Joachim megkapta az öregember karját.

Az csak elmosolyodott s kibújt a nyakába vetett kötélkarikából, mialatt a ló széles ívben visszakanyarodott. Most balkezére csavarta a kötél végét

az öreg, a karikát meg lóbálni kezdte a feje fölött. A ló egyre közeleb ért hozzájuk s előttük vágtatott volna vissza a ménes közepébe. Most suhogva eresztette ki kezéből a kötélcsomót Márton. Sebesen röptült ki a szétbontakozó pányvakötél a futó vértesslő után s mire a ló fölé ért, szépen karikára igazodott és egyszer csak ott volt az állat nyakán. Abban a pillanatban hirtelen dűlni kezdett az öreg. De úgy ám, mintha nem is ember, hanem valami vaskos zsák lett volna. Két keze erősen markolta a balkeze öklére csavart kötél végét s a nyakán kidagadt az ere.

Egy szemhunyásig nem értette meg a német, hogy mi történt. De azután egyszerre világos lett előtte minden.

Mert a fújó állat úgy torpant meg futásában a kötélpányva szorítása alatt, hogy leült a farára.

Most lassan-lassan utánaengedett az öreg a kötélnék.

S mihelyt megnyugodott a ló, feléje indult a némettel.

Szeretettel veregette meg az ijedt kanca nyakát a rajnai. Az meg röhögve dörzsölte nagy, csillagos fejét a gazdája karjához.

Ám amikor megint szabadjára eresztették, nyihogva futott a többi ló közé, majd lefeküdt a földre s vidáman, csikótempóval hengergette magát a fűvön, lábaival az ég felé rugdalózva.

Vigyorogva nézte a vértess.

— Ló örül! — tört ki belőle a gyönyörködés.

— Örül — bólintott rá az öreg s nekieredt megint az útnak.

...Széles világot bejártak aznap ketten. Rejtett gulyákat, méneseket, disznókondákat, csavaros-szűz juhnyájakat látogattak meg. Hol száraz, puszta-földön jártak, hol meg sáros, cuppogó zombékokon. Új, meg új tájak tárultak ki a csodálkozó német előtt. S gyönyörködve nézte a csülökig, avagy hasig vízben álló, tocsogó, legelő jószágot.

Utóbb egyre sűrűsödött a nád. Olyan csapásokon jártak, melyeken ugyan nem igazodott volna el a vértés. Hanem a vén, rétségi magyar olyan biztosan vezette őt, mintha legalábbis a Budáról Bécsbe vivő úton, az úgynevezett Mészárosok-útján jártak volna. S ezernyi vizivad röppent fel csapkodva, surrogva, a két ember jöttére.

Csodálatos hangja volt a nádvilágnak.

Kelepelés, pittyegés, csipogás, hápogás, buffogás, gágogás olvadt össze valami nagy, földöntúli hangáradatba. S ha szárnyrakelt a menekülő madárhad, szinte megmeredt a gyönyörűségtől a német.

A szűkszavú magyar egyenként magyarázta meg neki, hogy melyik micsoda madár. Így ismerte meg rendre a fürge vizityúkot, a lomha tűzokot, a hangosan kivicselő bibicet, a méltóságos gémekeket meg a krakkogó vakvarjut.

Egyik téresebb tocsogó szélén, meghökkenve rántotta meg a legény az öregember karját.

— Bátyó!

S a tocsogó túlsó szélére mutatott.

Villogótollú, ezüstszínű madarak állottak ott s figyelték éberén a két embert. Soha ilyen szép vízi-

vadat nem látott még a német. Csak úgy káprázott a szeme a ragyogó csuda láttán.

— Fehérkócsag. A mi madarunk. Magyarok madara — mondotta az öreg. S maga is megállott egy futó percre, hogy elgyönyörködjék a szájtátva bámuló rajnai mellett.

Továbbvándoroltak.

Hanem embert most már széles vidéken egyet sem láttak. A lábasjóság is egyre ritkult. Am az sem volt azért holmi bitangoló jóság!

Széjjeljárt akkoriban napközben a szilajállat erősen. De estére úgy visszatalált megint a többihez, mintha parancsolták volna. Volt úgy, hogy napszakában egy-egy gulyából, ménesből, avagy birka-foltból egyetlen állatot sem lehetett látni. Mint hogyha mind elnyelte volna a föld. S a bojtár egymaga heverészett valami zsombékos földpúpon a kutyájával. Hanem a déli napra, avagy esti itatóra úgy előcsörtetett az egész jóság a sásokból meg az ingoványokból, hogy tán sohasem volt híjja.

....Megint beleveszett a két ember a nádtengerbe.

— Csak az Isten igazodhat itt el — gondolta magában a rajnai.

Pedighát nemcsak az Űristenről lehetett ezt elmondani. Mert nagyon odahaza volt ezen a vidéken az az inas vénember is, aki ott járt mellette.

Lassan, nesztelen léptekkel haladt előre. S véletlenségből sem tett egy rossz lépést. Mindent látott, mindenből olvasott. Egy-egy eltört nádszál éppúgy jelet mutatott neki, mint a torzsák között heverő madártollesomó. Nem csalta őt meg az ingo-

vány hívogató pázsittakarója, mely talán feneketlen mélységeket borított.

Úgy járt az irdatlan, útvesztő világban, hogy aki látta, mindenét rábízta volna.

S ahogy haladtak, még egyszer tágasságot engedett a nádas.

Buja, süppedő mezőségre értek.

Az öreg magyar megállott.

Balkézre tőlük, magasra emelt fejjel állott egy nagy madár. Vagy száz lépésre tőle még egy. S most az is felemelte okos, fürgemozgású fejét.

— Daru — mormogta Márton bá — ihol a két istrázs! Valahun itt köll lenni az egész csapatnak. Katonamadarak. Mindig istrázsát állítanak.

Kisideig elnézték a két állatot s megint továbbmentek.

Újból eltűntek a lápvilágban.

Egyre több lett a víz.

Utóbb sötét erdő szélén haladtak. Annak fái is vízben állottak.

Végül megint lápos, nádtengerbe veszték.

...Elhagyta már delelőjét a nap, mire egy szegényes kis nádviskóhoz értek. Mellette ott magaslott az ágasbogas őrfá, arrább a tüzelőhely a szolgálával meg a bográccsal. Mindezt ismerte már a vértés. S a szolgálafa tövén, finom hamuba rejtve, ott hunyorgott a féltett, örökös parázs. Majd ha megjön a gazdája, új tüzet éleszt belőle.

Csak egy sáros kutya rohant eléjük nagy esaholással.

Márton bátyó azt is megcsendesítette. Mintha csak értett volna minden állat nyelvén. Az eb meg-

esóvalta a farkát s halk morgással kerülgette a két embert. Utóbb Jancsárral kezdett játékos kutya-birkózásba, de azért néha-néha rávigyázott a jövevényekre is.

A gunyhó tetején nádból kötött varsák száradtak és csáklyák meg háromágú szigonyok voltak hozzátámasztva. Bent a gunyhóban pedig leterített suba fölött ott lógott a rongyos tarisznya, a sarokban meg durván összerótt faláda szomorkodott, nyilván a gazda szegényes kis holmijával.

— Nincs itthon a pákász — morogta az öreg.

Azzal felmászott, az őrfára s nézelődni kezdett. Majd hosszan elnyújtott, dűnnyögő hangon elkiáltotta magát:

— He-eejj tee-ee! Páá-káász!

Háromszor kiáltotta ezt a vontatott, messzirehalló kiáltást az öreg. S kisvártatva nem nagyon messziről, valahonnét a nádrengetegből, ugyanolyan vontatottan megjött a felelet:

— Heejj máán!

— Gyün mán — mondotta az öreg magyar s lelépkedett a látófa ágbogain.

S csakugyan nemsokára vízlocsogás meg nád-zörgés hallatszott. Azután fölbukkant jobbkéz felől a nádbavágott vizisikátoron egy laposfenekű csónak orra s benne a combig feltűrt nadrágú pákász. Hosszú farúddal tologatta csónakját.

— Aggyon Isten! — köszönt eléje Márton.

— Fogaggy Isten! — hangzott a válasz.

A pákász kiugrott a csónakból.

Magas, száraz, inas ember volt a pákász. Tekin-

tete bizalmatlanul súrolta a rajnait. A különös katonagúnya mindjárt kivallotta az idegent.

Hanem Márton bátyót nagy tisztességgel köszöntötte a viziember.

— Némöt — magyarázta az öreg — de nem a császár emberei közül való. Rajnai. Böcsületes legény. Rágyütt a pusztai nyavalya s valahogy eltévedt a pusztán. A lova belevitte a székperti ingoványba. Magam éppen arajártam valami sánta üsző után, hallottam a lónyerítést a lápból, hát kihúztam. Most lábadozik a kölök.

Most már odanyujtotta tenyerét a pákász a rajnainak is.

— Tisztösség, hogy elgyüttek hozzám Márton bátyám. Rég nem járt erre senki.

— Hoztam ekkis sót, öcsém. Tudom, mindig szűkibe vagy. Magam mög a minap jártam oda Kecskemétön. Hoztam egész kockárávalót, hát neköd is futtya belüle.

Azzal már rázta is kifelé a tarisznyából.

— Aj, de jó tötte bátyám. Mintha csak tutta vóna, hogy fogytán vagyok benne. Mán azon jártattam az eszöm, hogy valamék éccaka levezek Kalocsáig. De így tán el is maradhat ez. Paprikám van ölég, hála Istennek. Hanem kerüjjenek bejebb.

Letelepedtek a gunyhó elé.

Egykettőre ropogni kezdett a tűz a bogrács alatt. A csónakból, fűzfagalyra való füzér halat emelt ki a pákász, megtisztogatta, belevagdalta a bográcsba, szapora kézzel hányt bele hagymakarikát, sót, paprikát s azután maga is leült.

— Hát abba a járatba vagyok — kezdte az öreg

— hogy aszongya mindönki: ésszel éljünk most. Nem tuggyuk miféle szörönese fordul ránk. Hanem, ha akárhogy is lösz, csak lassan lépjünk a bizakodással. Nálunk járt a vándorpap. Mög az újhítű prégyikátor. Azok is azt hajtják: vigyázzunk. Tartunk össze erősen. Most végigjárják evvel a hírrel az egész rétséget.

— Igazuk vagyon — bólogatott a pákász. — Miféle híroket láttak arra?

— Buda alatt még dörögnek az ágyúk. A pogány fölmentő seregöt ugyan kétszer is visszaverték mán, de azér' még ott settenkedik a Dunántúl. A bécsi király vezére mög segítségöt vár Erdélyből, mer a maga hadával nem mer a bástyák ellen mönni. Pejg ugyanesak szuttyongatja a fiatal pirine.

— Ugy hírlik, az derék embör. Szívvel vagyon a magyarokhoz. Mindig huszárokat mög magyar talpasokat tart.

Csönd szakadt közéjük.

Nagysokára szólalt meg a pákász:

— Sok halottat hoz a víz Buda alól. Pogányt is, körösztényt is vegyest.

Majd kisvártatva:

— Oszť evvel a nimöttel mi szándéka vagyon kendnek?

— Hát, ha erőre kap, útbaigazítom Buda felé. Ambátor olyan böcsületös a szeme, oszt annyi háládatossággal van hozzánk, hogy szinte rosszul esik majd, ha elmén. Mög hát annyira igyekszik, hogy mögtanujja a magyar szót.

— Kár érte, hogy nimöt.

Elhallgattak.

— Hát akárhogy is fordul — dünnyögte később a pákász — mostanában ha azt forгатom, mivégre szánt bennünket az Isten s összevetöm avval, amit hírlátók hoznak a bécsi király magyar földjéről: nem tudom, igazában örülhetünk-e a változáson. Mer ugyan, ha olyan jó odaát, akkor mög mér fog fegyvert minduntalan a Fölvidék, mög Erdély? Mi hajtja akkor a bécsi király ellen Thököli király urat? Válás? Nem löhet a! Nem hihötöm. S akkor úgy vélöm, hátha igazában nem is a vallás dolgában harcol a bécsi király, hanem a mi ágrulszakadt népünk ellen? Oszk akkor nem tudom, nem vóna-e jobb, ha ahá-nyan vagyunk, odaállnánk a pogány mellé. A bécsi király ellen.

— Nono — csítította a füstölgő lápi embert Márton apó. — Elvégeztek mindönkor, mindön harcot helyettünk az urak. Cimboráltak polyákkal, taljással, némöttel, mög a pogánnyal. Mink csak őriztük a jószágot, mög túrtuk a földet. Még a hadjárásbul is legtöbbször kimaradtunk. Igaz-e?

— Igaz.

— Urak dóga ez. Jól csinálták-e avagy rosszul, ne kutassuk most. A sok cimboraságnak rabság lött a vége. Az urak vesztötték el az országot. S bízvást hírmondónk sem maradt vóna, ha mink mög nem bújunk a rétségökbe.

— Színigazság.

— Mink mögmaradtunk. Mer akárhogyan fordul is az üdö, mink mindig mögmaradunk. Üzente is Fiáth uram mög Petneházy óbester urunk, hogy ne mozdujjunk. Két ellenségtől úgyse szabadulhatunk mög egyszerre.

— Igazság e is.

— Oszt hátha igaza vagyon azoknak az urainknak, akik most a némötökkel tartanak? Magunk gyöngék vagyunk. Hátha úgy sikerülne, hogy egyiket a másikkal? Azután oszt a mögmaradó egyikkel már csak magunk is megbírnunk.

Ujra csönd lett. Csak a bogrács fortyogott.

Utóbb ettek, hosszú hallgatással.

... Ereszkedett a nap, mikor elindult Márton a vértessel.

— Aggyad tovább a hírt öcsém: okosság és békeség a magyarok között! — vetette oda búcsúzóra a pákásznak az öreg.

Szürkületre kiértek a nádból. Jobbról kátyus taligaut torkollott az útjukba.

A vénember jobbra mutatott az ujjával:

— Ahajt vagyon Ujtanya.

Messze, délen nádfödeles házcsoport tűnt elő egy percre. Azután elmosódott a nádas meg a rétség fölé ülő tejfehér pára mögött.

Szaporán kocogott a két ember.

Előttük nagyfülű csacsi hátán valaki keletre igyekezett. Lompos komondor caplatott mögötte.

Jancsár kutya vakkantott egyet.

A komondor fölkapta a fejét, megállott s megcsóválta lompos farkát.

— Ehun-e a kisasszony! — mosolyogta el magát öreg Márton.

Csakugyan ő volt.

Össze is csapta a kezét, amikor meglátta a német legényt a kúnsüvegben.

— Csudát látok! — örvendezett. S bársonyos barna szeme tele volt fénnel.

Miközben a két ember ott ballagott Berci mellett, szaporán, jókedvvel beszélt a leány. Asszony-módra, féloldalasan ült a fülesen s játékosan harangozott piroseszimás lábával

Volt valami kedves hetykeség ebben a mozdulatában. Lehet, hogy a piros csizma tette. Ez a láda-fában őrzött, féltett jószág, melyet még sohse látott Éva lábán a vértés. Mert a szálláson csak a kis papucsot nyűtte.

S beszélt, csivogott a leány egyre, akár a nádi-veréb.

Berci csendesen lépegetett alatta, csak a hosszú fülei izegtek-mozogtak szakadatlanul, hogy elrezentsék a sokasodó szűnyogokat.

Sok hírrel jött a leány is. Kisasszonyhavára tető alá kerülnek a leégett újtanyai házak. Gergő bojtár bentjárt Kalocsán. Nagyon fő a feje az ot-tani bégnek is. Az asszonynépet már dereglyére rakta, hogy leusztassa Nándorra. Túlhan, Földvár-ról szökik a bosztáncsi-örség Rácország felé. A török kalmárok is hosszú tevekaravánokkal igyekeznek délnek. Szóval inog a gyep a kontyos alatt.

Este lett és még mindig bandukoltak.

Keletről sápadt pofával derengett fel a hold.

Lassan elfogyott a szavuk.

S e néma ballagásban egyre a leánykát nézte a háromnevű vértés. A párás, kékes estében valami elmondhatatlan megindultság kerekedett benne. Talán az a mólázó szelidség tette, amely a leány szó-talanságából, megadó nyakahajlásából, ütemes ringá-

sából áradt. Akárhogy volt is, különös szépnek látta. Lassanként az az érzése támadt a rajnainak, hogy már nem ezen a világon járnak. A rétség fölött megülő pára a derekukig ért. S ebben a tejfehér felhőben alig látszottak a lábaik. Mintha felhők fölött jártak volna. És a felhő fölött süttött a hold és mindennek csodálatos formája nőtt. A nádasnak s a távoli erdőnek, de jómaguknak is.

Régi, nagyon régi kép rajzolódott ki a vértesszeme előtt. Valamelyik öreg rajnamenti templomban látta egészen kisgyerek korában. Szelid, hajtottfejű fiatalasszony ül egy jámbor szamár hátán s mellette ott lépked hosszú vándorbotjával a férfi. A Betlehembe igyekvő József és jegyese: Mária. Igen, azok haladtak ilyen esöndes-szeliden a derengő hold meg a reszkető csillagok alatt.

S mialatt ez a különös áhitat olvadozott benne, rátette jobbkezét a Berci hátára. Hűvös, kemény kis kezet érzett a tenyere alatt. Éva balkeze volt. Avval támaszkodott a nagyfülű jószágra.

A leány a legényre emelte szemeit. Egy szemhúnyásig úgy volt, hogy elhúzza a kezét a rajnai tenyere alól. De azután mégis otthagytá. Csak valahogy összehúzta kicsit a nyújtott ujjait. S az összébbhúzott kis ökölnek ebben a tétova mozdulatában, ebben a kis megrezzenésben annyi asszonyi bizalom s megadás volt, hogy a vértessnek megmozdult tőle a szíve. Attól kezdve ott is maradt széles katonatenyerében Éva keze. Nem mozdult ki onnét. Inkább még melegebben fészkelte magát bele, akár a fészkébe bújó estéli madár.

Akkor már egymást nézték mozdulatlan szem-

mel. Mint a megigézettek. Szembesütött velük a hold s ők mentek-mentek a felhő fölött, az arcukon rejtelmes mosoly ült, a szemükben különös fények ragyogtak és sokszor, sokszor sóhajtottak.

Még akkor sem oldódzott el a tekintetük, amikor távoli furulyaszó sirt föl s Jancsár kutya előre-gurult örvendező csaholással.

... De késő este, mikor nyugovóra tértek — virágos gunyhójában a leány s a cserényben a leány — két új ember álmodozott bele az éjszakába.

Magasan, rettentő magasan, mintha meg is lendült volna a hold. Mintha egy nagy fejcsóváló, mosolygó ember arca lett volna.

S a mainzi érsek lovasregimentjének vértese, azon az estén úgy aludt el, hogy — pedig erőltette — nem a Rajna vize zúgott a szemei előtt, hanem egy rejtelmes mosolyú szempár csillogott feléje elmulhatatlan kedvességgel.

XIV.

Piros hajnalon, mikor felhorkant álmából a keserény tulsó fala mellett öreg Márton, a vértés is fölébredt. Kelt is volna a vackáról, de a vénember visszanyomta. Csak magában indult el, hogy körüljárja a jószágot.

Feküdt hát tovább a legény és hallgatta az ébredő rétség ezernyi hangját.

S talán először tért vissza a gondolata tiszta eszmélettel a régi életére, mióta itt élt ezen az elrejtett, külön világon.

Sorra vonult el húnyt szemei előtt, a regimentből mindenki, akihez valami érzés fűzte. Látta az ősz Tannenau őbestert, a főstrázsamestert, Schwalbe Konrádot, Günthert, a többi kapitányokat, a hadnagyokat, az öblöshangú Kunzot, a legényeket, aztán Waltert a szűkszavú bingeni lovast, a paripákat, a lengő standardokat, a ragyogó rézfanfárokát: az egész büszke rajnai ezredet. A híres kékruhás vértéseket. És megdobogtatta a szívét valami.

Hej, mégis szép az élet!

Szebb, mint amazoké a burgeroké, akik otthon ülnek az iparuknál, vagy a kalmármesterségüknél, járnak az eke nyomán, avagy éppen tudós studiumokon törik a fejüket. Pedig az is szép. Meg az is

jó lehet, hogy mindennap megfőzi az ebédjüket és megveti az ágyukat valaki.

S mégis szebb, igazibb, egészségesebb élet a katonai élet.

A regiment élete. Mindig lovon. A mellükön csillogó vért, az oldalukon kard. S a hazájuk? Talán sehol, talán mindenütt. Vagy pedig csak a szívükben? Igen, igen, csak a szívükben. Ma itt táboroznak, holnap amott vagdalkoznak. Most vidám örömmel csendítik össze a cinkupát, avagy csókolnak egy-egy remegő leányajkat, holnap szilaj üvöltéssel ordítják, hogy: attak!

Mások otthon ülnek és szavalnak emberi jóságról, lemondásról, istenes életről, jóllakott gyomorral; ők meg korgó hassal kergetődznek az ellenséggel, káromkodnak, könnyen veszik az életet s halált és korhelykednek. Kinek van igaza? Kinek az élete tisztább s igazabb élet? — Hiszen amikor szól a kürt, akkor ez a korhely káromkodó, istentelen nép elmegy valami idegen, sohse látott országba, hogy vérét ontsa más népekért, hogy újra föltűzze Krisztus keresztjét a templomok toronygombjára s leoldozza idegen népek árváit a rabszíjról.

S azok a nyugodalmas, fapapucsos filiszterek még őket szapulják s nevezik semmirevaló sáska-népnek...

Ezen a fonálon szaladt a vértés gondolata, mint a pók, mikor szálát bocsát s egyre ereszkedik rajta, hogy közelebb jusson a távoli faághoz.

A holdsarló már egészen fakóra sápadt... És zengett, zengett a szép piros hajnal.

S ebben a pirosló hajnalban csodálkozni kezdett a vértés.

Nem értette, hogy mindezek eszébe se jutottak eddig. Eszébe se jutott, hogy visszatérjen. Micsoda dőreség, hogy ilyen hosszú ideig nem fordult arrafelé a gondolata.

Igaz, talán még nem is olyan nagy ideje, hogy elszakadt a regimenttől. Öreg Márton bizonyára meg is tudná mondani a rovásos botjáról, mikor lehetett az. Annak meg éppen csak egy-két napja, hogy egészen lábraállott.

Mindegy, mégis érthetetlen, hogy úgy elsüllyedt ebbe a nyugodalmas új világba, mint aki örökké itt akarna maradni. Ostobaság! Mit szólnának hozzá a többiek, ott a regimentben?

S eszébe jutott, hogy egyszer tréfálkozott vele Tannenau. Azt mondotta, hogy vigyázzon, mert felszívja ez a különös keleti faj. Vigyázzon, mert elnyeli ez a titokzatos, szűkszavú ingovány-nép.

No ugyan rémeket látott az öreg ezred-apja! Hogy ő itt marad? Nevetséges! Bízvást csodálkozik majd a regiment, ha majd újból közibe csöppen... A két zászló azóta nyilván visszament a szegedi útról Buda alá. Holnap ő is elmegy. Igen, utánuk megy. Megkéri az öreg Mártont, igazítsa rá a budai útra s elmegy. Hm... az öreg... Talán sajnálja is majd egy kicsit a betegét. Mert tagadhatatlan, hogy összeszoktak.

És Vica?

Valami kis fájdalom nyilalt át a vértés szívéen. De csak annyi, hogy tán több volt benne az édesség, mint a kín. — Éva? — Ez az egyszerű, bolondos, jó

kis lány. Milyen csodálkozó szemmel néz rá sokszor! S mennyi szelídség s mégis mennyi büszkeség van minden mozdulatában! Éva. Hm. . . Igen, vajjon mit szól majd Éva, ha ő elmegy?

Ej, ugyan mit gondolkozik, töpreng ezen? Nevetéséges! Tán csak nem szerelmes? Ugyan! Hát persze, hogy nem az. Ő, az iskolajárt, világlátott rajnai meg egy vadonnőtt pusztai gyerekleány? Bolondság! — Holnap, vagy legkésőbb holnapután elmegy innét. Hiszen olyan egyszerű az egész. Fölcsatolja a vértet, derekára köti a kardot, megnyergeli a lovát, fölül rá keményen, katonásan s megy a regiment után. Egy hét múlva már eszébe sem jut az „ingovány-nép.”

Valahonnét a cserény mögül sepregetés hallatszott. És vidám dudolás.

Éva-Vica énekelt . . .

XV.

Két napig tovább lézengett a vértés.

Kerülte a leányt, maga se tudta miért. Ha meg nem hallotta a cserény körül tenni-venni s nem hallotta egyszerű nótázását, egyszerre üresnek érezte a világot.

Éva előbb csak várta szótlan kíváncsisággal, mi lesz ebből, de hogy csak nem szólalt meg a német, hát nagy durcásan megvonta a vállát s hetykén-begyesen végezte a dolgát.

Másodnap délután sudár, nyalka legény lovagolt be a szállásra. Éva úgy röppent a nyakába, mint egy boldog pillangó.

— Bátyó, édes bátyó! Jóisten hozott!

— Cica-Vica-Évica — nevetett a legény s szinte az ölében hozta a leányt. A paripa okosan lépegetett utánuk s szépen bement magától a szárnyékba.

Nemszeretem-szemmel méregette a vértés a legényt. Hanem az derűsen tartott feléje a leánnyal. Kunsüveg volt rajta, könnyű, hímes szűr, szürke posztóruha, meg sarkantyús csizma. Valahogy úribb volt, mint akiket eddig látott a vértés.

— No, hát ez az a hírös némöt? — kérdezte a leánytól.

— Ez — mondotta Éva s elfordította pirosragyúlt arcát.

Jó szívvel tartotta tenyerét a legény a rajnai elé.

Kezet fogtak. Szótlanul, vizsgálódó szemmel.

Akkor toppant haza öreg Márton is.

— Hajajaj! — örvendezett — ihol az ifiúr!

S szinte körül táncolta a cserényt.

Egy szemhúnyás nem telt belé s máris jószágról folyt a szó. Éva odatelepedett a legény ölébe s eleven madárszeme hol az egyikre, hol a másikra röppent.

A rajnai ott lézengett kis ideig körülöttük s azután csendesesen kilépett a cserényajtón. Megkezdte a nádalkotmányt s leült a mögötte korhadó itatóvályura. Jancsár kutya meg a komondor odahúzódtak melléje. Lihegve hűsöltek az alkonyatban. A komondor akkor már annyira megbarátkozott a rajnaival, hogy heverésében odafektette nagy fejét a német csizmájának orrára.

Szemközt, túl a rétségen s messze túl a Dunán, vörösregyúlt felhők között, akkor húnyt a nap.

Nyugatnak ült a vértés. Távoli hazája felé mélézött. S egyszerre — maga sem tudta miért — zümmögni kezdte a rajnai lovasok híres dalát:

Wir sind die wackern Reiter
Des Erzbischofs von Mainz
Und reiten morgen weiter
Nun trinke Bruder Heinz
Ade du Turm und Städtelein
Ade du holdes Mägdelein
Ade... ade... ade...

Egyszerre meglibbent mellette a levegő. Éva haladt a maga kerekés-tanyája felé. Ott kellett el-

mennie éppen a német előtt. De észre se vette azt. Vagy csak úgy tette magát.

Hirtelen szilaj méreg lobbant föl a rajnaiban. Elkapta a leány kezét.

Éva megtorpant, dacos fény villant a szemében, végigmérte a legényt s kirántotta kezét a katona tenyeréből. Azután fölvetette a fejét s gőgösen lépett tovább. Eltűnt a kunyhója ajtajának gyolcskárpitja mögött. Utóbb megint kijött s kis köcsöggel a kezében visszafutott a cserénybe. Ismerte a vértés azt a köcsögöt. Nádmézet tartott benne a leánya. Egyszer, mikor még beteg volt, kínálta is belőle.

— Most persze a vendéglegénynek kedveskedik vele — gondolta a katona s még keserűbbre fordult a kedve. Annál dühösebben mormogta a dalt:

... Ade du Turm und Städtelein
Ade du holdes Mägdelein,
Ade... ade... ade...

Megint ott libbent el a visszatérő leány az orra előtt.

Újból elkapta a kezét. Erősen, keményen, mint a vaspánt. S odapenderítette maga mellé az öreg vályura. Még jó, hogy a mézesköcsöggel nem esett baj.

Úgy néztek egymással farkasszemet, hogy szinte szikrázott a tekintetük.

Dacosan s összeesikoritott foggal a rajnai és megbántottan, gőgösen, de mégis ijedt-boldog kíváncsisággal a leány.

— Mit akar tülem kegyelmed? — kérdezte fojtottan Éva.

A vértés lehajtotta a fejét s céltalan vonásokat húzgált a földbe a sarkantyúja tarajával. Lenszőke, borzas haja ezüstösen fénylett s az arca olyan piros volt, mint egy megpirongatott kamaszé.

Ez juthatott a kisleány eszébe is, mert egyszer-csak nevetni kezdett halk, kuncogó nevetéssel.

Most már a legény is fölvetette a fejét. Nagy, világos szemei megteltek jókedvvel. S félperc múlva vidáman kacagott a két gyerek.

Két bolond, érthetetlen, dúzzogó nap minden tettetése, megbántottsága és oktalan gögje olvadt föl ebben a nevetésben.

Jancsár meg a komondor egyideig buta képpel nézték ezt a játékot, azután fölemelkedett a Bundás, nyujtózott, ásitott egy nagyot s odábbállott.

Jancsár hűségesen gurult utána.

Most már csak a mézesköcsög maradt ott harmadiknak.

Az meg nem szólt bele az emberek dolgába.

Igy hát nevettek még egy darabig, azután elcsendesedtek. Éppen olyan ok nélkül és váratlanul, mint ahogy az előbb a nevetést kezdték. Szótlanul ültek már egymás mellett. A vértés tovább rajzolgatott a sarkantyújával, a leány meg átfogta két kezével a térdét s belebámult az alkonyatba.

Hosszú idő után törte meg a csendet Éva:

— Kire gondol kegyelmed?

— Messze... — motyogta a fiú.

Parányi ború ködlött fel a leány szemében. S halkabb lett a hangja:

— Tudom. Másutt jobb.

— Nem, nem — rázta meg a fejét a rajnai.

— Hát akkor?

Csak sóhajtott a legény.

Megint hallgattak. Éva-Vica lehajolt, letépett egy fűszálat s azt kezdte rágesálni. Közben lopva figyelte a nagydarab, ügyefogyott gyereket.

— Milyen világ van arrafelé? — kérdezte utóbb csöndesen.

És akkor lassan, töredeazve, akadozva beszélni kezdett a német. S most eszébe sem jutott a leánynak, hogy megmosolyogja furcsa szöejtését.

S ebből az akadozó, törtszavú meséből lassan hámozódott ki egy idegen, távoli emberélet. Az a föld, az az ország, az a tájék, melyről fellebbenti az ismeretlenség fátyolát a mesémondó hang, mind olyan furcsa a kisleánynak. A gyerekekévek is: más nép gyerekeinek sohasem sejtett élete. Azután a nagy tudós iskola. Elképzelni sem tudja. Őt csak a lápi barát tanítgatta egyre-másra.

— Ha édösapámuram élve maradt volna, tán én is más sort érek — suttozta. — Tervezte szegény, hogy átlop a budai vilajeten, oszt Sopronba ad apáca-nénékhöz. De hogy a kecskeméti bég mög-ütötte a kalocsai vásárt s apám-uram is ott roskadt össze a rabló szilidár-lovasok kardja alatt, hát itt maradtunk árván. Márton bátyó beljebb hozott bennünket a rétségbe s nevelgetett kettőnket. Élünk jobbagynép között, pásztorsorba. Most mán Bálint lött apám után a káptalan ispánja, hát néki számol az egész rétség szilajpásztorsága.

— Bálint? — kérdezte a vértés.

— A bátyám, no — mosolyogta el magát a leány, mert kelletlenséget látott a vértés arcán. — Az imént láthatta kegyelmed. Azt se tudjuk, visszagyün-e valaha a káptalan. Öregapám idején futott a bécsi király Magyarországa s azóta csak vándor-papoktul üzen ide a dunai rétbe. De mink azért tartjuk a jószágot.

Csönd támadt közöttük.

— Azért itt se rossz — sóhajtott a leány. — Csak sokszor úgy vélöm: másra termöttem volna. Hanem hát szóljon kegyelmed a maga sorsárul.

Döcögve indul újra a furcsa mese.

Most valami fájó sebet bontogat a vértés. Keserves, dacos, szerelmes esztendők emlékezetét. S kétszer, háromszor is megcsendül benne egy különös, kettős-név: Mária Anna.

A pusztai leányka lehajtja erre a fejét és csendes szomorúsággal suttozja:

— Sokszor kiáltotta ezt a nevet kegyelmed, mikor a forróság gyötörte.

A vértés szája keserűre biggyed. És elhallgat.

— Fájt neköm a kegyelmed kiáltása — sepegi Éva szelíd búbánattal. — Mert úgy hívott véle valakit kínjában. S én úgy szerettem volna, ha möghallja azt a kiáltást az, akinek szólott. Hogy idegyütt volna. Mert tán megkönnyebbedett volna kegyelmed a keze érintésitül...

A vértés nézi a mélázó leányt s már újra mosolyog.

De — a mese nincs tovább. Csak még odáig szól, hogy egy koromsötét éjszakán elindul valaki Heidelbergából s utóbb a Rajna mentén halad délnek.

Zihálva, dacosan és lelkevesztetten. Mainz városában éppen verik az üstdobot, fújják a rézfanfárt, a mainzi érsekúr katonafogadó strázsamesterei. Toborozzák a kék regimentet. — Az a valaki fölcsap. Meg kell halni, hát mindegy, hogy hollandus földön, Pomerániában, vagy a török császár Magyarországaiban-e.

Idáig tart a mese.

S utána sóhajt és hallgatásba burkolózik az idegen lovas. Lenhaját meglibbenti az esti szellő s az úgy lobog, olyan fehér-ezüstös hajladozással, akár az árvalányhaj a pusztán.

— Mondja tovább kegyelmed — unszolja a leány.

— Nincs tovább — hajtogatja a legény.

— Pedig van. Csak nem akarja elmondani.

És elborul az arca. A szeme sarkában meg fényleni kezd valami, félénk remegéssel.

— Nincs, nincs! — erősíti konokul a vértés.

— Még egy nevet kiáltozott kegyelmed... — S a hang tele van fojtott sirással, szívetsszorító nehezteléssel. — Arra gondol kegyelmed szakadatlanul.

— Nincs — ingatja fejét a német. De az arca már sugárzik valami bolondító, édes szédülettől.

Egy szemhunyásig csönd, azután lassan föláll ültéből Éva-Vica, a két válla megrándul, elfordítja a fejét s menni készül.

Ám a legény égő szemmel és szomjas szájjal kap utána. Két erős karja már forró pántként öleli a leányt.

— Hagyjon! Hagyjon kegyelmed! — sikolt védekezve a kislány és maga elé feszíti a karjait.

Hasztalan.

A legény csókja úgy hull a hajára, nyakára,
arcára, mint valami forró lávaeső.

— Hagyjon mán!

S most egyszerre megtántorodik a vértés.

Valaki hatalmasat ránt a vállán.

A leány zokogva menekül a házába.

Két izzó szempár mered egymásba. Két lihegő
érfi markolja egymást. Úgy megfeszül minden izom
bennük, hogy még egy perc: s emberhalál lesz.

De akkor megszólal öreg Márton:

— No, ifiúr! Vendég!

— Bálint, ne bánts! — csendül fel Éva-Vica
szepegő hangja is a kerekesház muskátlis ablaka
mögül.

Bálint karjai lefejlenek a németről, de a két
kezefejét ökölbe húzza az indulat.

— Vissza... a regiment után... — zihálja a
vértés.

— Értöm — bólogat Márton.

S ahogy a cserénynek fordul, hozzáteszi:

— Maj röggel...

XVI.

Egyetlen szemhunyást sem aludt hajnalig a rajnai.

Pitymallatkor elindult az öregember. De előbb még megigazította a pokrócot a túlsó fal mentén alvó Bálinton.

— Mivelhogy bő a harmat — dünnyögte.

S azzal kiballagott.

Félórával később nagy pejő állott meg a cserény előtt.

Márton ugrott le róla.

— Hé, katoná! Ihol a lú!

A rajnai felcihelődött. Hogy elkészült, sajttal s törökkenyérrel kínálta a vénember.

A vértés köszönte, de nem nyúlt hozzá.

Kilépett a cserényajtón s kantározni kezdte a rávihogó pej csillagos fejét. Azután befordult a nyeregért. Annak a táskájába éppen akkor tömködté Márton az ennivalót.

S mialatt a vértés keményen összeharapott foggal húzta meg a lován a hevedert, öreg Márton felkeltette Bálintot is. Utána átballagott a lószárnyékba a számadó s megnyergelte az ifiúr lovát.

Akkorra elkészült a rajnai.

Odalépett az öreghez:

— Köszönöm bátyó. — És meleg hála csillant meg a szemében.

— Isten mögálgyon fiam, — dörmögte, lógó bajusza alatt a vén varkocsos.

Azután fölvetette magát a lóra a vértés.

Akkor már Bálint ispán is nyeregben volt. Egykedvű arccal ült borzas, szürke lován.

A rajnai még egyszer körül nézett. Éva-Vica házikója felé vetett egy lopott pillantást. Békésen fehérlett az, a hajnali szürkületben. Csak mintha a muskátli rezdült volna meg az, ablakában egy pillanatra.

Halk sóhaj kerekedett a rajnai melléből. De a kemény, csillogó katonavért meg sem emelődött tőle.

Dacosan igazította álla alá a sisak rohamszíjját, ököltre fogta a szárazakat, tisztelgett öreg Mártonnak s térdei megnyomták a ló derekát.

Elindultak.

Szembefordultak a kelő nappal. Bálint eléje került, hogy mutassa az utat a nádtengerben. Most még egyszer hátra nézhetett észrevétlenül a vértés. Sokáig látta még az öreg számadót. Amíg csak el nem tűntek a nádas kanyargó ösvényén. Ott támaszkodott a vénember a cserényajtóban és nézett, nagy szomorúsággal nézett a tovatűnő lovasok után. De a vértés úgy érezte, hogy még valakinek ott kellene állania mellette. Csak egy kendőlobogtatásnyi időre. S akárhogy haragudott is magára, fájt neki, hogy nincs ott az a valaki.

— Ehl! — mormogta, — bolondság! Vadvirágnak a lelke is dudva.

Hanem, mikor már mélyen bentjártak a nád-ban s még egyszer elnézett a barna nádbuzogányok fölött, nagymessziről meglátta a látófát. Az őrfát, amely ott ágaskodott Márton szállása előtt s amelyre egyszer felmásztak Évával. S lám: a látófa sudarán fehérlett valami. Fehérruhás valaki állott rajta s utánuk bámult. Olyan jól esett volna tudni, hogy: Éva-Vica. Mivel pedig úgy sem lehetett ilyen távolságról eldönteni, vajjon ember-e, vagy asszony az, hát szépen beleringatta magát a rajnai abba, hogy valóban a kislány búcsúzott tőle néma tekintettel.

...Szóttalanul lovagolt a két legény harmatszáradásig.

Már régen kiértek az ingoványból, a zsombékok közül s a szabad-pusztta földjén jártak, ahol egyre több lett a szik.

Később föltűnt előttük a Kecskemétről Budának futó út kátyus fekete vonala. Mihelyt elérték, megállította lovát az ispán. Ránézett a rajnaira. Az elmosolyodott s odanyújtotta a kezét:

— Nem haragudni! — mondotta jószívvvel.

— Nem haragszom, testvér. Áldjon mög az Isten.

Jó szerencsét!

S azzal kinyújtotta a karját északnyugatnak.

— Arra vagyon Buda!

Köszönő szemmel lendítette kezét sisakjához a vértés.

A két lovas elvált s a távolság egyre nőtt közöttük.

A könnyű szürke délnyugatnak poroszkált. A nagycsontú pej pedig északnyugatnak igyekezett szapora ügetéssel.

Vidám akart lenni a gazdája. Füttyörészett,
nótára gyújtott.

Wir sind die wackern Reiter
Des Erzbischofs von Mainz
Und reiten morgen weiter...

Csak idáig jutott. Akkor már elhervadt a hetykesége. De azért elhitette magával, hogy semmi se fáj. Hogy nincs szebb, mint a katonaélet. Jó lovon, jó karddal, ifjan, vidáman.

Később mégegyszer eléje állott az ingovány.

Végtelen nádasokat látott a látóhatár szélén. Rétségeket, tocsogókat meg egy ügető lovast. De minden tótágast állott a levegőben. Most már tudta a rajnai, hogy mi az.

Alkonyatkor már a fülébe dunnyogott a budai ágyúzás.

XVII.

Ugyancsak megsokasodott tábornoktalált Buda alatt a háromnevű vértés.

Ha eddig tíznyelvű népség volt Maxmilián meg a lotharingiai hadában, hát most már egész Bábel táborozott a cirkumvallációban és az ostromárkokban. Scherfenberg erdélyi hadtestének utóvédjei is megérkeztek a minap.

Nagyhangú mócok, csimpolyás rácok, vidám polyákok s a Jóisten tudja még miféle és hányfajta nép tarkította meg a sereget.

Scherfenberg magyarokat is hozott. Bihari meg debrecenvidéki hajdúkat. Egész regimentre valót.

Hanem ugyan megjárta velük.

Előbb az egész hajdúregimentet német tisztek alá rendelte a főkomandó. Ez pedig csöppet sem volt inyére ennek a szilaj, féktelen hadnak. Ezért azután alighogy megérkeztek a cirkumvallációba, másnap csak azon vették magukat észre a hajdúk császári tiszttjei, hogy úgy eltűnt a táboruk, mint a hajnali köd. Vakarták is a fejüket szaporán. Hogy adják ezt tudtára a generalisszimuszoknak?

Hanem hiszen a generalisszimusz előbb megtudta, mintsem gondolták volna. Mert egykettőre híre jött, hogy a győri és esztergomi hajdúk —

Petneházy óbester meg Fiáth kapitány keselyűhada — ugyanaznap váratlanul megsokasodtak. Csaknem kétezer ember lett a megfogyatkozott zászlóaljából egyetlen éjszaka alatt. És esküdtek vérre-kardra, hogy vissza sem mennek a császári tisztek keze alá. Inkább fegyvert fognak és szétverik az egész szövetséges ostromló sereget, mert ők Petneházy meg Fiáth uram kardja alatt akarnak maradni. Formáljon belőlük Petneházy ezereskapitány egész hajdúregimentet a magyar lovasezrede mellé.

A parókás főkomandó szakramentirozott egy darabig, de azután mikor látta, hogy fele se tréfa a dolognak, ráállott.

Nem is bolygatták többé evvel a hóbortos magyar hadat.

A hajdúk meg, egy táborba verődven a Szent Pál-völgyében, csaptak olyan vigadást, hogy eltátották a szájukat a szövetséges seregek.

Biharországból egész disznókondákat hajtottak volt maguk előtt Budáig. Azokat most jórészt levágták s nagy tüzek mellett sütöttek-főztek.

A jámbor császári nép utóbb még a táborukat is elkerülte. Mert akik látták a hajdúk multságát, hát keresztet vetettek ijedtükben.

Igy csak messziről szörnyülködtek vad örvendezésükön. S adták is szájról-szájra, hogy bizony istentelenség, amit azok művelnek.

Mert ugyan ki látta már azt, hogy disznótüdőt a nyakukba kötözve, hujjogató, szilaj táncba kezdenek épeszű emberek?

Három dudás dagadt pofával, fujta, nyomorgatta nyekegő hangszerét. S előttük, a Basa-rétjén, dübör-

gött, dobogott a szilaj tüdőtánc, mialatt a fejekfölött szakadatlan röpködtek az elhajított meg újból elkapott kis balták. Szilaj ugrással, majd negédes lejtéssel, nyomban utána hangos hujjantással s a combjukat meg talpukat csapkodva, járták táncukat a hóbortos hajdúk.

Egész éjjel dobogott a tűz körüli térség. S a rőt fényben veszett kedvvel vadultak a rémséges emberek, miközben egyre ott leffegett, csapkodott a hátukon a véres disznótüdő és süvöltve szállott át a levegőn a balták raja, míg biztos kézzel el nem kapták. S e döbbenetes, barbár mámor minden féktelen mozdulatában mégis valami ősi búbánat kendőzte magát. Rejtelem volt az örömük s rejtelem a bánatuk.

Hiába! Más nép volt ez, mint bármelyik eddig látott had.

...A maga során hamar átesett a háromnevű vértés.

Amit elmondott, alig volt több, mint egy kurta jelentés. És csontos arca, megsoványodott teste voltak a legjobb bizonyosságai, hogy csakugyan beteg volt s a zászlót a maga tudtán kívül, lázában hagyta el.

Még csak protokollumot sem írtak róla. Sőt inkább a vállát is megveregette a szálas, öreg Tannenau, meg egyik-másik főtiszt. Mert a babádszállási hajcihő — hiába no! — tetszett nekik. A rajnai mégis csak rajnai! Emberséges és igazságos. — Igaz, hogy a lotharingiai sárgaképű tábornestere: Starhemberg generális, ugyancsak duzzogott kedves vallonjai miatt, de hát a rajnaiakkal is csinján kellett bánni! Vendégkatonák voltak, nem császári had. Így hát

nem tehetett egyebet, minthogy jó messzire táboroztatta le őket egymástól. Hogy még véletlenül se akaszkodhassanak össze!

Hát hiszen szükség is volt erre. A rajnaiak úgy fujtak, akár a sárkányok, hacsak színét is látták a vallonoknak.

Különben is sok változás esett az ostromgyűrűben.

A bajor választó meg a szavojai közelebb húzódott a várhoz. A kelenhegyi battériák is mind a Tabán romjai közül tüzeltek már, egy karthauntelep meg éppen a palotai körbástya alól lőtte a romladozó rondellát. Alig ötven lépés távolságról.

De északról is olyan volt a várhegy lejtője, mint egy össze-visszavagdalt, föltúrt hangyaboly. Vívóárkok, szükségsáncok, gerendázott paláncsorok, bástyák alá fúrt aknafejek valóságos labirintusa kanyargott-tekergett a pogány erősség körül.

A lovasság még távolabbra került a vívóárkoktól. Nagyrészüik még a cirkumvalláció táborvonalán is túlra.

A császári dragonyosok meg Batthyányi őbester uram huszárbrigádja, a kamarai erdő előtt levő laposban tanyáztak. Csak előőrsökkel vigyázták a török nagyvezér seregét — amely mióta Dünnewald, Petneházy meg Tannenu úgy helybenhagyták — egészen Székesfejervárra futott vissza.

A rajnaiak a régi helyükön táboroztak, a Szent Pál-völgyén végigfutó Ördög-árka mellett. Tartaléknak szánta őket a lotharingiai, hogy szükség esetén akár a cirkumvalláció támogatására használhassa

őket Hidegkút meg Keszi felé, akár pedig várbeli kitörés ellen vethesse harcba.

Egy zászlójuk a főkomandó körül szolgált.

A háromnevű vértés hamarosan otthon érezte magát megint.

Tannenau őbestertől nyomban a főkvártélyhoz lovagolt, mert aznap éppen az ő zászlója volt soros a generalisszimusz körüli szolgálatban.

Nagy örvendzéssel fogadták társai a megtért legényt. S Gottfried Albert Joachim nem győzte válasszal a rengeteg kérdést.

Hogy volt? Mint volt? Hol járt? Merre csavargott? Kit látott? Mit látott?

Úgy hallgatták, mintha a másvilágról érkezett volna. S hitetlenkedtek módfelett. Nem tudták fölérni, hogy élő emberek, egész kis falvak élhessenek az ingoványok között, a rétség világában? Nem hitték el, hogy százötvenévi dülő pogányuralom után is megmaradt — ha csak töredékeiben is — az ősi faj s annak jószága, gazdasága. A ferences lápi-pap, a vándorprédikátor, Márton számadó, a pákász, az egész réti élet olyan meseszerű volt a rajnaiak előtt, hogy hitték is, meg nemis.

— Azután te — bökte meg a háromnevűt a forradásosképű Ambrosz — asszonyféle akadt-e arra, mi?

Gottfried Albert Joachim elcsendesedett. Valami tiltakozás támadt benne. Mondja? Ne mondja? Ezek a disznók röhögnének. Hiszen ezeknek itt a táborban nincsen egyetlen tiszta gondolatuk, ha asszonyféléről, szoknyadolgokról esik szó. Nem tehetnek róla. A mesterségük, kivert-kutyaéletük hozza

magával. S Éva-Vicáról is így, ilyen röhögve beszéljenek? Nem, nem. — Hm. De ezek a lovasok mégis csak a testvérei voltak jóban, rosszban, boroskañcsó mellett s attakok véres sodrában. Ezek között nem igen lehet titka az embernek.

S Gottfried Albert Joachim felemelte lehajtott, szőke gyerekfejét és két kék szeme becsületes nyíltsággal nézett a bajtársai szemébe.

— Hát... az is volt. Asszonyféle. Ámbár én csak egyet láttam. De a lápi faluszállásokon, úgy hallottam, sokan vannak.

— No és az az egy? — kíváncsiskodott a csorbagó, borkedvelő Ulrik, aki éppen zablát fényesített valami rongydarabbal.

— Az az egy? — mosolyogta el magát a háromnevű vértés — hát az az egy, amolyan... no...

— Amolyan? Ki vele te, mert megpokrócozunk!

— Ej no, ne faggassatok! — pattant fel a legény. — Hát lány volt. Szép volt, tizenhatéves volt, tudjátok? Kinek mi köze hozzá, no...

— Ejnye a csillagát, de köpöd a markod, hé! — mordult rá az egyik káplár.

A többiek röhögtek s a fejüket rázogatták.

— Pedzi mán! Ugrik a kölök! No csak pizkáljuk!

Bertrand, a legvénebb rajnai, nyomban rá is kezdte:

— Hallod-e te asztronomus, el ne hallgass semmit, mert szűkre szabjuk a nadrágod!

Akkor már állott kihúzott derékka! a fiú.

— Hát semmi! Az a lány nem olyan!

— Hohó — röhögött rajta az egész zászló min-

den lovása. — Tán kolduló barát lettél testvér! Na, te ugyan jól jártál! Nyilván féltetted a kis szüzikét, hogy megégeti a csók a száját!

— Persze! — tóditotta meg egy szakállas legény.

— Képzeljétek, úgy nézett rá, mint a Mária-képre!

A háromnevű vértés vörös volt, mint a pulyka.

— Hát igenis, úgy néztem rá! Kinek van ellene kifogása?

S a két ökle úgy lóbálódzott, mint a vaskalapács.

— No, ne bolondozz pajtás! — hunyázkodtak meg a többiek. — Dehogy is szólunk róla többet. Inkább elhisszük, hogy olyan szent a kisasszony, hogy olajméceset kell előtte gyujtani.

Gottfried Albert Joachim máskor szelíd, két szeme mégegyszer körüljárt villámló fénnel. Majd hirtelen elnevette magát a legény.

— Szamár vagyok, fiúk. Elismerem. Ne haragudjátok, öreg korhelyek, gazemberek, bitangok. Jól tudjátok, hogy szeretem a tábort meg benneteket, no! Hanem arról a lányról igazán ne faggassatok. Nem érdemes. Együgyű, jószívű, pusztai vadvirág. Semmi több. Nem is volt közöttünk semmi. Mert azért mégsem olyan, mint a többi.

Elhallgattak.

Előttük a Viziváros romjai között, egyre zúgott az ágyuszó.

A főkvártély sátrai táján bodroshajú, térdharisnyás ritterek, márkik, fontoskodó pofával siető staféták, meg tollaskalapú, páncélosmellű főemberek sűrögtek. Csak a két strázsáló rajnai lovas állott cövekként, kivont pallossal, a generalisszimusz sátra előtt.

A vértések elszéledtek a háromnevű vértés körül.

Csak Walter, a póznahosszúságú bingeni lovas, meg Ulrik lézengtek körülötte. Azok egy-rottába tartoztak vele.

Walter új pányvacöveket faragott a lovának, Ulrik meg tovább fényesítette a zabláját.

A háromnevű lovas egy ménkű-nagy láрмаüstön ült s báméskodva figyelte, hogyan törik a Viziváros ütegei a vár északi kurtináját. A pogány már közvetlenül a bástya alatti eszkarp-árkot védte, melyet gerendás palánksorral próbált megerősíteni. Valamivel arrább azonban befészkeltek magukat a főbástya egy darabján is a császáriak.

— Hm, — dünnyögte Gottfried Albert Joachim, — azt hittem, rég bevették a várat.

— Ezt-e? — kérdezte csodálkozva Ulrik, — Megvesztél? Tudod te, hogy azok odafönt eleven sárkányok? A vén Abdi meg valósággal maga az ördög?

— Nono!

— Kérdezd meg a gyalogosokat, akik a kontra vallációban harcolnak. Fele sines meg a régi lészármuknak. Sárosak, fáradtak s félőrültek a szakadatlan tüztől. Ez az Abdi meg napról-napra új megsebesítéseket talál ki. Forgácsot, szárazfát hajigáltat le a legelső árokba. Arra pedig égő szurkot meg puskaporos cserépbögréket. Gondolhatod azután, hogy mi van ott olyankor. Starhemberg már az ostrom abbahagyását emlegeti.

— Mi az ördög! Hitványság volna!

— A Dieppenthal-ezredet, a Mansfeldeket meg a Souches-muskétásokat már csak kardlappal meg korbáccsal tudják az ostromárkokba hajtani, mikor föl

kell váltani az előllevőket. A Souches-regiment legvitézebb főstrázsamestere, Herberstein elesett.

— No és a híres Starhemberg-ezred?

— Azt kíméli a gazdája, ne félj. Úgy hallom, már a július huszonhetediki rohamnál, ott a kurtina alatt robbantotta őket rakásra Abdi. Három aknát fűrt a Starhemberg-regiment árkai alá s éppen akkor röpítette a levegőbe mind a három helyen, mikor csak úgy hemzsegett benne a rohamra készülő gyalogság. Azóta itt tanyáznak a főkvártély mögött a dombon, a török türbe mellett.

— Annyit vesztek?

— S annyira megriadtak. Úgy rettegnek az ároktól, hogy szinte sírvafakadnak, mihelyt parancsvivőt látnak közeledni. Már lórólszállott dragonyosokat kellett árokharera előrevinni.

— És a brandenburgiak?

— Elhiheted, hogy azoknak sincs már olyan nagy mellük, mint eleinte. Schöning, a híres marsall, a „mindig-győző“ porosz, alig tudja bennük a lelket tartani. Egy tábornoka és két ezredese veszett már oda. Legvitézebb őrnagya, Bismarck meg a félkarját hagyta ott.

— S a déli oldalon hogy állunk?

— Ott se különben. A bajor választó meg Bádeni Lajos úr a fogukat csikorgatják. Szinte arasznyi távolságból törik a palotai körbástyát, de Izmail basa egy lépéssel se engedi őket közelebb.

— De hiszen ez pokoli!

— Az, az — szólt most bele a szüksézáú bingeni Walter is. — Sohse leszünk készen ezzel a rongyos agyagdombbal,

— Ostobaság! — legyintett a háromnevű. — Hiszen mégiscsak van eredmény. Ott fönt, a Bécsi-kaputól jobbra levő kurtinán, hallom, mégiscsak befészkeljük magunkat!

— Igaz, a magyarok. De nem a kurtinán, hanem az északi rondellán. Ott ni! Mikor a Starhembergeket szétszórta a pogány, az esztergomi hajduk nekirohantak a hegynek s egyik bandájuk meghágta a bástyát. Kétszer leverték őket, harmadszorra egyik zászlótartójuk lábat vetett rajta a lobogóval. Erre úgy megvadultak a hungerok, hogy nem bírt velük többet a török.

— Esztergomi hajduk? — kérdezte fölfénylő szemmel a háromnevű. — Akkor: Fiáth! Látjátok?

— De mibe kerül azóta az a körbástya? Ott vérzik el majd az egész erőnk. A Dieppenthalok, Mansfeldek, Souches-regimentbeliek mind ott vesztették el állományuk javát. Most már megint csak hajdukkal tartják azt az átkozott helyet. Az az egyetlen pont a vár körül, ahol az elsővonalba engedi őket Starhemberg generális.

— Persze — mordult föl indulatosan Gottfried Albert Joachim — mert arra jó a magyar. A vércsapot táplálni kell...

— Ne kiabálj, hallod-e? S ne nagyon jártasd a szádat a magyarok mellett, mert rosszul jársz. Starhemberg főtábornester úr meg a talpnyalói dühbegurulnak, hacsak a nevüket is hallják.

— A keserves mindenit, de hát miért?

— Csöndesedj! — dörmögte Walter. Majd hozzátette: — Mert a bécsi császár cseh meg morva konziliárusai, no meg a magas haditanács kimondta,

hogy magyarok pedig nincsenek többé. Hogy ez az ország merő pogány. És ha egyszer kikérgetjük innét a kontyost, hát akkor ez az egész elhagyott föld senki másé, csak a császáruké.

— Ó, a hitványak! — morogta a háromnevű.

— Térj már eszedre pajtás! Mi közöd neked ehhez? A prágai urak, akik a császári hatalom tányérjait nyalják Bécsben, azok bosszankodhatnak. Mert imhol: kisül, hogy az a nép, amelyet ők már letöröltek a világ listájáról, mégis él. De te? Mit fáj-dítod te a fejedet? Rajnai vagy, katona vagy, meg-teszed a dolgodat és kész. Amazok meg egyék meg egymást.

— De hát nem érted, Walter, hogy ez nem igazság?

— Hát aztán? Mi vagy te, hogy jaigatsz miatta? Rongyos kis közlegény. Amilyen vagy harmincezer is van itt Buda alatt. S akkor éppen te firtatod az igazságot? Hallod, még a lovad is okosabb nálad Albert. Hát szolgálj, zabálj és dögölj.

Úgy zihált dühében a háromnevű vértés, mint a fujtató.

De elhallgatott.

Utóbb ácsorogni kezdett Walterrel a főkvártély körül, a dombon. Valami mozlim szentnek volt ott a türbéje. Gül baba nevezetűnek. A lotharingiai nem engedte bántani a sírhelyét.

Odább a Starhembergek táboroztak. Meg két zászlónyi vallon karabélyos.

A két rajnai kiköpött előttük s elfordult.

Dangubálva, unatkozva lödörögtek tovább.

Óbuda romjai közül éktelen por kavargott az ég

felé. S tízféle nyelvű fuvarosok hajtották benne nyikorgó kocsisorukat a főkvártély felé. De nem hadifuvarosok voltak.

— Hát ezek kicsodák? — dörmögte a bingeni legény.

Az élen haladó koci megállt előttük. Nagytokás-nagypofás, csupaháj burger kiáltott le róla németül:

— Hé, katonaurak! Erre van a főkvártély?

— Erre. De oda csak katonafélét eresztenek.

— Meg minket vitéz urak. Meg minket!

— Ördögöt!

— No, majd meglátják!

— Miért? Hát kicsodák maguk?

A hájdomb előredült kicsit, hogy beléreccsent a koci s nem kevés dölyfösséggel mondotta:

— Kaiserlich privilegierte Fleischer-Zunft, Wien, Prag, Brünn, Graz.

— Mi a szösz? Szóval a kiváltságos mészáros-céh. S mi a fenétől olyan nagy úr az?

— Hehe... ezt persze nem értik uraságok. Hehe... nem baj... körülményes is... Hehe... Nohát csak annyit, hogy ükapáink idejétől a hungerok országa volt a hordó, hehe s mi voltunk a csaposlegények. Hehe... piszkos munka, durva munka, keztyűs urak nem végezhetik. Hát mi végeztük. De bőségesen adóztunk érte a tiszteletreméltó kincstárnak.

— Jó, de mit akarnak most?

A pukkadtképű burger fölhúzta gyér szemöldökeit.

— Hogy-hogy mit keresünk? Hát csak itt kell lennünk, mikor továbbmennek a hadak délfelé,

Hehehe... Európa húskamrájába. No, gyerünk tovább. Isten velük vitéz urak.

Hümmögve lézengett tovább a két rajnai, mialatt a kocsisor odábbnyikorgott.

Lassan átkerültek a domb túlsó oldalára. Az ég alján már kihunyóban volt az alkonyat tüze, de a domb lejtőjén s alatta a Basa-rétjén egyre több apró láng lobbant fel. Tábortüzek. S ezek az apró tüzek végigpettyezték az egész Szent Pál-völgyét, föl a keszi hágóig.

Szemben, az Ördög-árkán túl a brandenburgiak meg a százszok táborának lángjai szikráztak. Az ostromsereg már el is nevezte azt a névtelen tulsó hegyet Svábok hegyének. Pedig sváb jóval kevesebb volt rajta, mint teszem azt a déli táborban, Maximilián bajor hadában.

Walter kinyújtott karja végigmutatott a völgyön.

— Hm. Most tábor, tábor mellett áll. De bezzeg, mikor kellett volna itt az erő, akkor nem volt. Emlékszel, mikor a pogány nagyvezér itt akart erősítést bevetni a várba?

— Meleg dolog volt! Akkor esett el Lodron gróf is a horvátoktól. Hanem azért jól elagyabugyáltuk a kontyost.

— Azóta még kétszer próbálkozott ám, hogy segítséget küldjön a várbelieknek.

— Még nem is mondtátok!

— Legutóbb a pilisi völgyön át lopott a hátunkba háromezer válogatott, lóraültetett janicsárt. Az óbudai fürdőknél átvágták magukat a Veteráni-regimenten s ha a magyar naszádosok rájuk nem vetik magukat, bejutottak volna a várba.

— Naszádosok? Gyalogszerrel? Lovasok ellen?

— Ördögök ezek a magyarok. Csáklyákkal, hajórudakkal buktatták föl a vágató lovakat s úgy vágták a lehempergő janicsárokat, akár a répát. Alig néhány janicsár érte el a Bécsi-kaput.

...Abrakolásra szól a kürt.

S késő este istrázsára állították Gottfried Albert Joachimot, a lotharingiai sátra elé.

Órákhosszat állott a hórihorgas rajnai, kivont pallossal a sátor előtt.

Odabent nagy szócsata volt. Fojtottan beszéltek ugyan s akárhányszor franciául, de a strázsáló legény mégis mindent megértett. Az általános rohamról tanácskoztak. A háromnevű vértés kihallotta a szavojai fiatalos, meleg hangját. Azt javasolta, hogy mivel a magyarok maguk is kérték, állítsák őket az első rohamoszlopokba.

A főtábormester nyomban ellentmondott.

— Az lehetetlen mon prince. Csak nem foglaltatjuk vissza Budát magyarokkal?

A magyar Serényi és a brandenburgi Schöning csodálkozva kérdezték, hogy miért, de Starhemberg kurtán elvágta a kérdést.

Veteráni meg Vaudemont generálisok sem akarták megérteni. S csatlakozott hozzájuk Badeni Lajos is.

— Igaza van a hercegnek — dörmögte Veteráni.

— Meg azután a magyar hadért nem kár, ha elhull. Garázda, engedetlen népség. Éppen jó lesz Abdi basa utolsó kartácsütze elé.

Most fölesattant a szavojai:

— Mais non messieurs! Nem így értettem. Az

nem söpredék! Vitézebb, mint a legjobb regimentjeink.

Tízen is fölzúgtak erre s valósággal lehurrogták a kis herceget.

A lotharingiai vágta el a vitát. Finoman, simán, békítően beszélt a generalisszimusz. De a vége mégis csak az volt, hogy a többiek pártjára állott.

S akkor fojtott keserőséggel mordult föl a szavójai:

— Márpedig én becsülöm ezt a garázdának, korhelynek, káromkodónak, seregsúfjának mondott magyar hadat.

— De herceg! — méltatlankodott a sok, parókás főkatona.

— Nem szándéka az imperátornak, hogy magyarok vegyék vissza a várat — süvített közbe a tábor-mester hangja.

Aztán olyan zörej hallatszott, mint mikor valaki a kardjára csap. S újra kicsendült a szavójai hangja:

— Messieurs! Megmondtam!

Kalapáló szívvel hallgatta a szót a mozdulatlan vértés.

Újra fojtott tanácskozás kezdődött. Majd hosszú ideig csak pergamentsuhogás hallatszott. Végül megszólalt jó hangosan a lotharingiai:

— Dicső fejedelem, hercegek, gloriózus tábornokok! A támadás holnap délután öt órakor kezdődik. Ordre de bataille: ahogy megállapodtunk. Délen: a fenséges bajor választófejedelem a bajorokkal és szászokkal. Keleten: mon prince de Savoya és Sérényi. Azután Schöning marsall alatt a spanyol,

angol, francia és svájci voluntér-csoport, valamint Brandenburg.

— S Fiáth hajdui, akik most az északi rondellát tartják? — kérdezte Schöning.

— Azokkal azt teszi a marsall, amit akar.

— Fel kell váltani őket a roham előtt s hátra velük a Basa-rétjére! — recsegte türelmetlenül Starhemberg.

— Köszönöm excellenciádnak, tanácsra nincs szükségem. Már csak majd a magam esze után indulok — felelte fagyosan a brandenburgiak bálványa.

— Silence, s'il vous plait! — finomkodott a lotharingiai s folytatta a rendelkezést.

— A brandenburgiak balszárnyától a Dunáig megint a mi császári hadaink. A vizivárosi harántfal mentén, mely a Halászbástyától húzódik le a Dunáig, nem bánom, állhatnak magyarok is. A Duna felől úgy sem lehet mit kezdeni. Tartalékok: Veterani és Scherfenberg hada, itt a fürdő fölött; délen pedig Vaudemont herceg, a bajorok mögött. A rajnaiak első divíziója s a vallonok a főkomandóval mennel előre. Másik divíziójuk tartalék Schöning marsall mögött. A többi lovasság — közte Csáky huszárai és a Batthyány-brigád is — mind a külső cirkumvallációban. Szakadatlanul portyázzék minél messzebb, mert számolni kell azzal, hogy a nagyvezér megzavarja döntő rohamunkat.

Ruhasuhogás, sarkantyúpengés, kardesörrenés, köhécselés. És csönd.

A strázsáló vértésben fagyos idegenkedés, bosszúság és sohasem érzett undorodás gerjedezett. Am

a teste, az arca mozdulatlan maradt akár a szoboré. Csak a holdfényben villogó pallos rezzent meg a kezében egy pillanatra.

Most összeverődő sarkantyúk pengése hallatszott s mint a méhraj tódult kifelé a sok generális a fővezér sátrából. Először a bodroshajú bajor választó, Bádeni Lajossal. Azután a szélesvállú, brandenburgi Schöning marsall. Utána Serényi a horvát hadvezére, majd egy kisebb csoport, melyből senkit sem ismert meg a vértés. Újabb csoportban: Scherfenberg, Mansfeld, Dieppenthal, Vandemont, Veterani tábornokok. Ezeket különben rákháton járó vezéreknek csúfolta a tábori pletyka. Utánuk jött ki Dünnewald. Még később a spanyol, angol és lengyel voluntérek főemberei.

Végül nagy idő után, egymagában, lehajtott fejjel — a szavojai.

Ahogy fordult a rajnai előtt, rásütött a sátorból kiverődő világosság fénye. S ebben a fényben látta a vértés, hogy a gyerekarcú herceg bosszus és szomorú. Ott esapta föl előtte háromszögletű kalapját is. Olyan ingerült mozdulattal, hogy csak a vak nem láthatta volna rajta a haragos indulatot.

Azután eltűnt vézna, félvállas, imbolygó kis alakja a homályban.

...Lent a viziváros romjai között újból megszólalt néhány battéria. A palánkok réseit tömő törököket zavarták munkájukban.

A lotharingiai pedig cifraruhás császári stafétákat fogadott, akik akkor érkeztek meg Bécsből.

Azután elhangzott az istrázsák kiáltása s őrsváltás volt,

Zajgó lélekkel ballagott zászlója táborhelyére a háromnevű lovas.

— — — — —

Ott víg életet talált.

A rajnaiak hangoskodva, nevetve kockáztak néhány térdharisnyás burgerrel.

— Ülj közéjük Albert — biztatta a háromnevűt a bingeni legény, mikor az ellátta a lovát s lenyelte a vacsoráját. — Annyi arany csörög a zsebükben, hogy akár klastromot alapíthatsz a nyereségből.

— Jámbor, pusztai magyar szűzek számára! — tette hozzá gonoszkodó nevetéssel a mocskosszájú hadnagy.

A háromnevű morgott valamit s a szeme bosszusan villant meg a sötétben. Mégis lenyelte a mérgét s egykedvűen kérdezte:

— Kik ezek?

— Ausztriai kalmárok. Leginkább marhatőzsérek meg mészárosok. Az imperátor pátensével utaznak. Mihelyt Buda elesik s továbbmozdul a tábor, velünk jönnek. De hiszen felkopik az álluk, ha azt hiszik, hogy találnak még jószágot ebben a kirabolt országban.

A háromnevű vértés hallgatott. Ő tudta, hogy a letarolt, kiszikkadt, néptelen világon túl, van egy élő, rejtett Magyarország is, ahol biztos menedékben él a nép és gazdasága.

— Ül a kockázók közé — unszolta a hadnagy. — Neked, hallom, mostanában úgy szines szerencséd a szoknya körül.

A vértés arca pirosabb lett egy árnyalattal.

— Nem próbálom ki a szerencsémst — mormogta lehajtott fejjel.

S azzal kipányvázott lovához ballagott, nyergére csatolta a kardját, meg a vértjét, majd leheveredett a kockázók mellé.

Lenhajú, piszeorrú, kövér polgár játszott Wernerrel, a balkezes lovassal, a hetedik rottából. Már vagy tizedszer nyert a vértés. Rettentő módon segítette az ördög. Egész halom ezüstpénz csillogott előtte, a sisakja öblében. Ám a vesztes hengegve fizetett újra.

— Hja, vitéz uraság, így van ez! Kinek a játékban, kinek a szerelemben. Én hiába erőltetem, nem tudom kicsikarni a szerencsémst a — játékból is.

Gottfried Albert Joachim szemügyre vette a hetvenkedő mészárost. Pókhasa volt, nagy, vörös, összevagdalt keze s vékony lába. És ez, ez hengeg a fehérnép körül való szerencsésével?

Perdült a kocka és Popelka úr megint vesztett. Mert így nevezték s Prágába való volt az istenadta. Most már pukkadtt, mint a béka, de azért adta a vígat.

— Jó, jó, gonosz pénzecskék — beszélgetett a bugyellárisával — csak hűtlenkedjete! Majd visszajöttök megsokasodva. Mert van ám esze a mi áldott imperátorunknak. — Nyole? Akkor vesztettem. Tessék uraság, csak tessék. Most aligha vet többet.

Werner megrázta a zörgő cinpoharat s leborította az üstdobra, amelyen játszottak.

— Kilenc! — mondotta, miután fölemelte a poharat.

— Szent Nepomuk! — kiáltott a burger s fizetett.

Akkor már közelebb húzódtak többen is a rajnaiak közül s megszólalt az egyik:

— Hát aztán hogyan fordítja a szerencsét az imperátor?

— Hó! Az imperátor? — diadalmaskodott fénylő pofával a pénzeszsák. — Az imperátor? Kegyes patrónusa hűséges céheinek. Nagy idő óta jártak rossz csillagok öfelsége legalázatosabb tőzsérjeire és mészárosaira.

— No, nem látszik a bugyellárisán! — bökte ki a bingeni lovas.

— Pöh! A nagyapámat ismerte volna vitéz uraság. Meg ahogy az mesélt a dédapámról! Azoknak még a bőre alatt is pénz volt. Bőséges idők jártak akkor. Ezek a bolond hungerok tízezrével hajtották a marhát. Bécs, Prága meg Grác irányába. Volt esztendő, hogy százezer darabnál is többet. S gurult, gurult a jó sok monéta, florentinus meg lengyel talér körülöttük. S mind a mi zsebünkbe. Csak összeszedni is munka volt. A jó bolond magyaron mindenki röhögött. Potom pénzen élmezte egész Európát. Prágában, Bécsben félkrajcár volt a marhahús fontja. De hát azután jött a török. Egyszerre vége lett a jóvilágnak. Utóbb ugyan szemet hunyt a marhahajtásra, de az már nem volt a régi. Nem esoda, ha nyomor meg inség vert tanyát az imperátor országaiban. Elsősorban a baromtőzsérek közt meg a mészárosok nemes céhében. — Hó! Hó! Tizenegyet vetettem! Fordul, fordul...

Werner veszített s fizetett.

— Halljuk csak tovább! — szólt közbe a bingeni.
— Hogyan volt azután azzal a nyomorral?

Válaszra nem került a sor, mert a vértés-káplárok esőndes riadót hirdettek szerte a táborban. Kürt-szó és dobpergés nélkül.

— Hát ez meg mi a fene lesz? — morogták a lovasok.

— Kezdődik a tánc! — dünnyögte a háromnevű vértés, aki az imént ott strázsált a lotharingiai sátra előtt.

...Félóra mulva szapora patkócsattogással, de némán lovagolt a Günther-zászló fele, ismeretlen utakon, le a Basa-rétjére, majd az Ördög-árok mentén a vár felé.

Útközben össze-visszavonuló csapatok, tűzállást változtató ágyuk keresztezték a félzászló menetét. Mozgott, vándorolt az egész ostrom-sereg a sötétben.

De még a mozsárvontató bivalyokat is suttogva noszogatták.

Az Ördögárok könyökénél, ott, ahol az a vár alatt nyugatnak fordul, hogy megkerülje a Fehérvári-kapu alatt terpedő mezőt, imát zümmögött vagy kétszáz térdeplő katona.

— Kik vagytok? — kérdezte halkán az elől lovagoló Günther kapitány.

— Spanyol meg magyar kongreganisták! — volt a fojtott válasz. — Holnap támadunk a rondellából. S Abdi tíz ágyút szögezett a rondella ellen.

Valaki felszólalt a térdeplők közül a lovasokhoz:

— Kik vagytok?

— Rajnai vértések.

— Isten legyen veletek! — hangzott a fojtott búcsúszó.

A háromnevű vértés megismerte Fiáth János hangját.

A keselyűkapitány tovább imádkozott a többiekkel.

Most távolodtak a vártól a rajnaiak.

A dombok mögött lóról szállították őket.

Hajnalig ágyukat segítettek le a dombról, meg tűzvető szerkezeteket, hogy közelebb hozzák őket a várhoz. Valami szikár ferences-barát rendelkezett velük félig olaszul, félig németül. S mihelyt új állásban volt egy-egy sugárágyúja, vagy tűzvetője, nyomban lövetni is kezdte velük a várat.

És szálltak, szikráztak az égő, szurkos koszorúk, a lángvető bombák, gyújtogató csepügolyók a Fehérvári-kapú mögé meg az egész nyugati bástyára.

Szodoma égése semmi volt ahhoz a tűzhöz, amit most zúdítottak a várra, a szavójai herceg állásaiból.

Eddig úgyszólván békén hagyták ezt az oldalt az ostromlók. Most meg innét szállott, zúgott az eleven tűz Abdi basa ellen.

No hiszen nem is hagyta szó nélkül. A szikrázó, pattogó, ördögi tüzijátékra hamarosan mennydörgő választ adott. Kőgolyói és tüzes bombái ott csapkodtak a dombblejtőn.

— Avanti! Avanti! — zengett itt is ott is a barát hangja s tűzmesterei meg a vértések lihegve húzták-tolták titokzatos masináit a lejtőn. Nem bánta a pogány tüzet, hajszolódott, rikoltzott, lobogott, tüzelt az egész ember a lángoló, szikrázó éjszakában.

— Fuoco! Fuoco! Tüzet! Tüzet! — hajtogatta egyre s máris fölsistergett egy-egy karikázó szikra-

koszorú a sötét ég felé s vitte az olthatatlan tüzet a várházak szarufái közé.

— Ki ez az ember? — kérdezték zihálva a veritéktől csapzott, kormos, füstös, rajnaiak, akiket megvadított az ide-odacikázó, kámzsás barát fanatikus hősiessége.

Serényi horvát muskétásai segítettek nekik az ágyuk tologatásában. Azok ismerték a barátot.

— Gabrieli Rafael — mondták. — De a magyarok Tüzes Gábornak hívják s áldják a lábnyomát is a hősiességéért és tudományáért.

— Hová való? — kérdezte a háromnevű.

— Nizzai szerzetes. Európa legtudósabb pirotechnikus. A pápa küldötte az ostromsereghez. Mióta itt van, mindennap félőrel jutottunk közelebb a várhoz.

— Sohse láttuk — mondogatták a vértések. — Csodálkoztunk hetek óta a furcsa, szikrázó, gyújtógolyókon meg újfajta rakétákon és azon, hogy legutóbb annyi tűzvész volt a várban. De nem tudtuk, hogy ki a mestere.

— Mert napközben egyre a magyarok közt lézeng. Petneházy óbester meg Fiáth hajdukapitány a főcímborái.

— S a magyarok közt tanyázik? — kérdezte Gottfried Albert Joachim.

— Ott az — felelte egy császári dragonyoskaplár s nagyot húzott az elakadt ágyúkerék külkőjén. Majd hozzátette:

— Nem irigylem a gusztusáért!

A háromnevű vértés meglódította az ágyút s a

kerék kigördült a horpadásból, amelyben az imént elakadt.

S nem szólt semmit.

De valahogy melegebb érzéssel nézte a barátot. Az most megint ott állott arra alább, egyik tűzvetőnél s már föl is hangzott a szava:

— Fuoco, mio maestro! Fuoco!

Egész éjjel vetette a tüzet a pogány vár házaiba. Hiába bömböltek a kurtinákról Abdurrámán ágyúi.

Szürkületkor, nagy kerülővel visszalovagolt Günther félzászlója a főkvártély mellé.

Hét halott és tizenhat sebesült vértess, gazdátlanul maradt lovát vezették utánuk.

XVIII.

Reggelre megint mozdulatlanná dermedt a vár környéke.

Csak az ágyúk szóltak szakadatlanul. S a vár-hegy fölött még ott gomolygott az éjjeli tűzvész füstje.

Abdurrámán mesébeillő hősiességgel lett úrrá Tüzes Gábor pusztító hatalmán. Aszápjai roppant erőfeszítéssel eloltották a tüzet. S kora reggel megszólaltatta a janicsár-zenét is. Gúnynak, kihívásnak, dacos „csak azért is“-nek.

Most ájult fáradtság rezgett a levegőben Buda körül. Az árkok táján egyetlen rög sem mozdult.

De az ágyúk szüntelenül zúgtak egész délelőtt.

Déltájban vagy másfélezer svéd katona érkezett Óbudára.

Erre megváltoztatták a rohamparancsot. A brandenburgiaknak el kellett tolódniok balra, hogy a Bécsi-kaput meg a Duna felőli kurtinát rohanják majd meg. Régi helyükre a svédeket rendelték. No, pusztított is közöttük a janicsárok puskatüze alaposan, mialatt fölbujkáltak az árkokon a bástya alá.

Azután elhallgattak a lotharingiai ágyútelepei.

A pogány tüzelt még egyideig, de utóbb ő is abbahagyta.

— — — — —

A főkvártély s vele a három rajnai zászló előre-jött a dombletőn, ameddig csak eltakarta a falomb. Günther és Schwalbe zászlója elől, a harmadik pedig a főkvártély mögött.

Ott hevedert eresztettek s várták a roham idejét. Szótlanság, szorongás nehezedett az ostromló hadra.

Csak a paripák dobbantgattak szaporán s hajtották magukról suhogó farokkal a milliónyi legyet.

— — — — —

A háromnevű vértés hanyattfeküdt a lova előtt s az eget nézte.

Úgy lehet, ma bevégzi — gondolta. S próbálta végiggondolni az életét. És úgy érezte, semmit sem sajnál rajta. A gyerekkorát idézte. Majd meg Heidelberget.

Egyetlen érzés sem rezdült meg benne.

Olyan nyugalmat érzett, mintha sírban feküdt volna.

Bonn, Heidelberg is már csak úgy éltek a lelkében, mint valami rettentő távolságba tűnt páráképek. Ezüstös, megfoghatatlan délibábok. Nem húzták sem a szívét, sem az elméjét.

És a Rajna. Ez a roppant, zúgó folyamóriás, melynek minden fordulóját ismerte Mainztól Düseldorfig, ez a gyönyörű víz, harsogózöld partjaival, erdős-szőlős hegyeivel, kevély lovagváraival. Most úgy elfakult már emlékezetében, hogy erőltetve sem tudta visszaidézni a képét.

— Kiszáradtam, egészen kiszáradt a lelkem — gondolta magában a fiú. — Már csak a csontjaim meg az izmaim élnek. Az ember földönjáró része.

De az, ami lélek, az nincs. Hm. De ez meg lehetetlen. Hej, Sokrates, Platon meg öreg Aristoteles, ezt fejtsétek meg! Hogy lehet az, hogy az ember él — holott nincs benne lélek. Mert ha volna, az érezne és gondolkodnék. Az félne, szorongana. Volnának legalább parányi rezzenései. Játszana az emlékekkel, megpihenne a gyerekkor s a kamaszifjú régi tanyáin és sajnálná az életet, amely úgy lehet, bevégeződik ma délután. De mindebből semmi, semmi sincs.

— Kiszáradtam, no! — mondja a tűnődő értelem. — Nincs semmi, ami az élethez kötne.

És amikor idáig ér a vánszorgó gondolat, egyszerre meglibben előtte egy búcsúzó keszkenő. Már látja a kezét, a barna kart, fölmagasodik előtte a nád fölött ódöngő látófa és a sudarán egy karesú gyerekleány, akinek Éva-arca van. És ezt az arcot megdöbbenő tisztán látja. Barna fürtjeit libegteti a pusztai szél s a szemei idenéznek, idáig látnak. És ezekben a szemekben már nem dac villog, nem megbántottság tükröződik, hanem valami fojtott-könnyes szorongás.

— Hó! — riad föl a bonni legény s félkönyökre emelkedik fektéből — hát ez, ez micsoda? Ostobaság!

S behúnnya a szemét.

De belül, a szemhéjain is, csukott szemével is azt a riadt arcot látja. Éva-Vica arcát.

— Megvesztem — dünnyögi magában. S hessegetné a céltalan kísértést. De nem megy, sehogyan sem megy.

Csak akkor foszlik szét e déli látomás, amikor a gémlábú bingeni rászól:

— Mit motyogsz, professzor úr?

— Semmit Walter — dörmögi selymes szóke kis bajusza alatt a háromnevű és visszafekszik.

Csukott szemmel hever nagy ideig. És mosolyog az arca.

Jóval később megkérdezi a bingenitől:

— Hallod-e Walter, milyen nap van ma?

Walter se tudja. Az is a szomszédját böki meg válaszáért. Amaz meg az övét. Talán a tizenötödik legény tudja. S adják egymásnak tovább, unottan és kedvetlenül.

— Szent Mihály havának második napja. De ki az ördög kíváncsi most erre?

— A háromnevű Albert — feleli a bingeni égi-meszelő.

A vértések mérgelődnek és morognak.

— Gondolhattuk volna, hogy csak ő lehet!

És tovább hallgat fektében az egész banda, mi-
alatt a lovak szaporán dobbantgatnak és suhogva
legyezik az oldalukat hosszú farkukkal

— — — — —
Délután öt órakor fölordít egy óriás-mozsár
Maximilián táborában.

A bömbölő hang fölrohan az égig, azután vissza-
hull a rettentő dördülés és visszhangozva morajlik
szét Buda körül.

A Bavaria-mozsár szólalt meg. Dupla töltés volt
benne.

A jeladás.

S egy szemhúnyás múlva egyetlen üvöltés az
egész környék.

A rajnaiak fölugrálnak, húzzák a hevedert s egy pere múlva nyeregben ülnek.

Mire fölnéznek: az Esztergomi-körbástya romjaiból kitör Fiáth népe s gyilkoló janicsár-tűzben ugrál-nyomul be a várba.

Balra tőlük, a kurtina alatt embertornyok emelkednek s roskadnak össze. A spanyol meg svéd önkéntesek.

— Vivát Brandenburg! — bögik a Bécsi-kapu táján Schöning marsall muskétásai s nekivetik magukat a palánkokkal eltömött réseknek.

Azután gomolygó por- és füstfelhőbe borul az egész várhegy. És ebből a füstfelhőből a pokol morajlik.

Most előrevonul a főkvártély. Csattogva üget előtte a két rajnai lovaszászló. Le a völgybe. Árkon, sánckosarakon, romtörmeléken ugratnak át. Már liheg a ló és liheg a lovas.

A Viziváros . . . Rom és szemét . . .

Tovább!

A romok között elszórva: a Duna felőli oldalra rendelt hajduk. A „seregkoldusok“, a „hulladék-katonák“. — Izzó szemmel, megalázottan s égő bosszúval nézik a füstbe, porba s mennydörgésbe burkolózott várat.

A régi Kakastemplom lyukas falainál, a várhegy lejtőjén: állj!

A generalisszimusz lóról ugrik, vele a kísérete s fölkapaszkodnak a romok közé. Onnét nézik a Bécsi-kapu táját.

. . . Özönlik le a sok sebesült.

De a létrákat azért újra odacsapják ott fent a

falakhoz, embertornyok épülnek itt is, ott is, már-már fölérnek a bástyaperemig, ám a csúcsrakapaszkodók véresen hullanak le, égő szurok csurog le a bástyán és sorra omlanak össze az ostrom-gulák.

Zihálva nézi a szörnyű harcot a kétszáz rajnai, a főkommandó, meg a tétlenségre kárhoztatott hajdúhad a romok közül.

Már a Mansfeld- meg Starhemberg-regimentre is rákerült a sor.

Összeomlanak.

Császári dragonyosok rohannak föl az árkokon s neki a palánkos réseknek!

Hasztalan.

A császáriak, svédek és brandenburgiak rohama mindenütt megtorpan. Ijesztő veszteségeik megbónítják őket...

A lotharingiai az ajkát harapdálja, Starhemberg szemében titkolatlan elégedettség.

S mikor már az utolsó tartalékot rendelné előre a generalisszimusz, füstös, lihegő ember bukkan ki a porfelhőből. A harebanálló jobbszárnyról rohant az imént a Bécsi-kapu alá. Már csaknem a Kakas-templomig ér a lejtőn. Ott megáll a lefelé özönlő sebesültek között s leordít a Viziváros felé:

— Hahó, hajdúk! Hahó Petneházy!

Elvész ez a hang a mennydörgő zsivajban, de egyik hajdúig mégis eljut.

S egyszerre megmozdul a Viziváros romjainak minden röge.

És elámul a főhadiszállás.

Mert a romváros dűledékein, vakolatdombjain

ezernyi üvöltő, fekete pont ugrál, szökell, száguld előre, közelebb, egyre közelebb.

— Ide! Ide hajdúk! — ordítja mégegyszer a lejtőn álló vitéz, akit csaknem lesodor magával a Starhemberg-ezred sebesültáradata.

— Vivát... Fiáth kapitány! — ordítja vagy másfélezer zihálótüdejű hajdú, mialatt egyre közeledik, robog fölfelé a lejtőn. Mintha valami halálos versenyfutás volna az ott: az égett, kormos üszkőkön át, föl a Bécsi-kapuig.

A dermedt főkomandó és a két rajnai zászló tömegéből egyetlen kiáltás hangzik csak el. Rekedt, ujjongó kiáltás:

— Vivát Fiáth!

A háromnevű vértés az.

S a kiáltás mint valami babonás ígézet megbor-zongatja a rajnaiakat. A kürtösök megvadulva tapasztják szájukhoz csillogó, hosszú fanárjaik fúvóját s düledt szemekkel, pukkadó pofával fújják, harsogják a rohamjelet. Nem maguknak. A magyaroknak.

Erre ágaskodni kezdenek a vértéslovak s az ágaskodó lovakon — mintha ördög szállotta volna meg őket — magából kikelve bögi kétszáz német legény:

— Vivát Fiáth! Attak Petneházy!

Átzúg rajtuk a rohanó hajdúk áradata.

Hatalmas szökésekkel futnak az ijesztő legények föl a bástyák alá. Ki baltával, ki meg karddal. S az élükön már ott rohan, öles ugrásokkal a hajdukapitány. Szurkoskanócú petárdát szorongat a balkezeben, jobbában meg megvillan a vékony, görbe kard.

S mögötte: csattogó boeskorral, lengő hajjal rohanak a bihari meg tiszaháti hajdúk.

Már ott kapaszkodnak a lejtő utolsó kaptatóján. Mindjárt összekeverednek a brandenburgiakkal. S egetverő farkasüvöltésükből is kihallatszik a keselyűkapitány dühös ordítása:

— Hozzá, csak hozzá, legények! Hozzá, csak hozzá, édes csürhém!

S mialatt a két rajnai kürtös düllelt szemmel fújja az attakot, még egyre rohan balra tőlük a hajdú. Ott Petneházy ezeres száguld, elöttek...

A bástyaaljban hasaló brandenburgiak döbben-ten nézik az új hadat, fölugrálnak, ölelik a pórehasú ágrólszakadtakat s azután pokolbeli ördögök mód-jára vetik magukat megint a Halászbástya vagy másként Vizibástya romlott falának...

S most meggabalyodik odalent a rajnaiak két zászlója. Egy szőke legény nem bír a lovával, az kitör, nyomában a többi s nekiüget az egész a hegy-nek. Verhet a golyó, szánthat az immár idáig le-zúduló pogány tűz, hullhat ló és lovas: konokul megy, halad fölfelé a két vérteszászló.

Starhemberg kezéből kihull a messzelátó s habzó szájjal hörgi:

— C'est une canaille! Á cheval contre la forte-resse! Háborodottak!

Günther kapitány szembefordul lovasaival. Vele Schwalbe Konrád meg a hadnagyok. Szidják, verik a megvadult népet, hogy visszatartsák a főkomandó mellett!

Hasztalan.

A megátalkodott had elsodorja őket.

Már nem ellenkeznek. Abbahagyják a lelkük ellen való ordítozást s maguk mennek a megbabonázottak élén.

S az engedetlen csürhe második rottájában ott lovagol a bonni legény és kísértetet lát. Riadtszemű leányarcot. Füstben, porban, halálos golyóhullásban, ordításban, égzengésben.

Azután szétomlik előle a kép.

Már a füstfelhő morajlik előtte. S a pajtasai hullanak mellette. Ki lovastul, ki csak a nyeregből

Csattogva ér föl a Günther-zászló éle a kapu elé. Ott guggol a keselyűkapitány s valami füstölgő holmival babrál. Balra tőlük tizedszer építik meg az ostromgulát embertestekből, egymásrakapaszkodva a hajduk.

Azután csak egy villanás látszik a kapubolt alatt s a szörnyű pántokkal megvasalt tölgyfaszárnyak meg palánkgerendák szétreceszennek.

Tűzőzön dörren a tátongótorkú kapu öbléből.

A vértések első rottájából felhemperedik két ló, de a többi tovább csattog . . . És zeng az attak észvesztő harsogással.

S mielőtt újra tölténé fegyverét a kaput védő janicsárhad, a bástya mellől eléjük dobban egy villogókardú férfi s bekiált a kapubolt alá:

— Itt van Fiáth s pokolra mentek Abdi!

Szilaj szökéssel ugrik be a kapun s nyomába tódul a rikoltozó hajdúság.

Akkor hágtá meg Petneházy is a Vizibástyát.

. . . Tódul, nyomakszik a brandenburgi, svéd, meg császári had és spanyol voluntér a várba. És

közöttük, mögöttük, lovon üget előre Günther és Schwalbe megfogyatkozott zászlója.

A kapun belül még egyszer megtorpan minden.

Négy utca ér itt ki az Esztergomi-bástyáig. A nagymosétól, azaz, hogy a régi Boldogasszony templométól vezetnek idáig. S a négy utcavéget új sáncsal zárta le Abdi. Ha a bástyát el is foglalták tőle s a kaput be is törték, itt újabb sáncban várja az ostromlókat. Ezeken akadt meg az Esztergomi-rondellából elsőnek kitört kongreganisták előnyomulása is.

Most azokért dül a harc. A legszélső sáncot hajdúk és brandenburgiak vívják.

Hanem inog már a védelem. A kékruhás, fehér-süvegű janicsárok is szivárognak hátra.

Galambösz török nagyúr lép föl az árokból. Roppant turbánján rengő kócsagforgó. Kitépi magát tisztjei kezéből s kivonja kardját. Azok leborulnak mellette, könyörögnek neki, homlokukkal érintik lábát, köntösét, húznák vissza, mentenék hátra a mosé felé, de a vénember előrelép — és csodálkozik, hogy senki sem rohan rá.

Mert egy pillanatra megígézetten áll meg minden kard és muskéta az ostromlók kezében.

Veteráni ezredének egyik muskétása végre arcához emeli fegyverét, lő és a török visszaruskad az árokba. Erre kiugrál a sáncból vagy két tucat pogány s ordítva rohan, menekül a mosé felé.

Günther zászlója átugratja az árkot, végigrobog a szélső utcán s veri, kaszabolja a futó janicsárt, aszápot, meg akindzsit.

S a mosé előtt találkozik a szavójai princ katonáival.

Nyomban rá a bajorok is felbukkannak a déli részről.

Teremről-teremre, romról-romra vívták meg a palotai házakat.

Izmail basa sem adta olcsón az életét.

... Alkonyatig tart a harc, fogolyterelés és a — fosztogatás.

Este szepegő aszáp- és egykedvű janicsár-rabokat őriz a Günther-zászló fele a Boldogasszony temploma előtt.

Száznegyven évig mosé volt Mátyás király e híres temploma. Most véresturbánú mozlím pap hever a lépcsőjén, szétvetett karokkal, holtan.

Hajdúk cikáznak szerte a várban. Véresek, füstösek, de boldogok.

Hanem csak addig, amíg az egyik föl nem néz a templom tornyára.

A toronyablakban a császár zászlóját lengeti a szél.

Erre felrajzik a vár. Százával tódul oda az ordító hajdú.

Rongyos, füstös, fehér Máriás-lobogóval rohan föl egy raj a toronyba.

Azután vad dulakodás hallatszik le.

A császári lobogó eltűnik az ablakból s kilibben rajta a hajdúk foszlott zászlója.

A torony tovább zúg, mint a kaptár.

Most egy Dieppenthal-regimentbeli császári hadnagy s néhány muskétása rohan ki a templomból és

szalad szitkozódva a Bécsi-kapú felé. A főkomandó szállása felé.

A hajduk is oszladoznak, mert Petneházy riadót veret nekik a régi Szent György-téren.

Negyedóra mulva kongó dobokkal vonul föl az egész Dieppenthal-ezred a templom elé. Három zászlóalj.

Utána két század vallon karabélyos.

S röviddel rá megint a császári zászló leng a holdfény sütötte tornyon. S ugyanakkor hull, hull a magasból a hajduk rongyos lobogója. Koppanik a kövön. Tán rá is lépnének, de Günther kapitány fölemeli, összezsavarja s odanyújtja Werner vértetnek.

Tíz perc mulva özönlik a haragtól tajtékzó hajduság a palotai rész felől. Fokosok és kardok emelkednek a levegőbe.

Még egy perc és ölremennek az egész világgal.

De akkor odalép eléjük három ember.

Petneházy ezereskapitány, Fiáth kapitány és Tüzes Gábor, a barát.

A ferences átveszi a zászlót a vérteseiktől, megcsókolja a selymét s keresztet vet fölötte.

A hajduk leeresztik a kardjukat.

Petneházy megmarkolja a zászlórudat s rendet parancsol.

Valaki felsüvít a hajduk közül:

— Le/a császár zászlójávall!

De már fölesattan Petneházy hangja is.

—Csönd, Balázs! Ez becsület dolga lesz. De most nincs rá idő. Téténynél áll Szulejmán serege! Oda szólít az ordré!

Erre elindul a háborgó had, némán, rendben-fojtott keserőséggel.

A Dieppenthal-regiment zörögve ereszti lábhoz a fegyverét, a rajnaiakat meg fojtogatja a düh.

Valami furcsa dolog történt.

Kétszáz német legényben megrendült az igaz ügybe vetett hit.

Kétszáz rajnai legény pribéknek, porkolábnak érezte magát egy perc alatt. És nem keresztes vitéznek.

Pedig a mainzi érsek keresztes hadnak szánta őket.

— — — — —
Késő este a szavójai herceg végiglovagolta az istrázsákat.

S Günther kapitánytól kérdezte meg, hogyan történt a zászlók dolga.

A vallon őrnagy közbe akart szólni, de a szavójai leintette.

És azután olyan szomorúan lovagolt tovább kíséretével, mintha egész hadát szétverte volna a török.

— — — — —
Éjfél után a Batthyány-brigád egyik hadnagya jött föl a Fehérvári-kapún, két huszárjával.

Lovaik tájékosak s izzadtak voltak. Csak úgy gőzölögtek a hűvösödő éjszakában.

A főkomandót keresték.

Günther kapitány eligazította őket s megkérdezte tőlük, mi hír?

A magyar hadnagy csak törte a német szót. Mégis kivették az értelmét.

Napszálltakor föltűnt a tétényi parton a pogány

nagyvezér hada. Onnét látta, hogy Buda elesett. Azért ott állott még sötétedésig, akkor hátrálót fuva-
tott s visszavonult délnyugatnak. A huszárportyák
meg a Salaburg-vértések járőrei nyomon követték
Érdig, ám a nagyvezér megállás nélkül megyen Fe-
jérvár irányába.

... A három lovas eltűnt a Bécsi-kapú felé.

Később a Veterani-muskétások két százada vette
át a foglyok őrzését a rajnaiaktól.

A két vértés-zászló meg lóra ült, lelovagolt a vár-
ból, átdübürgött az Óbuda alatt épült hajóhídon s
virradatkor letáborozott Pest nyomorúságos házai
között.

A háromnevű vértésnek még soká csengett a fü-
lében az ágyúszó s az attak harsogása, de azután hal-
kulni kezdett mindez s belecsendesedett egy bolondos,
együgyű kis magyar dalba, melyben a gilimadár sze-
rencséjéről esik szó s amelyben csöndes, vágyszerű
bubánat énekel édes fájdalommal...

XIX.

Szent Mihály havának második napján esett el Buda.

És másnap délelőtt már az egész rajnai ezredet átküldötte Pestre a lotharingiai.

Ugyanakkor átvitte a hajdukat is Petneházy.

Ott vertek tanyát a vértések mellett.

A háromnevű legény persze naphosszat ott lődörgött köztük.

Éktelen harag remegtette a magyarokat.

Akkor már tudta mind, hogy az a tegnap esti riadó ott a Szent György piacán is hamisság volt. Le kellett vinni a hajdukat a várból, hogy a császár madara lobogtathassa szárnyát a tornyon. S jó ürügy volt, hogy harcba viszik őket Tétény felé. Holott akkor már régen hátrált a pogány nagyvezér Fejérvár irányába.

S a Boldogasszony tornyán végképpen a bécsi madár vert fészket.

Dühöngött a keselyűhad. Hát még a bihariak! Immár sem Petneházy, sem Fiáth nem volt bizonyos benne, meddig engedelmeskednek a lázongó legények. Hiszen a bihariak meg tiszahátiak még nemrég thökölánusok voltak. Rettentő hadnagyaik: Esze Ta-

más, Kis Balázs, Sennyey István, Dulai vagy más néven Sívó Ábris szinte tüzet fújtak.

Tán legnagyobb hatalma még Tüzes Gábornak volt rajtuk. Mintha csak varázsló lett volna ez a szálas, rongyoskámzsájú barát. Még a javarészt protestáns tiszántúliakat is le tudta csendesíteni.

— Okossággal legyünk emberek! — mondotta csitítgatva a keselyűkapitány is. — Mink csak hét vagy nyolcszázan vagyunk itt. A többi odaveszett tegnap. De még ha a szavójai seregének s Batthyányi uramnak minden magyarját számbavesszük is: akkor sem győznénk az egész ostromsereg ellenében. Harmincan is esnének egy szál magyarra.

— Igazság! — zúgták a hajduk keserűen.

— De majd máskép leszen — hajtogatta Fiáth — csak szabad legyen egész Magyarország. Most csak a pogányra vessük a szemünket.

— Úgy, úgy — bólogatott Petneházy, — ha roskadásig is, de hordani kell a hűség rettentő terhét, amíg csak meg nem fordul a katonacsillag. Meg aztán lehetlenség hogy mindaz, ami történik a bécsi király hírével, tudtával történék.

— Persze, hogy nem lehet, hiszen az imperátor magyar király is! Az majd igazságot mér.

— És hát hol vannak az urak? A főnemések? — fenekedett Sívó Ábris a félpofájú hajdúhadnagy, aki nek buzogány zúzta össze a képét valamikor. — Hol van a nádorispán?

No erre nem tudott válaszolni Petneházy.

Fiáth is dörmögve hajtotta le a fejét:

— Nagyon piros még a Zrinyi Péter, Nádasdy meg Frangepán vére a bécsujhelyi hóhér tőkéjén.

Azután meg ott van Thököli király rettentő elárultatása is. Hát csak okosság, emberek, mert selymák között gyötrődünk.

— De Munkács még áll! — mordult föl a medveformájú Esze. — Azt még tartja Thököli király úr szépséges hitvese.

— No látja kegyelmed! — ütött a vállára Fiáth. — Akkor meg éppenséggel okossággal legyünk. Amíg Munkács áll, addig csak egy útja lehet a magyarnak a bécsi király országában. Mennél előbb kiverni a pogányt a Duna-Tisza közéről, Tuladunáról, meg a déli végekről, az imperátor hűségében.

Esze a csákányával turkálta a földet. Most abba hagyta s ránézett Fiáthra:

— És azután?

— Azután? — sóhajtott a keselyűvezér — azután? Nos, ha még akkor sem fordul más szemmel a magyar felé a bécsi úr: akkor, akkor ott van Munkács! Mihelyt pokolban a pogány s immár csak egy ellenség ül rajtunk, akkor ez az egy Munkács elegendő lesz ahhoz, hogy megkapaszkodjék benne s győzzön véle a magyar reménység.

A sok rongyos, meghajszolt hajdú fölvetette dacos fejét és lángoló szemmel nézte a keselyűt.

— Igazsága vagyon kegyelmednek! — tört ki a szó Esze Tamásból. — Ott ki lehet tüzni a zászlót, ha köll. Ott meg lehet fújni a tárogatót!

— Vivát Petneházy! Vivát Fiáth! — zúgták az izgága, szilaj legények s elszéledtek a vezérek körül.

— — — — —

Szent Mihály havának első hete elsuhant — s nem történt semmi.

A rákhátonjáró generálisok megbénították a lotharingiai, a szavójai meg a bajor választófejedelem harci kedvét is.

A sereg pedig fölette Buda és Pest környékét.

A két város meg a falvak előbújt lakói éhesen vánszorogtak a romok között s elborult szemmel néztek a szörnyű sáskarajt.

A hajdúk csendesebbek voltak mint azelőtt. Csak a szemük villant bosszúval Buda felé s csak az öklös kezük fenyegette meg néha a tornyon lobogó császári zászlót.

A rajnaiak nem unták el a bámulásukat.

Az egy háromnevű vértesen kívül senki sem tudott közülök egy szót sem a nyelvükön, de úgyvoltak már ők is, hogy megéreztek s megértették azt a dübödöt mérget, amely ott lángolt a magyarokban. S akárhányan még a főemberek közül is — így Günther, Schwalbe, Harzer kapitányok, azután Kuncz hadnagy meg Kleist, a kölyökképű kornétás — mondom, még ezek is félig boszúsan kapták magukat rajta, hogy jól esik látniok, mikor a hajdúk a budai tornyon repkedő fekete madarat fenyegetik.

És düböntén kérdezték önmaguktól: ugyan mi történt velük, hogy a lelkük mélyén, ennek a félvad, istentelen, izgága s ezer titkot hordozó népnek állnak pártjára?

— — — — —
A vallonok ki-kirajzottak reggelenként északnak, keletnek, délnek. S estőre lábasjósággal és rakott szekerekkel tértek meg.

Ez azután lángralobbantotta a parazsat a hajdúkban. Esze meg Sívó, bujtogatni kezdte a népet.

Úgy jártak a hajdútáborban, mint valami hóbortos, ördögmegszállta gyujtogatók.

Döngő lépéssel, csörömpölő karddal s lóbálódzó buzogánnyal ténferegtek az embereik között és hol itt, hol ott recsegett öblös hangjuk. S rettentő módon tudtak beszélni a hajdúhaddal. Százszor jobban, mint Petneházy meg Fiáth.

El is keseregte magát egyszer a keselyűkapitány a háromnevű vértés előtt, mikor találkoztak:

— Hiába, nem tudjuk tartani ezt a farkasesordát. Se álmuk, se eszük, mióta ott fönt a tornyon urrá lett az a sötét madár. Vért akarnak. Pedig nem szabad a császáriak ellen fordulnunk, mert akkor ketten pusztítanak. Ők meg a pogány.

Röstelkedve hajtotta le fejét a rajnai.

A hajdúvezér észrevette ezt s a legény vállára tette a kezét:

— Ne búsulj pajtás. Ti másfélék vagytok. Sokszor, ha úgy elnézem a rajnaiakat, nem fér a fejembe, hogy lehet az, hogy ti egy-vér volnátok velük. Miképpen szorulhatott annyi hitványság a császár népeibe?

A vértés fölvetette a fejét:

— Nem is a mi vérünk. A bécsi császár zsoldosai javarészt csehek, morvák, illirek. Főemberei félvér taliánok, rugaszkodott franciák, szalajtott helvétek. Európa minden talpnyalója a bécsi császár zsoldján húzik. Alig akad azok között igazi német.

... A vértések főörségén fölrecsegett a trombita.

Sorakozót harsogott.

Keményen, zártan állott hat rajnai zászló a táborvonal előtt.

S előttük az óbesterük: Tannenau.

Az ősz ember messzeesengő hangon olvasott valami írást. Már a végefelé járt, amikor egyszerre megingott. Egy szemhúnyásig úgy látszott, hogy nem olvassa tovább, de azután megint kiegyenesedett. Fakó arccal, de keményen és szemrebbenés nélkül olvasta:

„... Méltó felháborodással kell azonban szólni ama hajdútömegekről, melyek a dicsőséges szövetséges hadak táborá körűl összeverődván, okatlan és önkényes harcba-avalkozásukkal majdnem megghiúsították a főtábormester plánumait. Utóbb pedig a gloriózus császári zászló ellen revoltáltak. Elrémitő és igazságos exemplumok statuálására csak azért nem tett javaslatot a főtábormester a generalisszimusznak, mert a hajdúk nem katonák, hanem csak összeverődött söpredék.

Szomorúsággal kellett tapasztalni azt is, hogy egyes csapatrészek, kötelességüket felejtve, megbocsáthatatlan fegyelmegszegést tanúsítottak. Így a rajnai lovas-vértes regiment két zászlója. Reniten-ciájuk sok veszteséget követelt soraikból.”

A rajnaiak sorain halk moraj futott végig.

S úgy állott ott az egész had, mintha arculverték volna. Hát ezt ... hát így ... így is lehet? A gloriózus császári hadak! Hát hol voltak azok? A Halászbástyát brandengurgiak és hajdúk ostromolták meg, az északi kurtinát svédek, spanyol meg angol voluntérek, az esztergomi rondellát Fiáth hajdúi meg a kongreganisták, a nyugati bástyákat

Serényi horvátjai . . . igaz, ezek császáriak . . . azután a szavójai néhány zsoldosrezde és magyar talpas-zászlóaljai, a déli oldalt megint a bajor választó meg bádeni Lajos, javarészt szövetséges csapatai . . . Ezek között is akadtak császáriak. De a többi nem az volt. — És ezekután így, ezt, ilyen parancsot?

. . . Tannenau sápadtan fuvatott pihenőt s az ezred dühöngve oszlott szét.

— Gyalázati!

— — — — —
Este, takarodó után tízével, huszával lopakodtak át a vértések a másik megrugdalt néphez, a magyarokhoz.

A két megbélyegzett rajnai zászló legényeit pedig ölelgették többi társaik. S egyre mondogatták:

— Igazatok volt testvér! Mi is úgy tettünk volna. Rajnaiak voltatok.

Késő este még odaszólt a rótszakállú hadnagy a bingeni lovasnak:

— Hallod-e fiú? Kezdem érteni a háromnevű Joachimot!

. . . Szél támadt éjjel után és lassú eső verte a pihenő tábort.

— — — — —
Reggelre kelvén, Petneházy és Fiáth régi emberein kívül, senki sem volt a hajdútáborban.

A tiszántúliak úgy eltűntek, mint a hajnali köd.

Csak azt lehetett látni a nyomaikból, hogy délnek vonultak mind,

XX.

Egy hétig az egész ostromsereg Buda körül lezselt.

Csak a szavójai lovassága száguldozott Fejérvár felé.

Azután Scherfenberg elvonult Erdélynek, Vaudemont generális meg Kassa felé. Úgy hírlett, Caraffa eperjesi hadaival egyesül.

Pietro, az erdélyi sereg után zörgött szekereivel. Ott vonult el nagy hűhóval a rajnaiak pesti tábora mellett. Vidáman évődtek vele a vértések:

— Hová, hová, vén bugyellárisnyitogató?

— Erdélybe, fiacskáim, Erdélybe!

— Hát a török? — kérdezték csodálkozva a legények.

— Megvesztetek? Hát ki törődik itt a törökkel! Azt most egyelőre elnadrágoltuk s békében marad. Addig másfelé néz a császári had.

A vértések elhőköltek.

Pietro meg elnevette magát.

— Nem értitek golyhók? No, nem is kell. Magas tudomány ám a politika.

Valamelyik szekér elakadt. Pietro nyomban ott termett s csépelni kezdte a görhes gebéket.

— Hó, te bordás! Gyí te dög! — S ráeresztett egy ékes, hosszú olasz káromkodást.

A kocsi megrándult s a szekérsor továbbnyikorgott.

— Hja, a politika, uraságok, a politika! Nem éri föl ésszel azt az egyszerű katona. A politikának pedig egyelőre az is elég, ha a marhahajtás megint megindul a hungerok országából.

— Hm — törték a fejüket a rajnaiak. — Aztán mi haszna van abból az imperátor országainak?

— Ejnye, de kurtaeszűek vagytok! Hát azt sem értitek, mit keresett az a sok mészáros meg marhakupec a táborban? Hiszen erre megy ki az egész hadjárat.

— Hogy-hogy? — értelmetlenkedett a háromnevű vértés.

— Ó Dio mio! — csapta össze kezeit a markotányos — még ezt se érted? Hát idehallgass. Röviden mondom, mert nem szeretném, ha azután soká kéne a szekereim után futnom.

— Jó, jó, hát csak mondjad.

A vén seregpióca közelebb lépett:

— Tudod te, mi az a Vorkauf? Nem tudod. Hát az az ausztriai kalmárok aranybányája. Pedig semmi az, csak egy papirosra írt juss. Azt jelenti, hogy mikor tízezerrel hajtják a magyarok a szilajmarhát nyugatra, a császár városainak jussuk van hozzá, hogy legelsőbbben is ők vásárolhassanak. Persze ők szabják meg az árát s a magyaroknak muszáj odaadni érte a jószágukat.

— Miért? — csodálkozott a legény.

— Miért? Miért? — dühöngött Pietro. — Mert

juss. Mert ha nem adják, akkor nem kapnak pátenst a megmaradt jószáguk továbbhajtására. Akkor nem jutna el a szilaj-marha Mantuáig, Strassburgig, Brémaig. Érted-e?

— Értjük — bólogattak a rajnaiak.

— Azután ott van a Zuschlag, a dézsma, a vám, a jószágharmincad, a vásárpénz meg a Jóisten tudja még minden! De hát ezeket már nem is magyarázom, úgysem értenétek. Meg mennem is kell, mert már nagyon elgurultak a szekerecskék. Elég annyi, hogy ez mind, mind ingyen csörgedezik bele az ausztriai városok meg a polgárok zsebébe. Értitek, no? Gazdag mészáros — gazdag polgár — gazdag város. S ahol duzzadt a burger-zseb, ott a császár udvari tányérnyalói sem halnak éhen, no! Ez a magasabb politika. Hát Isten áldjon benneteket!

A vértések bambán bámultak maguk elé. Még köszönni is elfelejtettek a továbbloholó Pietronak.

Csak a bingeni lovas köpött maga elé s mordult egy nagyot:

— Gazság!

— — — — —
Napszálltakor ordrét hozott Budáról Kleist, a kölyökképű kornétás.

Félórával később nyeregben ült a vértés-regiment és kilovagolván Pestről, rátért a kecskeméti útra.

Mögötte Veterani generális gyalogosai és De la Verque hadinépe vonult nagy dobszóval. És ágyúk és kocsik hosszú-hosszú sora. Leghátul pedig, ponyvás szekereken a hűséges birodalmi céhmesterek

még egy nagyszakállú hadikomisszárius. Vallon karabélyosok poroszkáltak körülöttük testőrséggéppen.

A hosszú seregkígyó előtt, nagy messzeségben, szinte a látóhatár szélén, nehézkesen ügettek a rajnai lovasok elővédjei.

A Günther-zászló négy rottája az úton csörömpölt előre, mint a regiment éle.

Eppen lassítottak, amikor elérte őket Kleist kornétás.

— Hadnagy uram — lihegte Kunz hadnagynak a vágatástól zihálva — az óbester úr azt üzeni, hogy éjfélkor: állj! Az elővédek helyben maradnak, a had pedig táborba száll. Hajnaliasadáskor azután újra: előre.

— Értem — dörmögte a rötszakállú hadnagy és szorosabbra húzta a sisakja rohamszíjját. — Aztán miért ez a nagy sietség? Egész hetet elhevertettek velünk. Most meg törjük ki kezünket-lábunkat a sietségben.

— El kell érni a hajdukat, az az ordré — felelte a kornétás és vissza akarta fordítani a lovát.

— Ne menj még, gyerek! — marasztalta a hadnagy. — Inkább léptess egy darabig velünk, legalább lehíggad a lovad.

— Igaz — ráérek.

S léptetni kezdett a hadnagy mellett.

— Van-e valami tábor-pletykád? — kérdezte unottan Kunz.

— Hm, — mosolygott a kornét — kettő is.

— No?

— Az egyik az, hogy tudom, miért van ez a boldog sietség.

— No-no!

— Azt mondják — mesélte fontoskodó arccal a kis Kleist, — hogy mikor Starhemberg főtábornemester meghallotta a hajdúk eltűnésének hírért, éktelen haragra gerjedt. Nyomban rávette a lotharingiait, hogy tüstént indítsa Veterani népét Szeged ostromára. Addig meg se fordult a fejükben Szeged ostroma.

— Kutya legyen, ha értem.

— Pedig egyszerű — mosolygott titokzatosan a kornét. — A főkomandó szinte reszket attól, hogy a magyarok maguk vegyenek vissza csak egy rongyos palánkot is a töröktől. Hát még várost! Azért szól úgy a parancs, hogy mindenáron meg kell előzni a hajdúkat Szeged alatt is!

— De hát miért, ember, azt fejtse meg, miért? — mérgelődött a hadnagy.

— Hát . . . ezt már én sem tudom — vallotta be szerényen a fő.

— Ördög bújjék a praktikájukba! — káromkodott a rótszakállú.

Egy ideig hallgattak s azután fölmordult a hadnagy:

— Hát a másik híred micsoda?

— A másik? A másik az, hogy az óbester úr, a főtábornemesteri dörgedelem után leveles-stafétát küldött Mainzba. Az érsek úrhoz. Azt kéri benne, hogy nyomban hívassa vissza a regimentet, mert itt szó sincs kereszteshadjárról.

— Hm . . . így vagyunk? — villant föl a hadnagy szeme. — Hisz akkor karácsonyra otthon eszszük a kalácsot!

— S nem itt: szunyog-országban — tette hozzá vidáman a kornét s visszaügetett Tannenauhoz.

A két első rotta legényei minden szót hallottak s némán kacsintottak egymásra.

... Késő estig poroszkáltak hangtalanul. Az apró tanyák, kifosztott szállások elmaradoztak s egyre közelebb jött a nagy, titokzatos pusztá, zúgó, távoli erdőségeivel, nádas, lápos tájaival, roppant szikeseivel s rejtelmes egével, levegőjével és hangjaival.

S mennél jobban belelovagoltak, annál szélesebbre tágult a háromnevű vértés lelke. Káprázatnak vélte, de mégis valahogy úgy érezte: otthon jár. És a szíve hangosabban, nyugtalanul kezdett verni.

Igy azután nem is csodálkozott rajta, mikor azon kapta magát, hogy megint Éva-Vica nótáját dudolja.

XXI.

Szikkadt, leperzselt, végtelen róna nyujtózódik az ég alatt.

Messze délen valami kis város tornyai ágaskodnak halványan az ég peremére.

Csönd.

Nagynéha megmozdul valami élet a roppant mozdulatlanságban.

Költöző gémek búcsúzkodnak a megbarnult nádasok fölött. Majd meg bánatos krugással húz el rettentő magasságban a vándorló darvak egy-egy tovasuhanó ékje.

Nagy, szomorú mosolygással áll az ős az egész vidéken. Időnként úgy tetszik, mintha még itt volna a nyár. A napsugár délben még kánikulát mimelt, pedig elmúlt már Mindenszentek napja is. Esténként már fagyos szél nyargal végig a világon s hajnalra dér veri ki a halott füvet.

S az őszi alkonyatban egyszerre lovashad bontakozik ki dél felől. Északnak poroszkál azon a repedezett, kátyus, fekete földszalagon, amelyet útnak neveznek és amely Buda felé nyujtózik.

Poros, megkopott, szegényes had bíz az!

A nagycsontú lovak bordásak, megviseltek. A lovasok kék mundérja vásott, kifakult.

Ám a vitézek — lehetnek vagy ötször százan —
énekelnek. Hat rongyos, apró standártot lenget fölöt-
tük a szél. És zúg, cseng a nóta. Vidám, idegenrit-
musú dal, az ősziorecájú, nagy magyar pusztán.

Hallga csak!

Wir sind die wackern Reiter
Des Erzbischofs von Mainz
Und reiten morgen weiter
Nun trink doch Bruder Heinz!
Ade du Turm und Städtelein,
Ade du holdes Mädelein,
Ade, ade, ade . . .

Ha Kunz, a rótszakállú hadnagy is közöttük
volna, most csintalan kacsintással hozzátenne még
egy sort:

. . . Aufs Jahr bist nicht allein . . .

De a bolondos hadnagy most nincs velük. Az az
utóvédet vezeti s órák mulva ér majd ide.

Tannennau vezeti hazafelé a rajnai vasas vité-
zeket.

Hazafelé!

A Rajna mellé.

Azért cseng a nóta.

Még a lovak is vidámabban, könnyebben szedik
ormótlan, széles patáikat.

Most hátrafordul nyergében az ősz Tann von
Tannennau.

— Günther!

Az előlhaladó zászló kapitánya odaugrat melléje.
Néhány lépéssel hátrább, kissé oldalt, Kleist korné-

tás lovagol. Ó, hogy megvékonyodott pufók gyerek-arca!

Az első rották éneke elhalkul. Csak a hátul jövő zászlók legényei énekelnek.

— Tüztetek-e keresztet Schwalbe Konrád sírja fölé? — kérdi az óbester.

— Tüztünk — feleli a kapitány. Majd hozzáteszi elboruló szemmel. — A többi hetvenegy legényt közös sírba tettük. Nagy fejfát állítottunk a halom fölé. Ott fekszenek szegények a Tisza mellett.

— És a sebesültek?

— Egy nappal járnak előttünk. Tegnapelőtt indultak a szekerek Kecskemétre. Ma estére elérik Budát.

Elhallgatnak. A kapitány sóhajt. Tannenau az égbolton jártatja tekintetét.

— Karácsony előtt otthon leszünk — mondja később.

Ujra csönd. Hátul is elhallgatott a nóta. Hosszú ideig nem hallatszik más, csak a lódobogás, a kulacsok csörömpölése, pallosok halk csattogása, nyergek nyikorgása, meg a legények zümmögő beszélgetése.

És egyre magasabban szállong fölöttük a por.

Hátul most új nóta hangzik föl.

Az óbester fölfigyel:

— Hallga! Ez itt született Magyarországon. Tegnapelőtt hallottam először. Harzer zászlójában van egy nótaesináló zsvány. Alkalmasint az találta ki.

— Sokan úgy tudják, hogy az én háromnevű boldom faragta — vélekedik Günther kapitány. — Attól inkább kitelik.

— Az is lehet — dörmögi Tannenau.

Es száll a nóta. Először halkán, bizonytalanul. Kevesen tudják még. De azután egyre többen dalolják. S végül zászlóról zászlóra haladva, mind ezt fújják:

Es war einmal ein Reitersmann,
Der kam vom Rhein geritten.
Ein altes Leid im Herze brann
Und Lieder an den Lippen.
Hurrah-jukeh, hurrah-jukeh,

— — — — —
Und Lieder an den Lippen . . .

Az óbester mosolyogva hallgatja a dalt.
Kleist kornétás is beledalol már.

Im weiten Ungarlande, ja,
Da sangen Schwert und Lieder
Und Ofen fiel in Sturm, hurrah!
Er kam doch niemals wieder.
Hurrah-jukeh, hurrah-jukeh

— — — — —
Er kehrte niemals wieder . . .

Vidám ez a dal, de mégis valami bánat borong benne.

Meg is jegyzi rá Günther kapitány:

— Úgy hírlik, egyik pajtásáról írta, aki Buda körül esett el.

Az óbester sóhajt:

— De sokan ittmaradnak. Ez a szegedi hare is kétmarokkal szedte a vitézeket.

— Ez volt a legnagyobb harcunk az egész hadjárat alatt. Nem is hittem volna, hogy megverjük a pogányt.

— Magam sem. Veterani meg De la Verque ki is akartak térni előle. Igaz: ágyunk nem sok volt. A „páratlan vitéz“ császári gyalogságban, meg úgy látszik mégsem bíznak tulságosan.

— Én se nagyon fogadtam volna el a csatát — csóválja fejét a kapitány.

— Igen ám, csak hogy akkor már késő volt. A Szeged alól délfelé csatangoló bitang vallonok, szinte a hátukon hozták Zentától az ellenséget. Akkor már nem lehetett kitérni, ha nem akarjuk, hogy ott vesszen az egész tábor. Meg aztán azt senki se sejtette, hogy a közelgő pogányság: a nagyvezér egész hada.

— A hajdúk már napok óta mondogatták.

— Persze! De hát ezek a tudós metódista vezérek félországért se hinnének a magyarnak. S valljuk meg, nem is látszott nagyon valószínűnek, hogy Szulejmán, aki Buda alól Fejérvárnak hátrált s utóbb teljesen nyoma veszett, másfél hónap múlva a Tisza mentén, Zenta felől törjön előre. S ha mégis így volt, nyilvánvaló, hogy a magyaroknak valami csodálatos hírszerző módszerük van.

— Az — bólogat Günther. — Éppen az én bonni lovasom mondja, aki a nyáron közéjük keveredett, hogy ez nem valami mesterséges szövetkezés, hanem a nép ösztönös védekezése. Ők hírlátásnak nevezik. Aki valami fontos jelet lát, nyomban továbbadja. S százötven évi elnyomás után hírt lát a patkónyomból éppúgy, mint az útszéli tűz hamvából. Ösztöne pontosan kiselejtezi a jelek közül a jelentéktelent, de csalhatatlanul megérzi a hadi szempontból fontosat a leggyanútlanabb események-

ből is. És azután siet a hír éren, nádon, nappal, éjjel, magyartól-magyarig. Innét van az, hogy az egyszerű hajdúvezér Szeged alatt éppen úgy tudja, mi van Erdélyben, mint azt: mi történik Rácország határán vagy az északi hegyek között. Hírlátó-készség után indult Fiáth is Szeged alá, Esze meg Sivó megsegítésére.

— S előbb ott volt, mint mi. Pedig később indult s gyalogszerrel vonult.

— Hja, ha ezek egyszer megindulnak, nem számolják a mérföldeket s ezer rövid-utat tudnak a környékbeliéktől.

— Csodálatos nép!

Újra elhallgatnak. Csöndesen vonul a had az alkonyodó pusztán.

Tannenau az eget nézi.

Messze, északon, a látóhatár szélén, fekete felhő fogja át az eget.

— Csunya harc volt ez az utolsó — kezdi megint a kapitány. — S. hogy mentek azok a hajdúk! Míg élek, nem felejttem el.

— Nem is emberek azok. Sárkányok.

— De a mieink is mentek ám!

— A negyedik zászló attakja mesébe való!

— Az én zászlómból is alig maradt ötven lovas. Harzer zászlója csak harmincöt kard.

— Szegény, derék gyerekeim! — lágyul el Tannenau. — Édes, jó fiaim. Konrád, Schwalbe Konrád! Azután Müller hadnagy... Mölling trombitás... Treumann, Weber Hans kornétások... s annyi, annyi derék legény...

Csönd. Csak a paták dobognak, nyergek nyikognak s pallosok csörögnek.

— Azóta bizonyosan átadta már a várat a pogány — véli Günther. — Ma délre szólt az egyezés. Szabad elvonulás. Alkalmasint már bent dorbézolnak a vallonok. Ha ugyan engedi Veterani.

Újra hallgatnak.

A felhő szemközt jön velük. Egyre szélesebben terpeszkedik az égen.

S a porban és az alkonyatban vonul a had.

Kleist, a kornétás, lemarad a harmadik zászló élére, Bauer kapitány mellé. Ahhoz húz leginkább. Egy-városból valók.

Ott lovagol mellette és be nem áll a szája.

Már százszor elmondotta, hogy kócsag turbánforgót visz a tarsolyában az anyjának. S tízszer megkérdezte a kapitányt, vajjon mit gondol: férjhez ment-e már az a bizonyos kislány Koblenzben?

Úgy csapong a szava meg az esze, mint a madár.

Rá is szól a kapitány nevetve:

— Fogd be már a szádat kornét, mert vihar készül s bele talál esni az eső.

— Hó lesz az kapitány úr — kacag a fiú. — Ki látott már záport Mindszent havában?

— Barátom, itt minden más, mint másutt. Itt még az is lehet.

... Valahol északon, a sötétedő ég alatt, rongyos kis tanya, rossz vályogviskója látszik.

A vértés-regiment éle arra kanyarodik és ügetésbe kezd. A gyorsabb iramot átveszik a hátrább-lévők is és csörögve, csattogva siet az egész had. A mögötte haladó ponyvás kocsisor is meglódul s

zörögve szalad utána. Még látszik, amint letáboroznak, sebtiben ott a tanya mellett. Egy-két tűz is kigyullad. Végül a viskóablakban is lobot vet valami fény.

De azután beborítja az egész eget a nagy, sötét-szürke felleg.

A nap utolsó piros csíkja is eltűnik nyugaton. Fekete sötétség borul a pusztára.

És csönd van.

Csak néha kiált egy-egy rejtelmes, árva vízimadár a nyugati nádasok felől.

— — — — —
... Késő délután indult el Kecskemétről, az utóvéddel, Kunz, a rótszakállú hadnagy.

Negyven lovassal ügetett ki a városból.

Egyideig nótáztak ezek is, aztán lassan elhagyták a dalt s mélázva, lustán himbálóztak a nyeregben.

Tannenau óbester kétórányi lovaglással járt előttük a regimenttel. A nap már régen búcsúzófényben volt s a hadnagy minduntalan az ezred nyomait vizsgálta. Mert sok helyen letért az útról a regiment a tócsák miatt...

Most meg már éppen ügyelni kell, mert felleg sötétíti az eget.

Csőnd. Halgatás. Mindenki hazagondol.

Csak a háromnevű vértés esze jár másutt. Bolondság — de nem tudja elhinni, hogy hazafelé megyen. Haza? Hol is van az? Ván-e olyan zug a világon, amely húzná? Sorra veszi az egész Rajna-mentét. Nem érzi a húzást. Idézi a Neckar-völgyét. Nem kói benne vágyódás. Bolondság, bolondság!

Behúnyja a szemét s úgy próbálgatja, vajjon látja-e még az otthoni világot. Hasztalan!

Hát nem is erőlteti tovább. Mindegy. Valahogy majd csak lesz.

S a lelkében foszlányosan zsong egy nóta. Ott hallotta a rétségben azt is.

Szól a kakas már, majd megvirrad már
Ha az Ister néked rendelt, tiéd leszek már...

A közepe nem jut az eszébe. Csak a vége.

...Várj madár, várj,
Te csak mindig várj...

Nádas mellett poroszkálnak el.

S a barna nádból egyszerre kigomolyog vagy félszáz ember.

Hajduk.

Sívó Ábris áll előttük hatalmas doronggal a kezében s nézi, nézi a lovasokat.

Kunz megáll. S megállnak a többiek is.

A rótszakállú hadnagy makogni kezd a hajdu főlegénnyel. Kézzel-lábbal integet melléje. De csak nem értik egymást.

Előreszólítja a háromnevű vérttest.

Az azután eligazodik köztük magyar tudományával. S fordítja németre, amit hall.

— Szöknek a hajduk Szeged alól. Apró csoportokban húzódnak észak felé, Kassa irányába. Azt mondják, hogy a magyar király nem a magyarok végett harcoltatja seregeit, hanem Bécs meg a császári tartományok javáért. Nem volt érdemes a budai had mellé állani. Az nemcsak a török ellen

jött Magyarországra. A magyar ellen is. Nincs más hátra, mint a Felvidékre húzódni. Ott még lappang Thököli király bujdosó maradékserege. S fönt a hegyek között már irtják a magyart, tótot, rutént. Szent István király egykori népeit. Caraffa generális serege dülja Bártfát, Iglót, Kassát. De Munkács még áll. És villog Thököliné asszony csodálatos szablyája. Esze Tamás már elment... Kiss Balázs is... Sennyey is... a bihariak, nyírségiek, tiszahátiak... mind...

— És Fiáth?

— Lármázik még, tartaná a hadat... De már érzi, hogy nincs igazsága. Még fő a feje. S úgy fordulhat a sor, hogy ő is elindul Esze után. Mert húzza az embert Munkács...

Kunz elindítja lovasait.

— Isten mögálgyon tezsvérök — emelik meg süvegüket a hajduk. — Tik böcsülettel vótatok...

— No, csülökre atyafiak. Gyerünk fattyúk! — biztatja útnak embereit Ábris is.

...Továtünnek az ágrólszakadtak.

*

Szó nélkül lovagol Kunz hadnagy csapata.

Az a sötét felhő egyre gyorsabban jön.

A hadnagy ügetésre ösztökéli a lovát.

A háromnevű vértés valami hirtelen-támadt, sohasem érzett félelemmel küzd. S mihelyt ügetésbe fog Kunz almásszürke paripája, megörül neki.

— Jó, jó — motyogja Gottfried Albert Joachim — csak gyorsan. Csak el innét.

Félmérföldet nyargal a csapat.

Akkor egyszerre úgy véli a háromnevű, hogy

ismerős vidéken jár. Igen, igen... itt vált el Bálint ispántól... és ott... ott balkézzől a náderdő. Azon túl a rétség. Vajjon látszik-e Márton bátyó őrfája?

Dehogy látszik, dehogy látszik!

Pára ül a távoli nádas fölött.

Most megzendül a szél. Néhány kövér esőcsepp hull a fekete fellegből.

S abban a pillanatban nyihogni kezd a vértés alatt a hókafejú pejkanca. Nyugtalanul hányja a fejét s riadtan fülel minduntalan nyugat felé.

— Mit érez ez a dög? — kérdi a mellette ügető bingeni Walter és szorosabbra rántja álla alatt a sisak szíját. Mert a hadnagy még sebesebb ügetésre fogja a lovát ott elől.

Választ nem kap.

A sötétség orvul tört rájuk s Kunz egyre vadabbul hajtja szürke lovát. Az eső még mindig csak csöppekben hull, de a szél már hatalmasan zúg.

Immár vágóban robog az egész csapat.

— Gyorsabban! — ordít a hadnagy zihálva. — Ott elől tüzeket látok! A tábor! El kell érnünk!

Port vág arcába a szél.

Prüsszögve káromkodik.

— Ördög és pokol! Elvisz ez az átkozott szél!

A tüzek hirtelen elalusznak ott elől. Csak két halvány fény integet Kunz csapatának. A tanyaház ablakfénye. A tábortüzeket már eloltotta az eső.

— Pokol ez! — hörgi a hadnagy. — Egy lépést se látok! — S hátraüvölt: — El ne veszítétek egymást ebben az ítéletidőben!

S e vak, eszeveszett rohanásban, mikor lovát és lovaszt valami lázas félelem kerget előre, furesa eső-

dák nyílnak meg a háborgólelkű háromnevű vértés előtt.

Hangokat hall. Ó, nem a Kunz lovasainak rohanó zaját. Úgy tűnik neki: nyargaló, szilaj-ménések száguldanak... Azután... káprázat... tilinkószó bujkál kesergő epekedéssel... És ez, mindez... visszahúzza őt...

Most bögő szél ordít rá:

— Maradj!

Por és zápor csap az arcába:

— Megállj!

Zúg a távoli nád és csukló sírással jajdul a fülébe:

— Ne menj!

Irgalmas Isten! Márton bátyó kiált rá a zajban. Fiáth és Petneházy és Esze és Sívó üvölt a zuhogó ítéletidőben... Éva sírása panaszkodik a szélben...

Urísten! Mi ez?

Mellbeüti, hátralöki, visszatartja valami rettentő hatalom... Szűz Mária, mi történt vele? Nem, nem, nem fogja itt a pusztá... hiába áll eléje! Ő nem idevaló! Rajnai! Hé, Rajna, öreg dajkáló folyó, segíts!

Csak a szél zúg egyre ijesztőbben.

— De mit táncol, bolondul ez a komisz ló is! Miért ágaskodik! Miért nem száguld a többivel? Sarkantyút neki s előre!

— Walter, hé, Walter!... Atkozott idő! Walter! Walter! Walter! Walte-e-er!

Valahol robot a lovascsapat, de már nem tudja, mellette-e, előtte-e?

Zúg, süvölt, zuhog minden... Itt fog, itt maraszt..., hátralök... mellbevág... visszahúz ez a

szörnyű hatalom... Ez a puszta. Ez az átkozott. Ez az érthetetlen föld. És most már emberhangja van. Tisztán hallani roppant kiáltását: hozzá, csak hozzá!

Könyörülő Úristen, mi lesz itt? Mit akar ez a föld? Ej, félre, hóbertos gondolat, előre! Walter! Walter, hol vagy?... Nem hallani semmit, csak a sodró zúgást... S Éva sír? Hát miért sír? Hát érdekes? Érte? Hiszen ellökte a csókos száját... Éva! Éva! — De mit is kiált? Walter! Kunz hadnagy úr! Hej, segítetek! Előre, előre, te dög! Mit bokrosodsz? Mi ez?

Bömböl az egész mindenség. A ló ágaskodik. Egyszer, kétszer, tízszer. Vadul rázza sörényes fejét! Szó, térd, sarkantyú, korbács — hasztalan. S végül megáll, fujva, nyögve, reszketve...

Vége. Hát vége.

Eső veri a vértés arcát s úgy érzi: mindentől elszakadt. Kiesett a világból s immár semmi sincs körülötte. Csak ez a fekete, süvöltő mindenség. Ez a babonás, rejtelmes, ezerhangú, ezerkarú, rettentő magyar puszta. Ez az örök és verhetetlen hatalom. És a megadás...

És Éva?

A zúgó szélben, háborgó éjszakában, paskoló, viharos, őszi esőben áll a remegő ló s a víztől csurgó vértés. És a lovas mosolyog behúnyt szemmel.

Éva...

— Vársz, Éva? — kiáltja hirtelen, kitárt karral. — Értelek! Értelek föld, szegény, haragos, fájdalmas, kirabolt föld, hungerok földje! Értelek, keselyűvezér!

Új szélroham vág esőt az arcába.

A ló erre megfordul alatta s visszafelé nyargal a sötétben. Horkolva üget az agyonázott pára s lovasa úgy érzi: hazafelé tart. A szíve bolondul ver, a szája liheg, de a lelke már nem háborog. Egyszer még megszólal benne egy bátortalan kérdés: merre? — de nyomban ráfelel a lelke mélyén egy erős, nyugodt hang: haza. A ló bizonyosan tudja, érzi az utat.

S Gottfried Albert Joachim, a bonni születésű lovasvértés, a Rajnavidék ivadéka lehunyja a szemét a lépésbe higgadó ló hátán. És álmodik a lelke.

...Pirkad.

Nap támad.

Már régen, nagyon régen elült a szél, elállott az eső.

Nagy párák ülnek mindenütt.

Később nádasba lép a ló.

Csülökig cuppog a vízben egy darabig. Azután megint biztos földön dobog.

S mikor nagysokára fölnyitja a szemét a vértés, valaki ott áll a ló előtt. Fehér kis bekecs van rajta, kurta hímes szoknya s bokáigcsáros, apró, piros csizma.

Forró indulattal, hörgő lélegzettel kapja föl maga elé a nyeregbe s a szája mámorosan keresi a másik száját. És azután rátapad boldog szívással, sohasem tágitó szerelemmel.

Nagysokára ébrednek magukra az igyekvő ló hátán.

— Olyan nagyon, nagyon sokáig vártam kegyelmet... Minden hajnalban itt vártam — suttogja a lány s odaszoritja fejét még szorosabban a legény

horpadt-páncélú melléhez. Ó milyen kemény az a vért s mégis milyen jó hozzásimulni!

— Vártál? Gyönyörűm! Hát akkor meg mért köktél el magadtól akkoriban?

— Eltagadott valamit kegyelmed.

— Mit?

— Egy nevet. De már azt se bánom.

— Milyen nevet?

— Mária Annát tudom. Azt elmondotta kegyelmed. De a másikat nem. Arra nem akart emlékezni.

— Mi volt az?

— Idegen név — suttogja piros arccal a lány.

De bizonyosan asszonynév. Minálunk nincs olyan.

— Milyen?

— Nóra... — leheli halkán a lány.

Csengő, boldog nevetéssel kacag föl a vértés.

— Nóra?

A pejkanca fölkapja a fejét és megáll. Két fülle füle figyelve játszik a fején.

— Gyerünk, Nóra! — kacag tovább vidáman a vértés és megszórítja térdével a lovat.

A nagycsontú, sáros pej elindul, a lány kerekre nyílt szeme megtelik fénnel s halk, röstelkedő nevetéssel öleli szorosabbra a legény nyakát.

Később csendesén sugja:

— Úgy-e, nem hágy el többet, kegyelmed?

Csak csókkal felel a vértés.

•

Hajnalban ébresztőt recsegtet a fanfárok.

Cihelődött az ázott regiment.

Komoran állott Tann von Tannenau a tanya-

viskó ajtajában. Előtte lesütött fejfel Kunz hadnagy, meg a bingeni legény.

— Hol vesztettétek el?

— Nem tudjuk.

— Nem tévedt mocsárba?

— Úton haladtunk.

— Hol lovagolt?

— Mellettem, uram, — mondja a bingeni. — Az utolsó rottában.

— Mégis, mikor lehetett?

— A széltámadáskor még mellettem volt. A vágatás elején is ott dübörgött. Később pedig már senki sem látott egy lépésre sem a sötétben s nem hallottunk semmit a szélzúgásban.

— Öt portyát lóra! — kiáltotta az óbester. — Száguldják be az egész vidéket! Délig elő kell teremteni a föld alól is!

... Délben visszatért mind az öt lovasraj.

Nyomára se bukkantak a háromnevű vértésnek.

A háromnevű vértés eltűnt.

— A százhetvenhetedik, aki örökre ittmaradt, — sóhajtott a fájdalommal Tannenu s fölvetette magát hollószínű ménjére.

És elindította a regimentet Buda felé.

A bingeni legény szipogott egyet-kettőt, lenyelt egy sor könnyet, de a többiek hallgattak.

És senki sem beszélt többé a háromnevű vértésről, a „professzor úrról“, a bolond Joachimról, aki elveszett a nagy magyar pusztán, az Úr 1686-ik esztendejének Mindszent havában...

XXII.

Másodszor rontott be a tavasz virágosan, a Neckár szelid völgyébe, mióta hazatértek a hungerok földjéről a rajnai lovasok.

Lent a völgyben, az út mentén álmodozva ballag a Neckár a Rajna felé! S az uton dülöngve döcög a postakocsi.

Hanem azért vígan gördül be az öreg városkába. Hosszú ideig kocog az ősi univerzitás falai alatt, azután kiér a nagy piacra.

A pofoncsapott-kalapú postáslegény frissen és szívetolvasztóan harsogtatja karikára-kunkorodó, esillogó kürtjét.

Asszony, leány, híres heidelbergi fehérnép sietve dugja ki főkötős fejét az ablakon.

...Még a város túlsó végén döcög az imbolygó batár, mikor az egyik zeg-zúgos utca emeletes házában, remegő kézzel bontogat valaki, egy nagyon messziről jött levelet. Gyöngé irhára írta írója, alig olvasható írószerrel:

„Ez az utolsó levelem Mária Anna. Sokat forgattam a fejemben, vajjon megírom-e s íme, megírom. Mert meg kell köszönnöm neked az én új, csöndes és boldog életemet. Hiszen ha te nem lettél volna hozzám akkoriban olyan, amilyen voltál: most

nem lennék itt. Pedig nagyon jó itt nekem, valahol az Uristen édes ölében.

Paraszt lettem Mária Anna. Jószágnevelő, földtúró magyar paraszt. Igaz, ez a szó itt másféle embert jelent, mint tifeledek. Hát ne is próbáld elképzelni ottani mértékkel, az én mostani életemet.

Te most összehúszod a szemöldöködöt erre a szóra s fitymálva görbül az ajkad. Pedig nagyobb úr vagyok ebben a sorban, mintsem el tudnád képzelni. És nincs igazabb élet ennél, a világon.

Igaz: küzködünk, bajlódunk. Harc ez az élet. Harc a kenyérért s örök harc kelettel meg nyugattal. Most a nyugat próbál fojtogatni. De nem sikerül majd neki. Mert minket nem lehet megölni. Ó, ez a föld sohasem hagy cserben bennünket!

Ember vagyok, Mária Anna, jószágnevelő, földtúró magyar ember, a nagy, áldott rónán. És elfelejtettem már mindent ami volt. Néha, kíváncsiságból, próbálom fölidézni magamban a régi tájak képét. De már nem látom sem a Neckárt, sem a Rajnát. Egészen ködbevesztek.

Nóra, az egykori katonalovam, igát húz nagy buzgalommal. A csikója ott futkos mellette. Borzas, idegenkülsejű csikó. Csak félig hasonlít az anyjához. De erős, szívós és majdnem olyan nagycsontú, mint az anyja. Csak elevenebb, tüzezebb, indulatosabb. A vére csak felében nehéz, német vér.

A pallosom, széles, derék rajnai pallosom — ne vess Mária Anna! — jámbor háziszerszám lett. Most éppen fűzfatuskót aprít vele a szolgáló a vályogkemence előtt. Kenyérsütésre készül az asszonyom. Mert asszonyom is van ám Mária Anna! Százszor

különb, mint te. A kisujja többet ér, mint az imperátor minden kincse.

A vértsem, a büszke, rajnai mellpáncél furcsa sort ért. Olyan jó domború, hogy földre téve, az öblében ringathatom a kisfiam. Mert hát az is van Mária Anna! Az arca az anyjáié, de a szemei az enyémeé s éppen olyan nagy lesz, mint én voltam. Most még csak ez az egy van. De tíz lesz Mária Anna, tíz! Mert ez az élet és világ egyetlen és igazi értelme. A seregek. A holnap győzelmes emberkéi.

A két combigérő vértesszizmám bizony penészedik valamelyik szobánk mestergerendáján. Nincs rá szükségem.

Mert földtúró lettem, Mária Anna, földtúró, jószágnevelő gazda. S nevetnem kell, ha arra gondolok, hogy valaha tölcserrel töltögették fejembe a jurisprudentiát meg filozófiát.

Azért lehet, hogy egyszer még katona leszek. Mert a császár generálisai sanyargatják az én új népemet, északon. S arrafelé már emelgeti fejét a nép. Mióta Munkács vára elesett — hallod-e: asszony védte három egész esztendeig! — azt hiszi a császár, hogy győzött. Nem tudta szegény feje, hogy minket sohse lehet igazában legyőzni. Olyan áldott dudva ez a nép, mely szebb virágot hajt, édesebb magot terem, mint bármely más, nemesnek hirdetett faj, e világon. S olyan dudva, amelyet nem lehet kiirtani. Ha levágják a szárunkat-águnkat, újra kinő az s terem, terem, a világ végeztéig.

Mondom: sanyargatnak minket. De már nem sokáig. A munkácsi asszonykapitánynak van egy fia. Idegenben őrizteti a császár. Azt hiszi szegény, hogy

a sasból lúdgunarat lehet nevelni. Hanem az a sas majd kiröpül egyszer. Idejön. Mert parancsol neki ez a föld. S akkor sereget is terem ez a föld. Erdők, hegyek, rétségek szülik majd. Arra fönt a hegyekben már hívogatja őket hírlátóval s töröksípval valami Esze Tamás nevű áldott csavargó. De miértünk, itt a síkon, a Dunamentén, még nem üzent el.

S addig én földtúró vagyok — érted? — földtúró, jószágnevelő, magyar gazda. Pusztai ember, rétségi ember.

Nem írom ide a nevem. Itt: úgysem ismernek azon. Ott pedig: egészen mindegy, hogyan neveztek addig, amíg megtaláltam ezt az új és igazi életemet. Ott úgyis elveszettnek tudnak.

De ha találkoznál egyszer egy bingeni emberrel, valami Walter nevezetűvel, akivel egy-rottában lovagoltam egykoron, a rajnai lovasvértések között Magyarországon: annak mondjad meg, hogy red' mindig szeretettel emlékezik — az elveszett katona."

(Vége.)

vitész SOMOGYVÁRY GYULA

Virágzik a mandula

című regénye a világ-
háború magyar katonái-
ről szól. Derűs és megrázó
napokról, egy édesbús
szerelem keretében.

Singer és Wolfner kiadása.

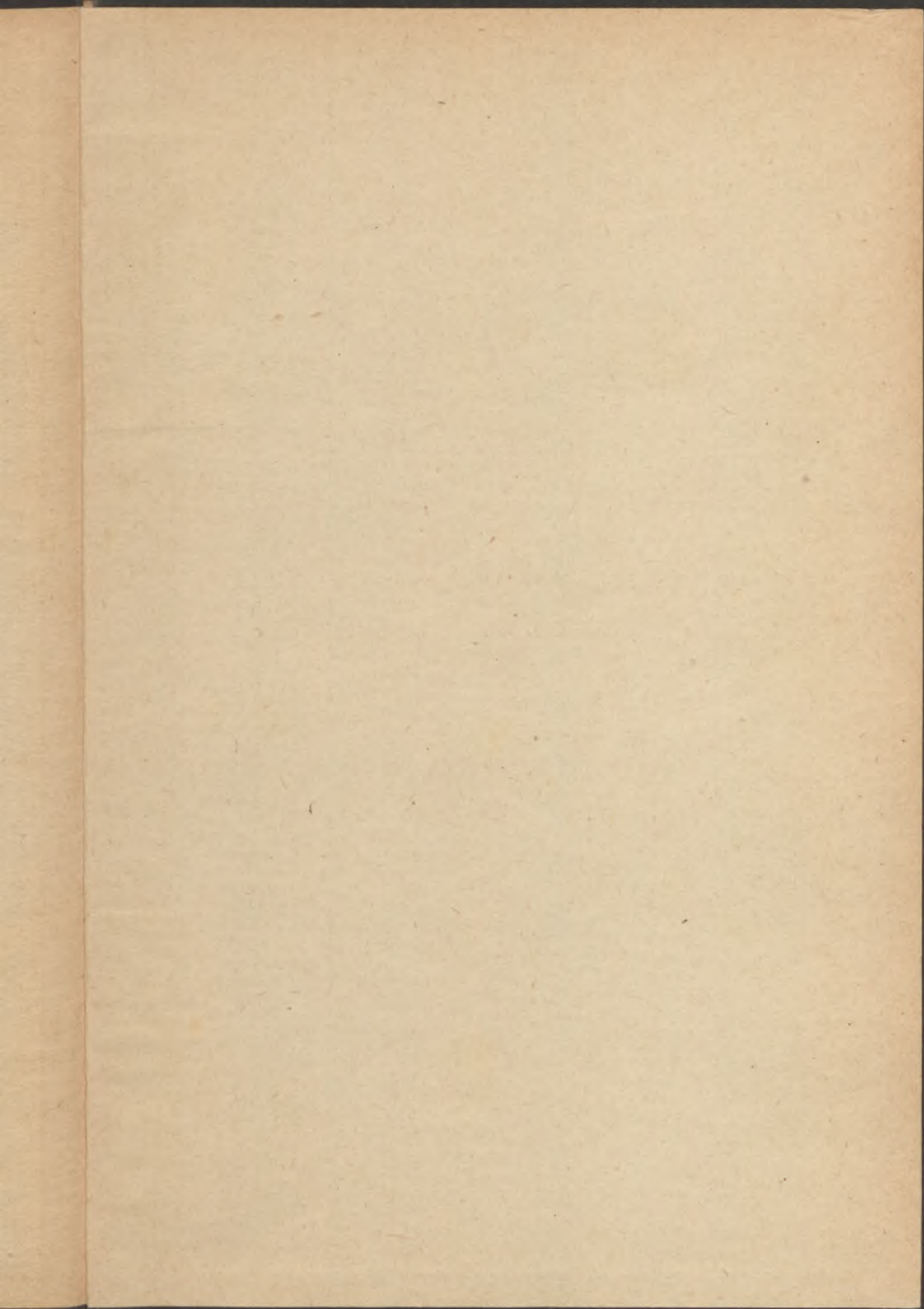
vitész SOMOGYVÁRY GYULA
színművei

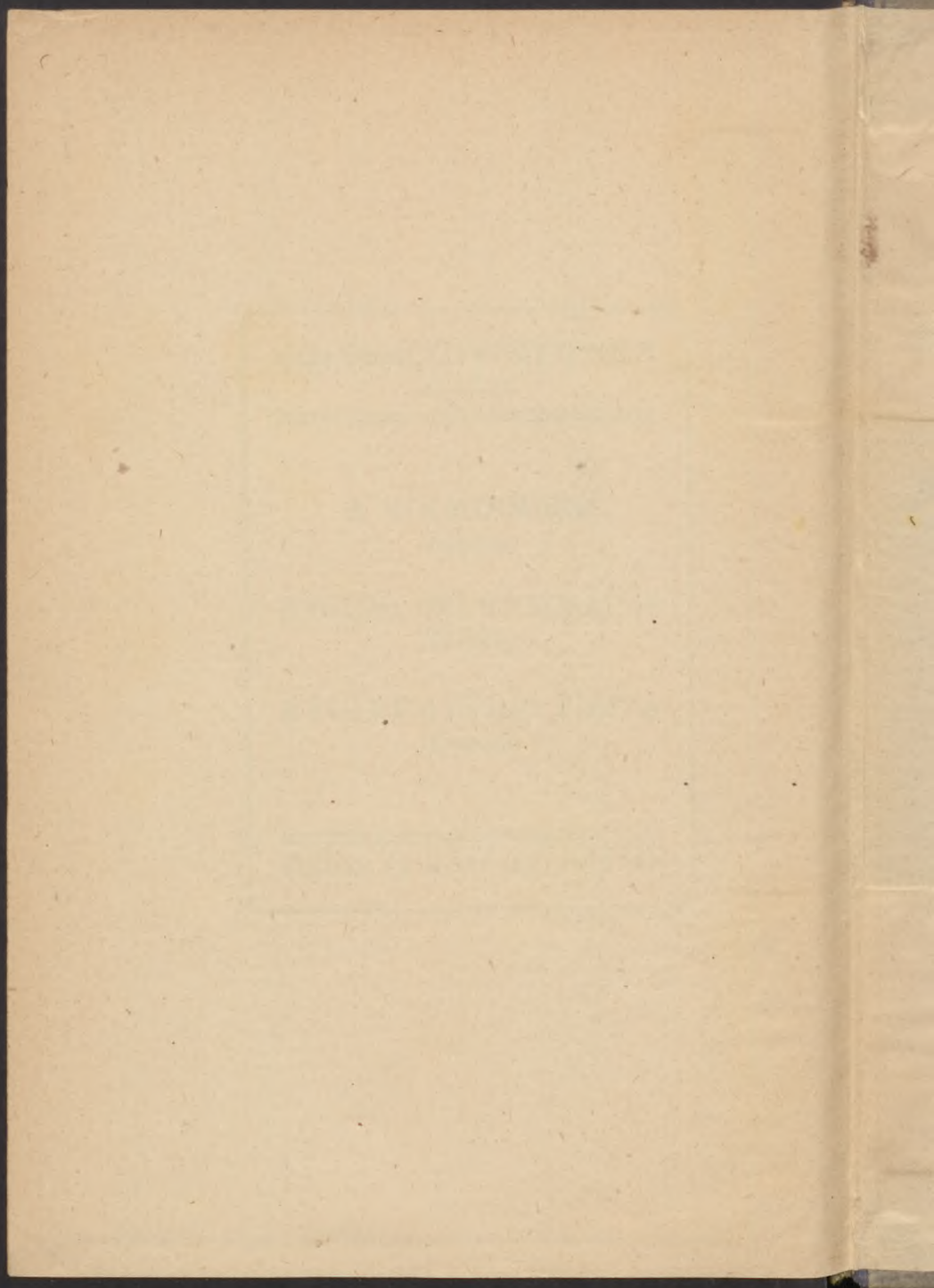
A VIRÁGEMBER
(Rákóczi)

UTOLSÓ SZÁRNYCSAPÁS
(Thököly)

AFIÚ NEM ÜTHET VISSZA
(Kossuth)

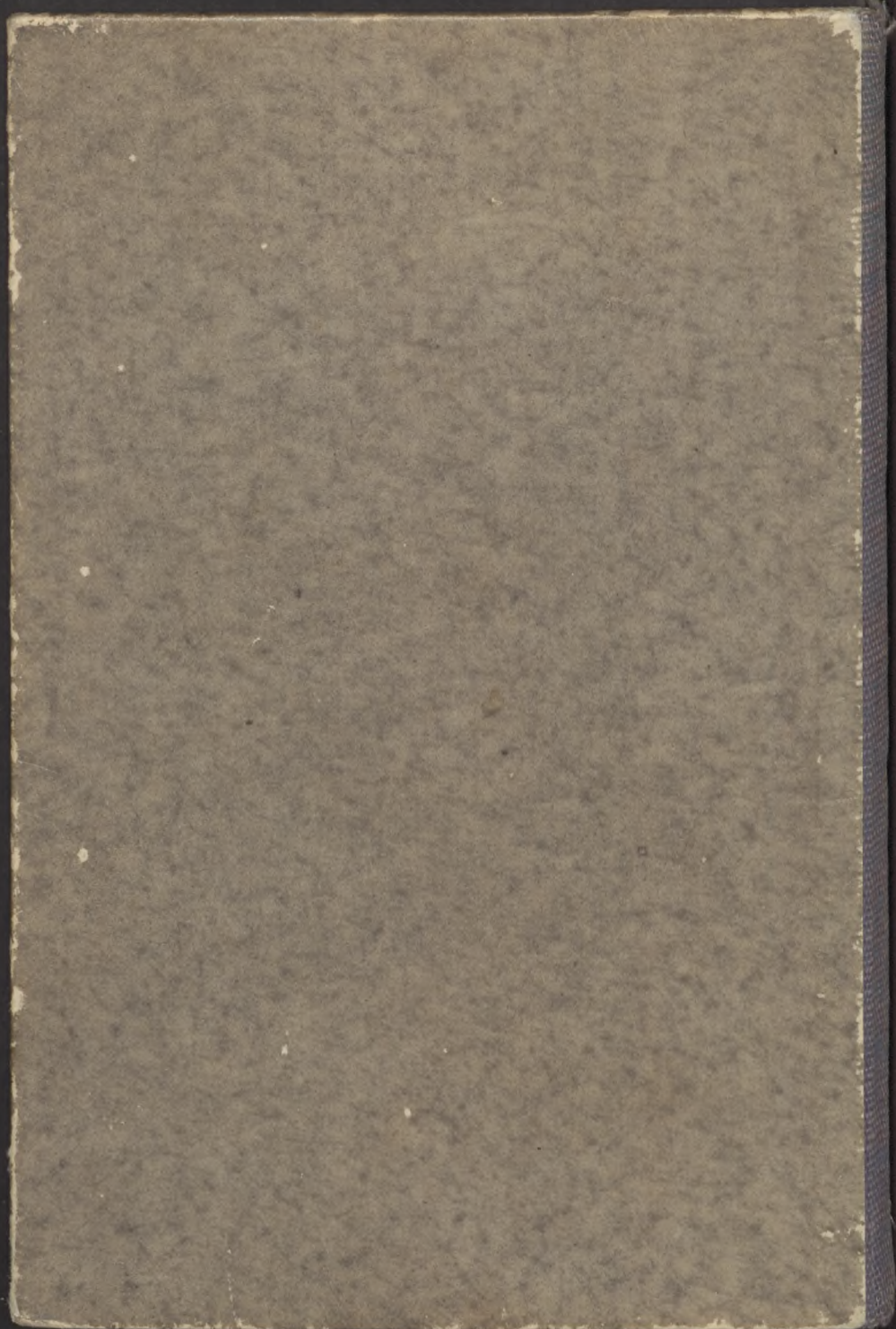
SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA

$$\begin{array}{r}
 45, 26 \\
 \hline
 90 \\
 270 \\
 \hline
 9.70.00
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 2,6.4.5 \\
 104 \\
 130 \\
 \hline
 14.70
 \end{array}$$

Samudra

Sutra

A

RAJNA

KODH B-

YB32

5